

Kansallisen kestävä kehityksen strategian (Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. 2006) toimeenpanon edistymisen arviointi

JOULUKUU 2007

Sisällys

1. Johdanto	2
2. Tasapaino luonnonvarojen käytön ja suojelun välillä	4
2.1. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen	4
2.2. Energiatehokkuuden ja uusiutuvan energian käytön lisääminen	6
2.3. Ilmastonmuutoksen haitallisiin vaikutuksiin sopeutuminen	8
2.4. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen	9
2.5. Kestävien tuotantotapojen edistäminen ja kulutustottumusten muuttaminen	10
2.6. Itämeren tilan parantaminen	14
2.7. Luonnonvarojen kulttuurinen merkitys	16
3. Kestävät yhdyskunnat kestävässä aluerakenteessa	16
3.1. Toiminnallisesti monipuoliset ja rakenteellisesti eheät yhdyskunnat sekä hyvä elinympäristö	16
3.2. Liikennejärjestelmä perusedellytyksenä	18
3.3. Elinvoimaisen maaseudun kehittäminen	22
4. Hyvinvointia koko elämänskaareen	24
4.1. Työelämän laatu	24
4.2. Sukupolvien välinen yhteenkuuluvaisuus	26
4.3. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisy	27
4.4. Monikulttuurinen Suomi	30
4.5. Kansalaisvaikuttamisen edistäminen	31
4.6. Terveellisten elämäntapojen ja toimintakyvyn edistäminen ja terveysuhkien torjuminen	31
5. Talous kestävä kehityksen turvaajana	34
6. Suomi globaalina toimijana ja vastuunkantajana	36
6.1. Lähialueiden kehitys	36
6.2. Vaikuttaminen EU-politiikkaan	37
6.3. Suomi globaalina vastuunkantajana	38
7. Kestävää kehitystä edistävä kasvatus ja koulutus	40
8. Tutkimus, kehitys, osaaminen ja innovaatiot	41
9. Taloudelliset ohjaukeinot	44
10. Strategian toimeenpano ja seuranta	45

1. JOHDANTO

Kansallinen kestävä kehityksen strategia "Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi" hyväksyttiin Suomen kestävä kehityksen toimikunnassa kesäkuussa 2006. Valtioneuvosto teki strategiasta periaatepäätöksen saman vuoden joulukuussa, jossa se sitoutti eri hallinnonalat toimeenpanemaan strategian tavoitteita.

Strategian mukaisesti kestävä kehityksen toteutuminen edellyttää hallinnonaloilta samanaikaisia ja toisiaan tukevia lyhyen ja pitkän tähtäimen politiikkatoimia kansallisesti, EU-tasolla ja globaalisti. Tavoitteena on, että Suomen kestävä kehityksen toimikunnan puitteissa käynnistetään prosessi, jossa yhteiskunnan eri toimijat toimeenpanevat strategian linjauksia omissa organisaatioissaan ja yhteistyössä muiden kanssa. Valtionhallinnolla on luonnollisesti erityinen vastuu linjausten toimeenpanosta.

Kansallisen kestävä kehityksen strategian laadinnan yhteydessä päätettiin, että strategian toimeenpanon arviointi ja seuranta kytketään yhteen Euroopan unionin kestävä kehityksen strategian arviointiprosessin kanssa. EU:n kestävä kehityksen strategian hyväksymisen yhteydessä päätettiin, että toimeenpanoa arvioidaan joka toinen vuosi. Ensimmäinen edistymisraportti päätettiin kuitenkin laatia jo vuonna 2007, vuosi strategian hyväksymisestä. Suomi toimittikin tiiviin edistymisraportin EU:n kestävä kehityksen tavoitteiden kansallisesta toimeenpanosta komissiolle kesäkuussa 2007. Nyt valmistuneen kansallisen raportin sektoritoimeenpanoa koskevat tekstit perustuvat osin tähän materiaaliin.

On selvää, että toteutuneiden toimien arviointi vain 1-1,5 vuotta strategian hyväksymisen jälkeen on haastava tehtävä. On vaikea, jos ei mahdoton arvioida, mitkä toimet ovat seurausta juuri kestävä kehityksen strategian linjauksista, mitkä taas voidaan johtaa pidemmällä aikajänteellä harjoitetusta politiikasta. Tässä edistymisraportissa on katsottu toteutuneita toimia pidemmällä aikajänteellä ja otettu mukaan myös sellaisia toimenpiteitä, joita on alettu toteuttaa jo ennen kansallisen strategian hyväksymistä. Edistymisraportin sijaan kyseessä on siten enemmänkin tilannekatsaus. Edistymistä on tarkoituksenmukaisempaa tarkastella vasta, kun tavoitteiden asettamisesta on kulunut hieman enemmän aikaa.

Kansallinen indikaattoriverkosto, joka koostuu eri hallinnonalojen asiantuntijoista, oli mukana strategiatyössä jo strategian laadinnan alkuvaiheessa. Se identifioi silloin Suomen keskeiset kestävä kehityksen haasteet esittämällä valitsemiensa indikaattorien kautta erilaisia yhteiskuntapoliittisia kehitystrendejä. Itse strategiaan valikoitiin 34 avainindikaattoria, joiden avulla on tarkoitus arvioida ja seurata, miten sovittujen tavoitteiden saavuttamisessa edetään.

Nyt kansallinen indikaattoriverkko on päivittänyt näitä indikaattoreita sikäli kun uutta dataa on ollut saatavilla ja tulkinnut, minkälaisia kehityssuuntia on nähtävillä ja minkälaisia syitä kunkin trendin taustalta saattaisi löytyä. Suoraa yhteyttä todetun trendin ja tehtyjen toimenpiteiden välille ei kuitenkaan voi vetää. Sen sijaan indikaattorit antavat tilastolliseen tietoon perustuvan signaalin siitä, millä toimintaloikoilla kehitys on ollut hyvää ja missä lisätoimenpiteiden tarve on suuri tai erityisen polttava. Tämä auttaa toivottavasti poliittisia päätöksentekijöitä suuntaamaan toimia sinne, missä kehitys on erityisen huolestuttavaa.

Tämän raportin laatimiseen ovat osallistuneet kestävä kehityksen verkkosihteeristössä edustettuina olevat ministeriöt ja virkamiehet omien vastualueidensa osalta. Verkkosihteeristö on valinnut edistymisraporttiin myös muutamia avainindikaattoreita, joihin on saatu päivitettyä tietoa ja joissa kehitystrendi on selkeästi todettavissa. Raportin osat on koottu ja toimitettu ympäristöministeriön kestä-

vän kehityksen sihteeristössä. Kaikki strategian 34 indikaattoria löytyvät päivitettyinä ja tulkittuina erillisestä indikaattoriverkon raportista sekä sen pohjalta laaditusta tiivistelmästä.

Kattavampi kokonaisarvio strategian toimeenpanosta laaditaan vuonna 2009, samanaikaisesti EU:n arviointiprosessin kanssa. Tällöin on tarkoitus tarkastella myös toteutuneiden toimien vaikutuksia erityisen integroidun kestäväen kehityksen arviointimallin avulla. Ympäristöministeriössä laadittiin kesällä 2007 selvitys erilaisista olemassa olevista vaikutusarviointeista sekä hahmoteltiin erityisen kestäväen kehityksen vaikutuksia mittaavan arviointimallin käyttöönoton mahdollisuuksia. Suomen ympäristökeskuksen kanssa on alustavasti sovittu mallin jatkokehittämisestä.

2. TASAPAINO LUONNONVAROJEN KÄYTÖN JA SUOJELUN VÄLILLÄ

Strategiassa esitetyt keskeiset haasteet:

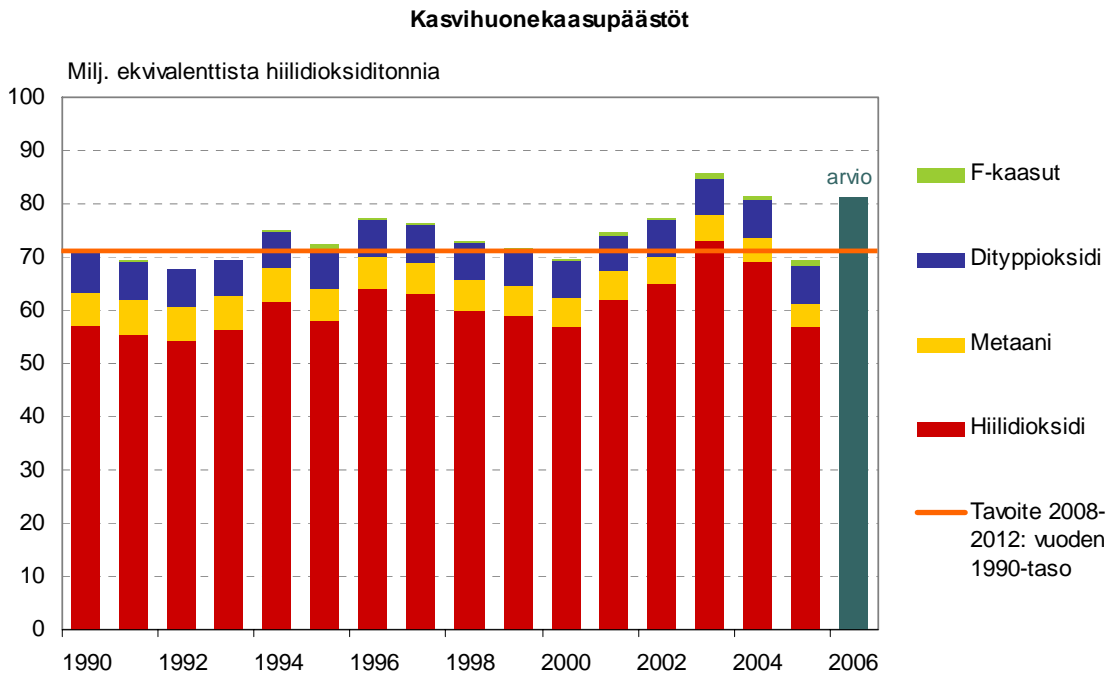
- Miten teollisuusmaiden ja teollistuvien maiden ympäristöä kuormittava kulutus suhteutetaan koko maapallon ja tulevien sukupolvien peruselinehtojen turvaamiseen?
- Miten Suomi käyttää uusiutuvaa luonnonvaravaroa niin, että sen avulla ylläpidetään ja lisätään kansakunnan hyvinvointia ja käytetään luonnonvaroja kestävästi niin kansallisella kuin globaalillakin tasolla?
- Miten Suomi käyttää uusiutumattomia luonnonvaroja kestävästi niin kansallisella kuin globaalillakin tasolla? Miten Suomi varautuu fossiilisten polttoaineiden vähenemiseen?
- Miten Suomi toimii ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja varautuu siihen?

2.1 Kasvihuonekaasupäästöjen rajoittaminen

Strategian linjaukset:

- Keskipitkän ja pitkän aikavälin strategian luominen päästöjen vähentämiseksi.
- Uuden teknologian kehittäminen ja olemassa olevan tehostaminen. Ympäristölliseen vaikuttavuuteen ja kustannustehokkuuteen perustuvien markkinaehtoisten instrumenttien kehittäminen.
- Kansalaisten tietoisuuden lisääminen kasvihuonekaasupäästöistä, vaihtoehtoja mahdollistamaan ympäristöystävällisten valintojen tekemisen.
- Aktiivinen toimiminen EU:ssa ja kansanvälisesti maailmanlaajuisen yhteistyön aikaansaamiseksi ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja varautumiseksi. Kioton pöytäkirjan sitomuskauden jälkeistä aikaa koskeva sopimusjärjestely kattaa kaikki ilmastonmuutoksen hillitsemisen kannalta keskeiset valtiot.
- Kestävän kehityksen näkökulma kehitysmaiden päästövähennyshankkeisiin. Ilmastopoliittika osaksi kestävän kehityksen politiikkaa ja globaalia köyhyden vähentämistä.

Strategian kuvio 3: Kasvihuonekaasupäästöt

Lähde: Tilastokeskus, Ympäristö ja luonnonvarat

Indikaattorin osoittama kehitys, tulkinta:

Suomen kasvihuonekaasupäästöt ovat vaihtelivat vuosina 1990–2006 huomattavasti. Vuosittaista vaihtelua selittää pääasiassa tuontisähkön ja kotimaassa fossiililla polttoaineilla sekä turpeella tuotetun lauhdesähkön määrä energiankäytössä. Päästöjen kasvu on ollut hitaampaa kuin talouskasvu, mutta suunta on kuitenkin koko ajan ollut nouseva.

Vuonna 2005 kasvihuonekaasupäästöt olivat lähes 3 prosenttia vuoden 1990 päästötason alapuolella ja energiantuotannon päästöt laskivat 33 prosenttia verrattuna vuoden 2004 tilanteeseen. Metsäteollisuuden työselkaus vähensi energian kysyntää noin 3,5 TWh. Lisäksi tuontisähkön määrä oli ennätyskellisen korkea. Venäjältä tuotavan sähkön ohella runsas kolmasosa tuontisähköstä tuli Ruotsista. Tuontisähköä ei oteta huomioon päästöseurannassa. Vuoden 2006 energiankulutusarvot näyttäisivät osoittavan, että kasvihuonekaasupäästöt olisivat taas palanneet aikaisemmalle tasolle.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

EU on sitoutunut vähentämään kasvihuonekaasupäästöjään 20 % vuoteen 2020 mennessä ja 30 % edellyttäen, että myös muut kehittyneet maat sitoutuvat vastaaviin päästövähennyksiin ja edistyneemmät kehitysmaat osallistuvat riittävästi. EU:n katsonut myös, että kehittyneiden maiden tulisi yhdessä vähentää päästöjään noin 30 % vuoteen 2020 mennessä, jotta ne voisivat yhdessä vähentää päästöjään 60 – 80 % vuoteen 2050 mennessä. Vertailuvuosi on 1990.

Suomi tukee kansainvälisiä toimia, joilla sitoudutaan ilmastonmuutoksen hillitsemiseen. Suomen päätavoitteena Balin ilmastoistunnoissa joulukuussa 2007 on päätös, jolla vahvistetaan käynnissä olevia neuvotteluprosesseja niin, että neuvottelut maailmanlaajuisesta ja kokonaisvaltaisesta sopimuksesta vuoden 2012 jälkeen saadaan päätökseen 2009.

Suomi hyväksyi Kioton pöytäkirjan toimeenpanon liittyvän kansallisen ilmasto- ja energiastrategian 2005. Uuden hallitusohjelman mukainen pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia annetaan eduskunnalle selontekona kevätkaudella vuonna 2008. Siinä määritellään Suomen ilmasto- ja energiapolitiikan keskeiset tavoitteet ja keinot, joihin vaikuttavat merkittävästi EU:n tavoitteenasettelut ja politiikkatoimet. Strategia painottuu vuoteen 2020 mennessä tarvittaviin toimiin. Lisäksi hallitus antaa ilmastopolitiikkaa koskevan tulevaisuusselonteon eduskunnalle kevälistuntokaudella 2009. Tulevaisuusselonteossa tarkastelu ulottuu vuosisadan puoliväliin ja jopa pidemmälle, ja siinä käsitellään laajemmin esimerkiksi sopeutumista.

Ilmastonmuutoksen viestintäohjelma vietiin läpi vuosina 2005 – 2007. Sen loppuhuipennuksena oli laaja kansalaisille suunnattu tiedotuskampanja, joka oli samalla Suomen panos koko EU:ssa toteutettuun tiedotuskampanjaan. Viestintäohjelman osana toteutettiin lukuisia eri kohderyhmille räätälöityjä hankkeita, joissa annettiin tietoa sekä ilmastonmuutoksesta että sen hillitsemisen ja siihen sopeutumisen keinoista. Hankkeiden toteuttajina toimiva kansalaisjärjestöt, viranomaistahot, yritykset jne. Ilmastonmuutoksen viestintäohjelma oli osa kansallisen ilmastostrategian toteutusta.

Teknologian kehittämiskeskus (Tekes) on toteuttanut CLIMBUS -ohjelmaa, jossa on edistetty ilmastomyönteisen teknologian kaupallistamista. Tekesin ClimBus -ohjelma (2004-2008) keskittyy ilmastomyönteisten teknologioiden, palveluiden ja liiketoimintamallien kehittämiseen. Ohjelman kokonaisbudjetti on noin 70 miljoonaa euroa, josta Tekesin rahoitusosuus on noin puolet.

Syyskuussa 2007 käynnistyi Tekesin Kestävä yhdyskunta –teknologiaohjelma, joka jatkuu vuoteen 2012 asti. Teknologiaohjelma panostaa seuraavien yritysten ja yhteisöjen kanssa noin sata miljoonaa euroa rakennus- ja kiinteistöalan sekä energia- ja ympäristöalan liiketoiminnan kehittämiseen. Tekes valmistelee myös uutta energia- ja ympäristö -huippuosaamiskeskittymää (SHOK), joka vastaa ilmastonmuutoksen asettamiin teknologian kehittämisvaatimuksiin. Muita tärkeitä, teknologian ilmastovaikutusten hillintään tähtääviä Tekesin hankkeita ovat DENSYS (Distributes Energy Systems), BioRefine, polttokennot jne.

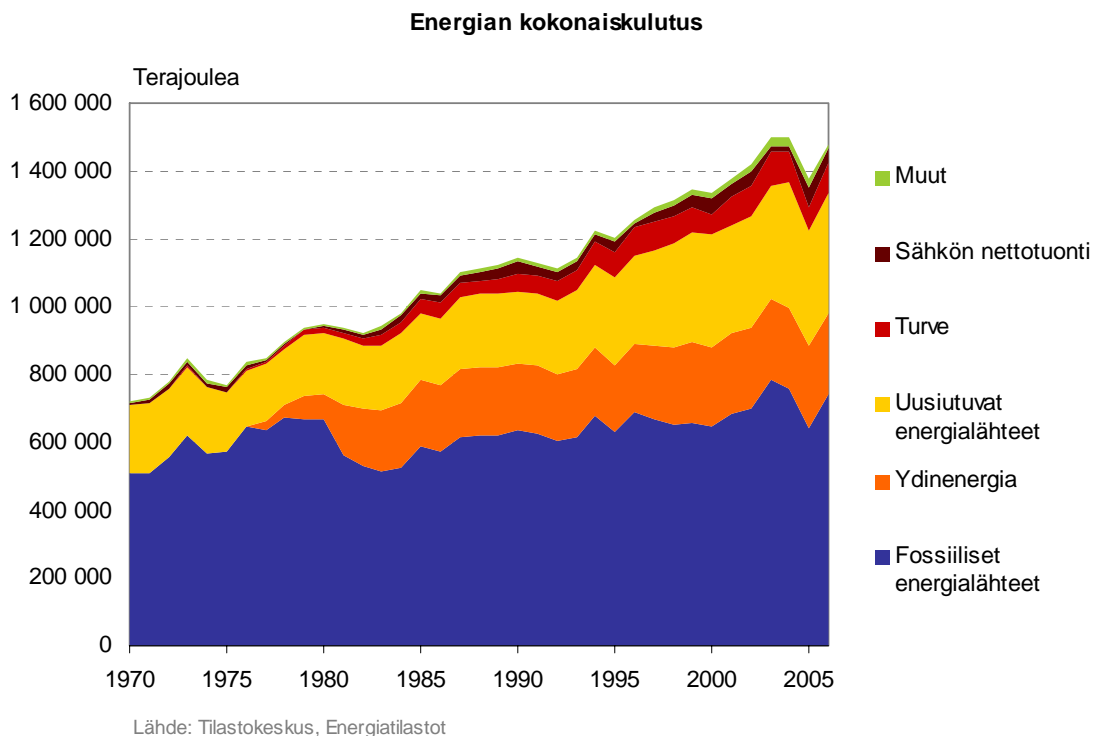
Vuonna 2004 käynnistynyt Sitran ympäristöohjelma päättyi vuonna 2007. Sitra on käynnistämässä vuonna 2008 ohjelmaa yhdyskuntien energian säästön ja käytön tehostamisen edistämiseksi.

2.2 Energiatohokkuuden ja uusiutuvan energian käytön lisääminen

Strategian linjaukset:

- Öljyriippuvuuden vähentäminen ja energiaomavaraisuuden nostaminen.
- Viiden prosentin lisäsäästö energian kulutuksessa vuoteen 2015 mennessä verrattuna tilanteeseen ilman uusia toimia. Pitkällä aikavälillä primäärienergian kokonaiskulutuksen kasvun pysäyttäminen ja kääntäminen laskuun.
- Uusiutuvien energialähteiden ja biopolttoaineiden osuuden lisääminen merkittävästi tulevien 10–15 vuoden aikana. Panostuksia tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Bioenergian tuotannolle luodaan kansainväliset kestävän kehityksen kriteerit.
- Uusiutuville energialähteille tuotetun sähkön osuus Suomessa lähes kolmannes sähkön kokonaiskulutuksesta vuonna 2010.
- Metsätähteestä tehdyn hakkeen, peltobiomassojen, kierrätyspolttoaineiden ja biokaasun käytön osuus primäärienergiasta ainakin kolminkertaistuu vuoden 2004 noin kahdesta prosentista yli kuuteen prosenttiin 15–20 vuoden aikana.
- Energiatohokkaan ja matalaenergiarakentamisen edistäminen rakennusten uudistuotannossa.
- Kansalaisten tietoisuuden lisääminen energiatohokkuudesta ja uusiutuvista energialähteistä. Valintamahdollisuuksia helpotetaan energiatohokkuudesta kertovilla merkinnöillä ja ekotohokkaita vaihtoehtoja tarjoavilla markkinoilla.

Strategian kuvio 4: Energian kokonaiskulutus

Indikaattorin osoittama kehitys, tulkinta:

Energian kulutus on kasvanut voimakkaasti vuodesta 1970. Energian hankinnan rakenne muuttuu hitaasti. Kokonaiskulutuksen rakenne on pysynyt samankaltaisena jo parinkymmenen vuoden ajan. Vuonna 2006 fossiilisten polttoaineiden osuus energiankulutuksesta oli 50 prosenttia energian kokonaiskulutuksesta ja uusiutuvien energialähteiden osuus 25 prosenttia.

Suomessa energian kokonaiskulutus laski vuonna 2005 yhdeksän prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Energian loppukulutuksen ja sähkön kulutuksen väheneminen johtui teollisuuden pienentyneestä energiatarpeesta, johon vaikutti metsäteollisuuden työnseisaus. Lisäksi sähkön nettotuonti oli ennätyksellistä. Kuiten-

kin vuonna 2006 tilanne normalisoitui sekä kysynnän että kotimaisen sähköntuotannon osalta. Nimenomaan kotimainen lauhdesähkön erillistuotanto kolminkertaistui edellisvuodesta.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuu 2007

Suomessa puuperäisen energian osuus uusiutuvasta primäärienergiasta on noin 80 % (84 % vuonna 2006). Tästä valtaosa syntyy sivutuotteena saha- ja paperiteollisuuden prosesseissa. Tämän lisäksi puuperäistä energiaa saadaan metsähakkeesta ja pienkiinteistöjen lämmitykseen käytettävistä klapeista. Metsähakkeesta valtaosa on uudistushakkuualoilta korjattavaa oksa- ja latvusmassaa, kantoja sekä nuorten metsien harvennuksesta saatavaa pienpuuhaketta. Tällä hetkellä metsähaketta käytetään runsaat kolme miljoonaa kuutiometriä vuodessa. Uuteen, todennäköisesti alkuvuodesta 2008 hyväksyttävään Kansalliseen metsäohjelmaan tulee sisältymään huomattavasti korkeampi tavoite; metsähakkeen vuotuinen käyttö pyrittäneen nostamaan 10–12 miljoonaa kuutiometriin vuoteen 2015 mennessä.

Energiakasvien tukea saavien viljelypinta-ala on lisääntynyt vuodessa 9000ha:sta 17000 ha:iin ja biokaasulaitoksia on tullut muutama lisää.

Biokaasua voidaan tuottaa yhdyskuntien ja teollisuuden jätevesilietteitä käsittelevissä laitoksissa, maatiloilla ja useita erilaisia raaka-aineita käsittelevissä yhteismädätyslaitoksissa sekä kerätä kaatopaikoilta. Vuonna 2005 Suomessa oli yhteensä 62 biokaasulaitosta. Tällä hetkellä on vireillä 10-15 uutta laitosta.

Uusiutuvan energian investointitukea on myönnetty vuosittain noin 25 M€ (ml. Euroopan aluekehitysrahas-
ton osuus). Tuki kohdistuu uuden teknologian käyttöönottoon, mm. tuulivoimalaitoksiin ja bioenergian käyttöönottoon.

Sähkömarkkinalakia on muutettu vuonna 2007 niin, että uusiutuvan energian verkkoon pääsy helpottuu.

Energiansäästösopimukset, joita on solmittu kauppa- ja teollisuusministeriön sekä toimialajärjestöjen ja kuntien kanssa vuodesta 1997 lähtien, uusitaan vuonna 2007. Uudella jaksolla 2008–2016 koskevalla energiatehokkuussopimusten järjestelmällä tuetaan kansallisia energiatehokkuuden ja uusiutuvien energiamuotojen edistämistavoitteita sekä toukokuussa 2006 voimaan tuleen energiapalveludirektiivin toimeenpanoa. Elinkeinoelämän energiatehokkuussopimus kattaa teollisuuden, yksityiset palvelualat ja energia-alan. Kunta-alalla on suurille ja keskikokoisille kunnille energiatehokkuussopimukset ja pienille kunnille energiaohjelma. Öljylämmitteiset pientalot ovat tehostamistoimien kohteena lämmitys- ja liikennepolttonesteiden jakelutoimintoja koskevalla sopimusallalla. Uusissa energiatehokkuussopimuksissa liittyvät yritykset ja yhteisöt asettavat 9 % energiansäästötavoitteen yhdenmukaisesti energiapalveludirektiivistä jäsenvaltioille tulleen kansallisen tavoitteen kanssa. Energiatehokkuuden huomioiminen hankinnoissa on yksi uuden sopimusjärjestelmän keskeinen toimenpidealue. Energiapalveludirektiivin edellyttämä ensimmäinen kansallinen energiatehokkuuden toimintasuunnitelma toimitettiin komissiolle kesäkuussa 2007.

MOTIVA Oy:n toimintaa (energiakatselmukset, energiansäästön ja uusiutuvien energialähteiden edistäminen) rahoitetaan valtion budjetin kautta noin 2,6 milj.€:lla (2007). Materiaalitehokkuuden palvelukeskuksen Materia-Motivan on tarkoitus aloittaa toimintansa alkuvuonna 2008. Palvelukeskus tarjoaa palveluita ja työkaluja elinkeinoelämälle sekä materiaalitehokkuusneuvontaa kuluttajille ja julkisille organisaatioille.

Uusiutuvalla energialla tuotetulle sähkölle on annettu verotukea 10 milj.€ (2007). Uutena toimenä ollaan valmistelemassa syöttötariffien käyttöönottoa, jota koskeva säädös on tarkoitus saada vuonna 2008.

Liikenteen biopolttoaineita koskeva vuosittain nouseva jakeluelvoite tulee voimaan vuoden 2008 alusta. Lisäksi biopolttoöljy on päätetty vapauttaa valmisteverosta. Biopolttoöljyn verovapaus edellyttää komission valtiontukihyväksyntää.

Liikenteen toisen sukupolven biopolttoaineiden kehitysohjelma on käynnistetty. Neste Oy on käynnistänyt liikenteen biopolttoaineen kaupallisen tuotannon. Lisäksi käynnissä on useita tutkimus- ja kehittämissuunnitelmia peltobiomassan, biokaasun ja liikenteen biopolttoaineen käytön edistämisestä. Tutkimusten rahoitus tulee MMM:n yhteistutkimusvaroista ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän YTR:n tutkimusvaroista. Lisäksi on tehty alueellisia projekteja ja alueellisia edistämissuunnitelmia.

Maa- ja metsätalousministeriö valmistelee oman sektorinsa bioenergiastrategiaa.

2.3 Ilmastomuutoksen haitallisiin vaikutuksiin sopeutuminen

Strategiset linjaukset:

- Tavoitteena löytää keinoja, joilla ennakoidaan muutoksia, sopeudutaan ilmastonmuutokseen ja vähennetään sään ääri-ilmiöiden riskiä. Riskitekijät, kuten tulvat, nykyistä tehokkaammin huomioon rakentamisen ja muun maankäytön ohjauksessa.
- Vuosina 2006-2010 toteutetaan ilmastonmuutoksen sopeutumistutkimusohjelma, jonka tavoitteena on lisätä Suomen valmiuksia sopeutua ilmastonmuutokseen tuottamalla käytännön sopeutumistoimien suunnittelun edellyttämää puuttuvaa tietoa, esim. yleistyvät äärisäätilmiöt. Huolehditaan kansalaisille tiedottamisesta.
- Kehitetään menetelmiä ilmastonmuutoksen herkkyysohjelmien laatimiseksi, esim. suojelualueiden toimivuus ja luonnonsuojelualueverkoston yhtenäisyys. Maankäytön riskien, erityisesti tulvariskien, arviointiin ja hallintaan kehitetään ns. sopeutuvan suunnittelun menetelmiä
- Kestävän kehityksen mukaista uutta osaamista maatalous- ja puutarhatuotannolle, mm. viljelymenetelmät, tuotantoeläimet ja kasvinuojelu.
- Ilmastomuutoksen aiheuttamia mahdollisia sosiaalisia ja terveydellisiä vaikutuksia seurataan ja varaudutaan niihin.
- Suomen rajojen ulkopuolella tapahtuviin ilmastonmuutoksen vaikutuksiin varaudutaan. Ilmastomuutos huomioon kaikilla politiikan aloilla.
- Globaalien vaikutusten huomioiminen kansallista sopeutumisstrategiaa päivitettäessä.
- Kattavan arvioinnin laatiminen Suomen kehitysyhteistyöstä ilmastonmuutoksen kannalta. Tämän pohjalta suunnitelma, miten ilmastonmuutoksen torjunta ja mahdollisuudet sopeutua ilmastonmuutoksen aiheuttamiin olosuhteisiin otetaan huomioon kehitysyhteistyössä ja –politiikassa.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Ilmastomuutoksen sopeutumistutkimusohjelma on käynnistetty osana kansallista ilmastonmuutoksen sopeutumisstrategiaa. Tutkimusohjelman tavoitteena on tuottaa käytännön sopeutumistoimien suunnitteluun tarvittavaa tietoa ja edistää tiedon soveltamista käytäntöön. Tutkimusohjelma on viisivuotinen (2006-2010) ja sen rahoitus tulee useasta lähteestä. Tutkimuksia toteutetaan eri laitosten tulosohjauksen, ministeriöiden hanke- rahoituksen sekä muun tutkimus- ja kehitysrahoituksen turvin. Suurimmat rahoittajat ovat maa- ja metsätalousministeriö sekä ympäristöministeriön Ympäristöklusterin tutkimusohjelma. Ohjelmassa on käynnistetty 16 tutkimusta yhteensä noin 460 000 euron vuosirahoituksella. Hankkeet käsittelevät metsätaloutta, maataloutta, sään ääri-ilmiöitä, tulvia ja kuivuutta, kaavoitusta ja rakentamista, luonnon monimuotoisuutta sekä kansainvälistä ulottuvuutta.

Vuosiksi 2006-2008 käynnistetty ILMASOPU -ilmastonmuutoksen sopeutuminen maa- ja elintarviketaloudessa tutkimushanke.

Uuden kehityspoliittisen ohjelman (2007) mukaisesti Suomi painottaa kehityspoliitiikassaan aiempaa vahvemmin ympäristö- ja ilmastokysymyksiä.

2.4 Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen

Strategiset linjaukset:

- Kansallisen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategian ja toimintaohjelman 2006-2016 toimeenpano.
- Suomen luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttäminen vuoteen 2010 mennessä, ja Suomen luonnontilan suotuisan kehityksen vakiinnuttaminen vuosien 2010-2016 kuluessa. Pitkän aikavälin sopeutusohjelmat ilmastomuutokseen varautumiseksi.
- Eliölajien ja elinympäristöjen suojelun lisäksi innovatiivisten ja kokonaisvaltaisten suunnittelun lähestymistapojen kehittäminen ja käyttöön otto
- Taloudellisten kannustimien kehittäminen luontoon liittyviä uusien elinkeinojen edistämiseksi.
- Panostaminen kansalaisten tietoisuuden lisäämiseksi biologisen monimuotoisuuden merkityksestä ja keinoista suojella sitä. Monitieteisen tutkimuksen edistäminen innovaatioiden ja elinkeinojen sekä työllisyyden kehittämiseksi.
- Suomen vaikuttavuuden vahvistaminen luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä maailmanlaajuisesti kansainvälisen yhteistyön keinoin.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Euroopan unionin komission 22.5.2006 antaman tiedonannon "Biologisen monimuotoisuuden vähenemisen pysäyttäminen vuoteen 2010 mennessä - ja sen jälkeen" peruslinjaukset on otettu huomioon Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategiaa 2006-2016 laadittaessa.

Strategia ja sitä täydentävä toimintaohjelma on jatkoa Suomen biodiversiteetti-ohjelmalle 1997-2005. Toimintaohjelma sisältää 110 konkreettista toimenpide-ehdotusta, joiden avulla strategiaa toteutetaan. Strategian ja toimintaohjelman tavoitteina on pysäyttää Suomen luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen vuoteen 2010 mennessä ja vakiinnuttaa Suomen luonnon tilan suotuisa kehitys vuosien 2010-2016 kuluessa. Niillä pyritään myös varautumaan Suomen luontoa uhkaaviin maailmanlaajuisiin ympäristömuutoksiin sekä vahvistamaan Suomen vaikuttavuutta luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä maailmanlaajuisesti. Toimenpiteitä koskevasta valtion hallinnonalojen välisestä vastuunjaosta on pyritty sopimaan ja toimeenpanon sekä seurannan edistämiseksi on asetettu laaja-alainen työryhmä. Toimenpiteille on myös esitetty tavoiteaikataulut ja niiden toteutumista tullaan seuraamaan vaihteittain.

Monet viimeaikoina erityisesti metsissä ja maatalousympäristöissä toteutetut toimenpiteet ovat edistäneet Suomen luonnon monimuotoisuuden turvaamista. Näiden perustana ovat lakimuutokset, esim. luonnonsuojelulain suojeltujen luontotyyppien ja metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen turvaaminen ja vesilain luontotyyppien suojelu, Natura 2000 -verkoston laatiminen sekä kestävän metsätalouden tukijärjestelmä. Muita tärkeitä keinoja ovat olleet talousmetsien hoitoa koskevat uudet suositukset, Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelu ja luonnonsuojelualueiden ennallistamistoimet sekä maatalouden ympäristötukijärjestelmät.

Vuonna 2006 perustettiin useita uusia metsiensuojelualueita, joista tärkeimpiä ovat Meikon aarniometsä ja Sipoonkorpi – molemmat alueet ovat laajoja ja sijaitsevat aivan pääkaupunkiseudun tuntumassa.

Lisäksi on tapahtunut selvää ja pysyvää toiminnan suuntauksen sekä asenteiden muutosta. Uudisojitukset on poistettu metsäsuunnittelun ja tukijärjestelmien piiristä ja maanomistajien näkemykset otetaan entistä paremmin huomioon luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa. Uusia luonnon monimuotoisuuden turvaamiskeinoja on kehitetty mm. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman (METSU, 2002) yhteydessä. Maanomistajien vapaaehtoiselle osallistumiselle perustuvilla metsiensuojelukeinoilla (luonnonarvokauppa, tarjouskilpailut ja yhteistoimintaverkostot) rakentuvan METSU-ohjelman ensimmäinen vaihe päättyi vuonna 2007.

Uutta METSU-ohjelmaa vuosille 2008-2016 on ryhdytty valmistelemaan vuonna 2006 valmistuneen laajana poikkitieteellisenä yhteistyönä laaditun arvioinnin pohjalta. Hallitus hyväksyy uuden METSU-ohjelman alkuvuodesta 2008.

Kansallinen metsäohjelma 2010 hyväksyttiin vuonna 1999. Sen tavoitteena on turvata metsiin pohjautuva työ ja toimeentulo, metsien monimuotoisuus ja elinvoimaisuus sekä metsien kansalaisille antama virkistys. Vuonna 2006 valmistui Metsäsektorin tulevaisuuskatsaus, joka toimii perustana Kansallisen metsäohjelman ajantasaistamiselle. Uusi Kansallinen metsäohjelma 2015 valmistunee alkuvuodesta 2008. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen tulee olemaan yksi ohjelman painopisteistä.

Maatalouden ympäristötuen tavoitteena on maatalous- ja puutarhatuotannon harjoittaminen kestävästi niin, että tuotanto kuormittaa ympäristöä nykyistä vähemmän, maatalouden luonnon monimuotoisuuden ja kulttuurimaiseman säilyminen turvataan sekä tuotannon harjoittamisen edellytykset säilyvät hyvinä myös pitkällä aikavälillä.

Suomi on osapuoli kaikissa maailmanlaajuisissa tai Suomea koskevissa alueellisissa kansainvälisissä sopimuksissa tai prosesseissa, joissa luonnon monimuotoisuuden suojeleminen ja kestävä käyttö ovat merkittäviä tavoitteita, ja pyrkii näiden puitteissa edistämään luonnon monimuotoisuuden suojelemaa maailmanlaajuisesti. Kehityksensä tukemisen ympäristösopimusten velvoitteiden toteuttamisessa on kirjattu valtioneuvoston vahvistamaan kehityspoliittiseen ohjelmaan. Suomen ympäristöalan kehitysyhteistyötä on kehitetty ja kehitetään edelleen luonnon monimuotoisuuden suojelemaa, hoitoa ja kestäväää käyttöä koskevien tavoitteiden ja toimenpiteiden osalta. Suomi panostaa myös luonnonsuojeluyhteistyöhön Venäjän kanssa, niin Luoteis-Venäjän kuin Arktisten alueidenkin osalta.

2.5 Kestävien tuotantotapojen edistäminen ja kulutustottumusten muuttaminen

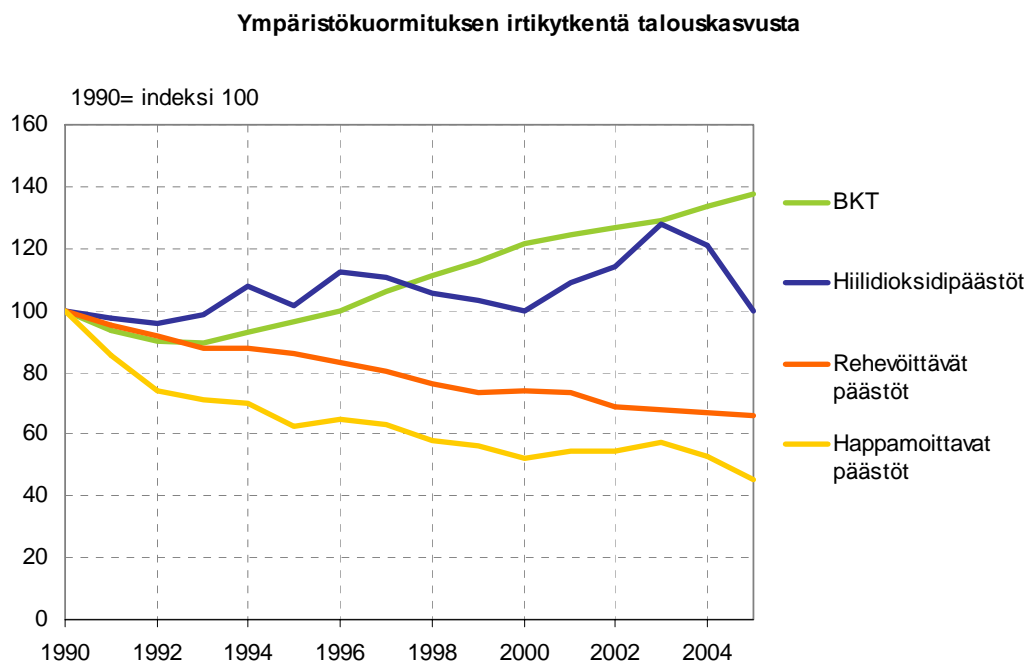
Strategiset linjaukset:

- Päästöjen rajoittamisessa erityistä huomiota pienhiukkasiin ja vaarallisiin aineisiin sekä kasvavaan meluongelmaan. Kasvavaa huomiota yhteiskunnan läpi kulkevien ainevirtojen synnyttämiin ympäristöhaittoihin ja materiaalitehokkuuden kehittämiseen tuotannossa ja kulutuksessa. Globaalin ympäristövastuun korostaminen globaalitaloudessa.
- Hiili-intensiteetin vähentäminen johdonmukaisesti ja määrätietoisesti. Selvitetään, miten pitkällä aikavälillä eroon fossiilisten polttoaineiden käytöstä.
- Uusiutumattomien luonnonvarojen käyttäminen mahdollisimman ekotehokkaasti. Viennissä mahdollisimman korkea globaali ekokilpailukyky.
- Uusiutumattomien luonnonvarojen piilovirtoihin kiinnitetään huomiota ja niiden ympäristövaikutuksia selvitetään. Ekotehokkaiden materiaalien kehitykseen panostaminen.
- Uusiutuvien luonnonvarojen suosiminen suhteessa uusiutumattomiin, mutta käyttö vain luonnonjärjestelmien kantokyvyn rajoissa.
- Julkisia tutkimus- ja kehitysvaroja suunnataan uuden sukupolven ympäristöpolitiikkaan EU:ssa ja Suomessakin. Työllisyyden ja hyvinvoinnin turvaaminen uusien liiketoimintamahdollisuuksien kautta teknologiamarkkinoiden kasvaessa.
- Alakohtaisten indikaattorijärjestelmien luominen elinkaariajattelun pohjalta.
- Edistetään, että maailman valtiot sitoutuvat kansainvälisiin ympäristö- ja ihmisoikeussopimuksiin ja toimeenpanevat niitä.

Strategiset linjaukset:

- Kansallisen kestäväan kulutuksen ja tuotannon ohjelman (KULTU) esitysten toimeenpano.
- Riittävän tiedon antaminen kuluttajille kestävien ostopäätösten tueksi.
- Taloudellisten ohjauskeinojen (verot, energiainvestointeihin liittyvät tuet ja pantit jne.), sekä havainnollisten työkalujen (ympäristömerkinnot, mittatikut jne.) sekä kansainvälisten mittareiden (ekologinen jalanjälki jne.) kehittäminen. Kukaan tilanteeseen kustannustehokkaimman ohjauskeinojen käyttäminen.
- Enemmän tutkittua tietoa tuotteiden elinkaariaikaisesta vaikutuksista sekä erilaisia verkostoja ja yhteistyön muotoja.
- Lähi- ja maatalouden, luomutuotannon ja reilun kaupan tuotteiden tuotannon ja markkinoinnin edistäminen.
- Yhteiskunnallisen mainonnan ja tiedonvälityksen kehittäminen yhdessä media kanssa kestävien kulutustapojen edistämiseksi. Yhteistyön edistäminen tiedotusvälineiden ja koulujen välillä.
- Kestävän kehityksen ohjelmien ja laatujärjestelmien edistäminen päiväkodeissa, kouluissa ja oppilaitoksissa.
- Materiaali-intensiivisestä kulutuksesta kohti palvelujen käyttöä. Uusia keinoja, joiden avulla yritykset ja kuluttajat yhdessä kehittämään uusia ympäristöä säästäviä palveluja ja vaikuttaa tuotteiden ympäristöominaisuuksiin.
- Julkinen sektori esimerkkinä ekologisesti ja sosiaalisesti kestävien valintojen edistämässä käytännöissä ja hankintamenettelyissä. Toimintasuunnitelma julkisten hankintojen viheryhtymiseksi.

Strategian kuvio 7: Happamoittavien ja rehevöittävien päästöjen sekä hiilidioksidipäästöjen suhde talouskasvuun

Lähde: Tilastokeskus; Suomen ympäristökeskus

Indikaattorin osoittama kehitys, tulkinta

Happamoitumisen pääasiallisia aiheuttajia ovat rikin ja typen oksidit, joita vapautuu fossiilisia polttoaineita käytettäessä. Energiantuotanto, teollisuus ja liikenne ovat suurimpia päästöjen aiheuttajia. Suomessa rikki-päästöt ovat vähentyneet yli 80 prosenttia vuoden 1980 tasosta, mikä johtuu ympäristösäädösten tiukentumisesta, esim. teollisuuden ympäristöluvut, ja puhtaammista polttoaineista sekä kehittyneemmistä savukaasujen puhdistusmenetelmistä. Typen oksidien osalta päästöjen vähentäminen on vaikeampaa, koska suuri osa päästöistä syntyy liikenteessä. Uusi ajoneuvotekniikka ja pakokaasujen puhtausvaatimukset alentavat yksittäisten autojen typen oksidipäästöjä, mutta samanaikainen liikennemäärien kasvu pienentää tekniikasta saatua hyötyä.

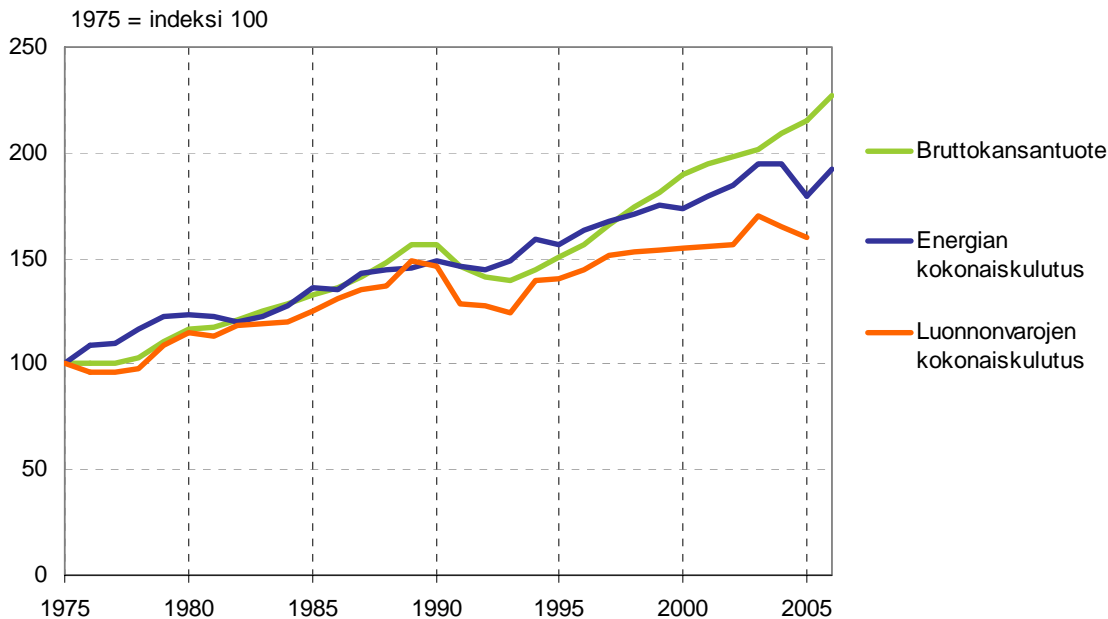
Merkittävimmät vesistöjä *rehevöittävät* aineet ovat fosfori ja typpi. Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana pistekuormitusta on vähennetty merkittävästi, jolloin maa- ja metsätalouden hajakuormituksen sekä haja-asutuksen aiheuttaman kuormituksen merkitys on suhteellisesti lisääntynyt. Kunnallisten jätevedenpuhdistamoiden saneeraukset ja pienempien puhdistamoiden sulkeminen ja liittäminen suurempiin puhdistamoihin on alentanut huomattavasti asutuksen fosforipäästöjä. Typpipäästöjä ei kuitenkaan ole saatu alenemaan vesiensuojelun tavoiteohjelman mukaisesti. Typen tehokkaampi poistaminen jätevesistä vaatisi kalliita investointeja. Vesien tilan kannalta fosforikuormituksen vähentyminen on kuitenkin tärkeintä.

Suurin osan Suomen *hiilidioksidipäästöistä* aiheuttaa fossiilisten polttoaineiden käytöstä sekä energiantuotannossa että liikenteessä. Liikenteen määrän ja autojen kokoluokan kasvu lisää päästöjä. Tästäkin huolimatta liikenteen päästökäytös Suomessa on ollut maltillisempaa kuin keskimäärin EU:ssa.

Happamoittavien ja rehevöittävien päästöjen osalta absoluuttinen irtikytkentä näyttää toteutuneen. Hiilidioksidipäästöjen määrä on edelleen kasvussa, vaikka vuoden 2005 poikkeuksellisen tilanteen (ennätyksellinen päästöttömän energian tuonti ja metsäteollisuuden työnseisäisyys) vuoksi päästöt näyttäisivätkin alenevan.

Strategian kuvio 8: Energian ja luonnonvarojen käyttö suhteessa talouskasvuun

Energian ja luonnonvarojen käytön irtikykentä talouden kasvusta

Lähde: Tilastokeskus; Oulun yliopiston Thule-instituutti

Indikaattorin osoittama kehitys: tulkinta:

Indikaattori osoittaa, että suhteellinen irtikykentä on havaittavissa: energian ja luonnonvarojen kokonaiskulutus kasvaa talouden kasvua hitaammin. Koska luonnonvarojen kulutus kuitenkin kasvaa, ei absoluuttinen irtikykentä ole toistaiseksi toteutunut. Suhteellinen irtikykentä johtuu osittain laman seurauksena tapahtuneesta teollisuuden rakennemuutoksesta. Perinteisten raskaan ja energiavaltaisen teollisuuden rinnalle on 1990-luvulla noussut elektroniikkateollisuus, johon sisältyvät mm. tieto- ja viestintäteknologian toimialat. Elektroniikkateollisuus tuottaa suuremman taloudellisen tuloksen pienemmällä materiaali- ja energiakulutuksella kuin perinteinen raskas teollisuus.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuussa 2007:

Suomessa valmistui laajapohjaisen toimikunnan esityksestä ohjelma kestävän kulutuksen ja tuotannon edistämiseksi kesäkuussa 2005. Siinä esitetään visio vuoteen 2025 sekä tavoitteet ja toimenpiteet kestävän kulutuksen ja tuotannon edistämiseksi. Tavoitteena on, että tulevaisuuden Suomessa tuotannon ekotehokkuus nousee koko tuoteketjussa ja että ekotehokkuus on maailman kärkitasolla.

Ensimmäinen tilannekatsaus siitä, miten kestävän tuotannon ja kulutuksen ohjelmaa (KULTU) on toteutettu, valmistui syksyllä 2007. Tilannekatsauksen mukaan KULTU vaikuttaa yhteiskunnassa ja siinä ehdotettuja toimia toteutetaan, mutta monet odottavat hallinnolta selkeämpää roolia ja avauksia toimien toteuttamiseen. Aktiivisia tahoja ovat olleet mm. EkoCentria, Sitra, ympäristöministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö sekä kauppa- ja teollisuusministeriö.

Motiva Oy:ssä käynnistyi toukokuussa 2007 materiaalitehokkuushanke, jonka rahoittaa kauppa- ja teollisuusministeriö sekä ympäristöministeriö. Hankkeessa valmistellaan yrityksille ja julkisille organisaatioille palveluita tarjoavan Materia-Motivan perustamista. Materiaalitehokkuus sisällytetään osaksi Motiva Oy:n liiketoimintaa. Palvelukeskus aloittaa toimintansa vuodenvaihteessa 2007-2008.

Julkisen sektorin hankinnoille laaditaan kestäviä pelisääntöjä. Kestävien hankintojen työryhmässä laaditaan hallitukselle ehdotus siitä, minkälaisia tavoitteita julkisille hankinnoille pitäisi asettaa ja miten hankkijoita kannustetaan tekemään ympäristön kannalta viisaita ratkaisuja. Tavoitteena on lisätä vihreitä hankintoja rakentamisessa ja palvelusopimuksissa sekä sähkön, energiaa käyttävien laitteiden ja elintarvikkeiden hankinnassa. Toimintasuunnitelman laatimisesta vastaavat ympäristöministeriö sekä kauppa- ja teollisuusministe-

riö. Työryhmässä on edustajia myös muista ministeriöistä, kunnista, järjestöistä, yrityksistä ja asiantuntijaorganisaatioista. Toimintasuunnitelma valmistuu vuoden 2007 loppuun mennessä.

Kulutuksen ja tuotannon ympäristövaikutuksia selvitetään laajassa ENVIMAT-hankkeessa, jonka tuloksia on saatavilla vuoden 2008 lopussa. ENVIMAT-hankkeessa selvitetään suomalaisen tuotannon ja kulutuksen materiaalivirtojen elinkaarenaikaiset ympäristövaikutukset toimialoittain ja tuoteryhmittäin. Tutkimuksessa otetaan huomioon kotimaisen kuormituksen lisäksi tuonnin välityksellä aiheutuvat ympäristövaikutukset Suomen rajojen ulkopuolella. Näitä tuloksia on tarkoitus hyödyntää mm. käynnistämällä vuoropuhelu kiinnostuneen sektorin kanssa materiaali- ja energiatehokkuuden edistämiseksi. Hanketta koordinoivat Suomen ympäristökeskus, Thuleinstituutti, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus ja VTT.

Elintarvikeketjun vastuullisuuden kehittäminen ja tuotteistaminen vuorovaikutuksessa sidosryhmien kanssa -hanke arvioi ja kehittää vastuullisuutta ja vastuullisuuden tuotteistamista suomalaisessa elintarvikeketjussa. Kuluttajilla ei ole riittävästi mahdollisuuksia valita elintarvikkeita vastuullisuuden näkökulmasta ja omaan arvomaailmansa mukaan, koska elintarvikkeista ei ole saatavilla tarpeeksi tietoa. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus ja Kuluttajatutkimuskeskus selvittävät yhteistyössä elintarvikealan yritysten kanssa, mitä vastuullisuus tarkoittaa ja miten sitä voi mitata.

Ympäristöklusterin tutkimusohjelmassa (2006-2009) rahoitetaan useita hankkeita, jotka selvittävät kulutuksen ympäristövaikutuksia. Tavoitteena on kehittää mm. keinoja ja havainnollisia välineitä kotitalouksien ekotehokkuuden parantamiseen (FinMIPS-hanke) sekä jalostaa elintarvikeketjun vastuullisuutta yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa (ConsEnv- ja Elintarvikeketjun vastuullisuus-hankkeet).

Ympäristöministeriössä valmistellaan parhaillaan EMAS -ympäristöjohtamisjärjestelmän käyttöönottoa.

Ympäristöministeriö on yhteistyössä valtiovarainministeriön ja eri tutkimuslaitosten kanssa selvittänyt mahdollisuuksia ottaa käyttöön veroja, jotka ohjaavat tuotantoa ja kulutusta ympäristön kannalta suotuisampaan suuntaan. Valtiovarainministeriön selvityksen 'Ekologinen verouudistus' johtopäätös oli, että ekologista verouudistusta on vaikea toteuttaa niin, että ympäristöveroja nostamalla voitaisiin merkittävästi laskea työvoiman verotusta. Se sijaan pidettiin mahdollisena kehittää ympäristöverotusta ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi. Kestävän kehityksen toimikunnassa sovittujen linjausten mukaisesti ympäristöministeriö on viime hallituskaudella tehnyt ympäristöveroselvitykset mm. lannoite- ja maa-ainesverosta, NOx-verosta sekä sähkölämmitysverosta. Niiden perusteella vero-ohjausta ei ole pidetty tarpeellisena.

Horisontaalisen maaseudun kehittämisohjelmaan 2000-2006 (jatkuu vuoteen 2007) kuuluvan ympäristötukijärjestelmän puitteissa tuetaan luomu-kasvintuotantoa (noin 133 000 ha ala) ja vuodesta 2005 luomukotieläintuotantoa. Kasvituotannon tukea maksettiin noin 15 milj. euroa ja kotieläintuotannolle vajaat 2 milj. euroa.

Luomutuotannon tutkimushankkeisiin panostus on ollut vuosina 2003-2006 6 milj. euroa. Luomuneuvonnan valtionavustus on ollut vuosittain reilut 500 000 euroa ja luomutuotantoon kohdistuva tuki ollut vuositasolla noin 700 000 euroa.

KULTU-ohjelma kannusti Suomea olemaan aloitteellinen kestävän kulutuksen ja tuotannon edistämässä kansainvälisesti. Suomella on vetovastuu Kestävät rakennukset ja rakentaminen -työryhmän työstä YK:n kestävä kehityksen toimikunnassa. Työryhmä valmistelee aloitteita kestävän rakentamisen edistämiseksi kansainväliseen keskusteluun.

Suomi on ollut myös aktiivisesti tukemassa kansainvälisen luonnonvarapaneelin perustamista sekä EU-puheenjohtajana että kansainvälisissä kokouksissa. UNEP ja EU:n komission ovat tehneet kymmenvuotisen yhteistyösopimuksen luonnonvarapaneelin perustamiseksi. Paneelin tavoitteena on koota ja analysoida tietoa luonnonvarojen kestävästä käytöstä sekä muokata tieteelliset havainnot käytännön neuvoiksi ja suosituksiksi hallituksille ja kansainvälisille organisaatioille. Tavoitteena on myös edistää tieto-aidon lisäämistä sekä kansainvälistä tiedon vaihtoa materiaalivirroista ja luonnonvarojen käytöstä. Ensimmäisessä vaiheessa prioriteettialueita ovat biopolttoaineet ja metallien kierrätys. Paneelin ensimmäinen kokous oli marraskuussa 2007. Suomi osallistuu paneelin rahoitukseen ja suomalainen tiedemaailman edustaja on jäsenenä paneelissa.

2.6 Itämeren tilan parantaminen

Strategiset linjaukset:

- Itämeren suojeleohjelmien ja strategioiden konkretisoiminen ja toimeenpano haitallisen kehityksen kääntämiseksi myönteiseksi. Tehokkaampia keinoja maatalouden ravinnekuormituksen hillitsemiseksi.
- Suomi aloitteellinen muiden Itämeren alueen maiden ja EU:n kanssa ravinnepäästöjen ja merikuljetusten riskien vähentämiseksi.
- Ympäristötietoisuuden lisääminen Itämeren alueella.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Itämeren kuormitusta vähennetään useilla kansallisilla ja kansainvälisillä toimilla. Itämeren suojelun ja merenkulun turvallisuuden parantamista on seurattu ja raportoitu systemaattisesti osana hallitusohjelmien toteuttamista.

Valtioneuvosto hyväksyi 23.11.2006 periaatepäätöksen "Vesiensuojelun suuntaviivat vuoteen 2015". Siinä määritellään myös toimet Suomen rannikkovesien suojelemiseksi. Itämeren suojeluun liittyen suuntaviivoissa esitetään toimia rehevöitymistä aiheuttavan ravinnekuormituksen ja haitallista aineista aiheutuvien riskien vähentämiseksi sekä vesiluonnon monimuotoisuuden suojelemiseksi.

Suomen vesiin kohdistunut pistemäinen kuormitus on alentunut merkittävästi tehokkaiden vesiensuojelutoimien seurauksena. Suuntaviivojen mukaan pistemäisen kuormituksen alentamista jatketaan alueilla, joilla se on vesien tilan kannalta tarpeellista ja joilla tilaa voidaan parantaa kuormitusta alentamalla. Yhdyskuntien jätevesien typenpoistoa tehostetaan erityisesti niillä suurilla laitoksilla, jotka kuormittavat Saaristomerta ja Suomenlahtea. Haja-asutuksen haittoja vähennetään vuonna 2003 annetun asetuksen vaatimusten mukaisesti niin, että koko maassa on vuoden 2014 alussa vaatimukset täyttävät jätevesijärjestelmät. Kalankasvatuksen vesiensuojelua tehostetaan myös ongelma-alueilla ja käyttöön otetaan myös uusia innovatiivisia keinoja.

Rehevöitymisen kannalta erityisen tärkeitä tavoitteita ovat hajakuormituksen, erityisesti maatalouden kuormituksen alentaminen. Maatalous on edelleen vesistöjen suurin ravinnekuormittaja. Maatalouden osuus ihmistoiminnasta peräisin olevasta fosforikuormituksesta on noin 62 % ja typpikuormituksesta 51 %. Vesiensuojelun suuntaviivoissa asetettiin tavoitteeksi alentaa maatalouden kuormitusta vuoteen 2015 mennessä vähintään kolmanneksella 2000-luvun alkupuolen keskimääräisestä tasosta. Eri hallinnonalojen yhteistyönä selvitetään kokonaisvaikutusten arviointiin perustuvat ohjauskeinot, joilla maatalouden ravinnekuormitusta vähennetään merkittävästi eniten kuormitetuilla alueilla.

Maaseudun kehittämisohjelman 2007-2013 tukijärjestelmiin sisältyy useita toimenpiteitä, joilla voidaan hillitä maatalouden ravinnekuormitusta. Järjestelmistä tärkeimpiä ovat maatilojen investointituet ja maatalouden ympäristötuki. Investointitukia voidaan käyttää esimerkiksi maatilatason biokaasulaitosten rakentamiseen. Ympäristötuessa uusia, ravinnekuormitusta vähentäviä toimenpiteitä ovat esimerkiksi kasvipeitteinen kesanto, ravinnetaset ja kerääjäkasvien viljely. Toimenpiteitä on kohdennettu alueellisesti Etelä-Suomeen muun muassa lisäämällä talviaikaisen kasvipeitteisyyden toteuttamismahdollisuuksia ja maksamalla suojavaivähykkeille korkeampaa tukea. Kosteikkojen perustamisen rahoitus on siirretty pinta-alaperusteisesta ympäristötuesta ei-tuotannollisten investointien tukeen, jotta maksettava tuki korvaa entistä paremmin perustamisesta aiheutuvia kustannuksia.

Itämeren suojelukomission (HELCOM) uusi Itämeren suojelun toimintaohjelma (Baltic Sea Action Plan, BSAP) hyväksyttiin marraskuussa 2007. Toimintaohjelmallaan HELCOM ja Itämeren maat parantavat valmiuksiaan EU:n meristrategian toteuttamiseen ja toimivat samalla myös EU:n muihin maihin nähden edelläkävijöinä. Ohjelma perustuu ekosysteemilähestymistapaan ja sen tavoitteena on saavuttaa meriympäristön hyvä tila vuoteen 2021 mennessä. Ohjelmassa on sitouduttu toimiin rehevöitymisen vähentämiseksi, vaarallisten aineiden vähentämiseksi, merenkulun turvallisuuden ja ympäristönsuojelun edistämiseksi sekä biodiversiteetin vaalimiseksi. Ohjelma sisältää muun muassa rehevöittävien aineiden päästökattoperiaatteen, jonka avulla toimenpiteiden toteuttaminen Itämeren alueella on aikaisempaa kustannustehokkaampaa.

Neuvottelut meriympäristön suojeluun tähtäävästä Euroopan meristrategiasta ja –direktiivistä ovat jo pitkällä. Puitedirektiivillä on tarkoitus luoda pelisäännöt eurooppalaiselle merensuojelulle. Hyvä meriympäristön tila tulisi ehdotuksen mukaan saavuttaa viimeistään vuonna 2021. Itämeren alueen päättäjät ovat korostaneet, että Itämerellä EU:n meristrategiaa toimeenpantaisiin Itämeren suojelusopimuksen ja sen komission (HEL-

COM) puitteissa. EU laatii parhaillaan myös unionin yhteistä meripolitiikkaa. Meripolitiikan pyrkimyksenä olisi madaltaa toimijasektoreiden välisiä raja-aitoja ja parantaa mahdollisuuksia meren hyödyntämiseen kestävä kehityksen mukaisesti. Meriympäristöstrategian ja –direktiivin on ajateltu muodostavan yhteisen meripolitiikan ympäristöosion.

Rannikkoalueiden yhdenmisen käytön ja hoidon suosituksen mukaisesti Suomessa on valmisteltu kansallinen rannikkostrategia (ICZM-strategia) vuonna 2006. Strategian avulla pyritään kiinnittämään huomiota rannikkoon meren ja maan vuorovaikutukseen perustavana yhtenäisenä kokonaisuutena ja vahvistamaan rannikon elinvoimaisuutta, ympäristön tilaa ja virkistyskäyttömahdollisuuksia. Eri tahojen yhteistyönä on laadittu Varsinais-Suomen rannikkoalueen käyttö- ja hoitostrategia sekä sen osana, pilottihankkeena, Uudenkaupungin rannikkoalueen käyttö- ja hoitostrategia. Nämä Saaristomeren alueella toteutetut hankkeet ovat merkittävä tavalla vaikuttaneet myös kansallisen strategian sisältöön.

Merenkulun ympäristöturvallisuutta on parannettu monin toimin sekä kansallisesti että kahdenvälisessä yhteistyössä. Samoin kansainvälistä yhteistyötä on tehty erityisesti HELCOMin piirissä. Suomenlahdella on yhteistyössä Viron ja Venäjän kanssa otettu käyttöön alusliikenteen ohjaus- ja seurantajärjestelmä vuonna 2004, joka lisää merenkulun turvallisuutta. Talousvyöhykkeen perustaminen on helpottanut alusjätteitä koskevan lainsäädännön valvontaa merialueilla. Vuonna 2006 annettu laki hallinnollisesta sakkojärjestelmästä tekee mahdolliseksi puuttua laittomiin päästöihin aiempaa nopeammin. Helmikuuhun 2007 mennessä on hallinnollisia sakkorangaistuksia annettu kahdeksan kertaa. Kansainvälinen merenkulkujärjestö IMO on nimennyt Itämeren, lukuun ottamatta Venäjän aluevesiä ja talousvyöhykettä, PSSA-alueeksi ja siihen liittyvät lisäturvatoimet ovat tulleet voimaan 1.7.2006. Suomi toimi aloitteellisesti PSSA-statuksen hakemisessa. PSSA-statuksen toivotaan lisäävän merenkulkijoiden keskuudessa tietoa Itämeren herkästä luonteesta ja noudattavan siellä erityistä varovaisuutta. Suomi on HELCOMin piirissä myös tehnyt aloitteen alusten käymäläjätevesien päästämisen rajoittamiseksi. Asian käsittely on kesken.

Öljyntorjuntavalmiutta on parannettu Suomessa ja yhteistyössä lähialueiden kanssa. Suomeen on päätetty hankkia uusi monitoimialus öljyntorjuntaan ja peruskorjattu öljyntorjuntatarkoitukseen kolme muuta alusta. Lähialuevaroista on avustettu Viron öljyntorjuntaan tarkoitettun aluksen peruskorjausta ja alus on otettu käyttöön. Venäjän öljyntorjuntaorganisaatiota ja öljyntorjuntalaitteistojen hankintaa on avustettu.

Pro Saaristomeri -ohjelman puitteissa tehdään rannikkoalueen ja vesien tilan parantamiseen tähtäävää yhteistyötä. Siihen osallistuu noin 70 toimijatahoa kansalaisjärjestöistä suuryrityksiin. Ohjelma toteuttaa toiminnassaan rannikkoalueiden yhtenäisen käytön ja hoidon (ICZM) periaatteita. Ympäristöministeriö on tukenut tätä ohjelmaa.

YK:n koulutus-, tiede- ja kulttuuriorganisaatio UNESCO käynnisti vuonna 1970 monitieteellisen kestävä kehityksen tutkimus- ja kehittämisohjelman - Man and the Biosphere (MAB). Saaristomeri on nimetty tähän ohjelmaan liittyväksi biosfäärialueeksi vuonna 1994. Alueella pyritään toteuttamaan kestävä kehitystä siten että paikalliset olosuhteet ja kulttuurit otetaan mahdollisimman hyvin huomioon. Biosfääriohjelman alla toimii useita ympäristöaiheisia kehittämisohjelmia mm. Saaristo ja Ihminen-paikallinen kulttuuri luonnon muovaajana, Turunmaan Kehitysrahasto, Arvokkaat maisemat. Ohjelman alla on järjestetty seminaareja mm. tuulivoimasta, Saaristomeren hylkeistä ja merimetsoista. Ohjelma pyrkii yhteen sovittamaan toimintaansa alueen yleiseen kehitys- ja tutkimustoimintaan.

Itämerelle Kansainvälisen Merenkulkujärjestön (IMO) Itämerelle myöntämällä erityisen herkän merialueen statuksella (Particularly Sensitive Sea Area, PSSA) on merkittävä tiedotuksellinen ja toivottavasti myös asenteita muuttava vaikutus. Erityisen herkäät merialueet merkitään merikarttoihin ja tieto haavoittuvasta luonteesta leviää merenkulkijoiden piiriin. Heidän toivotaan noudattavan erityistä huolellisuutta tällaisilla merialueilla.

Kaikissa kouluissa ja oppilaitoksissa kestävä kehitystä edistävä kasvatus sisältää myös Itämeren ekosysteemin ja sen ongelmia ja niiden ratkaisukeinoja. Erityisesti opetushallituksen Itämeri-projekti on tuottanut tähän uudenlaista lähestymisnäkökulmaa.

2.7 Luonnonvarojen kulttuurinen merkitys

Strategiset linjaukset:

- Kansalaisten mahdollisuuksien turvaaminen luonnossa tapahtuvaan liikkumiseen ja virkistytymiseen jokamiehen-oikeuksin. Luonnontuotteiden monipuolisempi käyttö.
- Kaupunkiluonnon merkitys vahvistetaan yhdyskuntasuunnittelussa. Kansalaisten mahdollisuudet osallistua ja vaikuttaa elinympäristön suunnitteluun turvataan.
- Kulttuurisen kestävyuden näkökulman ja Saamelaisen kestävä kehityksen ohjelman linjausten huomioonottaminen MMM:n luonnonvarastrategiaa päivitettäessä sekä saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarapolitiikassa ja maankäytön suunnittelussa.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Jokamiehenoikeudet kuuluvat perinteiseen suomalaiseen metsien käyttöön ja ne ovat metsien virkistyskäytön perusta. Suomen Kansallinen metsäohjelma, jota parhaillaan päivitetään, asettaa yhdeksi tavoitteeksi sen, että perinteiset suomalaiset jokamiehenoikeudet turvataan nykyisessä laajuudessaan ja että ulkoilu- ja virkistyskäytön, riistatalouden ja maisemanhoidon tarpeet otetaan huomioon metsien hoidossa ja käytössä. Tavoitteena on myös, että ulkoilureittejä rakennetaan ja ylläpidetään siten, että metsien virkistyskäyttö kasvaa ja suuntautuu ulkoiluun varatuille alueille. Kansallinen metsäohjelma 2015 tullee valtioneuvoston hyväksyttäväksi helmikuussa 2008.

MMM:n luonnonvarastrategian arvioiminen aloitetaan 2007, jonka jälkeen strategia on tarkoitus päivittää. Kansallisen kestävä kehityksen strategian linjaukset otetaan siinä huomioon.

3. KESTÄVÄT YHDYSKUNNAT KESTÄVÄSSÄ ALUERAKENTEESSA

Strategiassa esitetyt keskeiset haasteet:

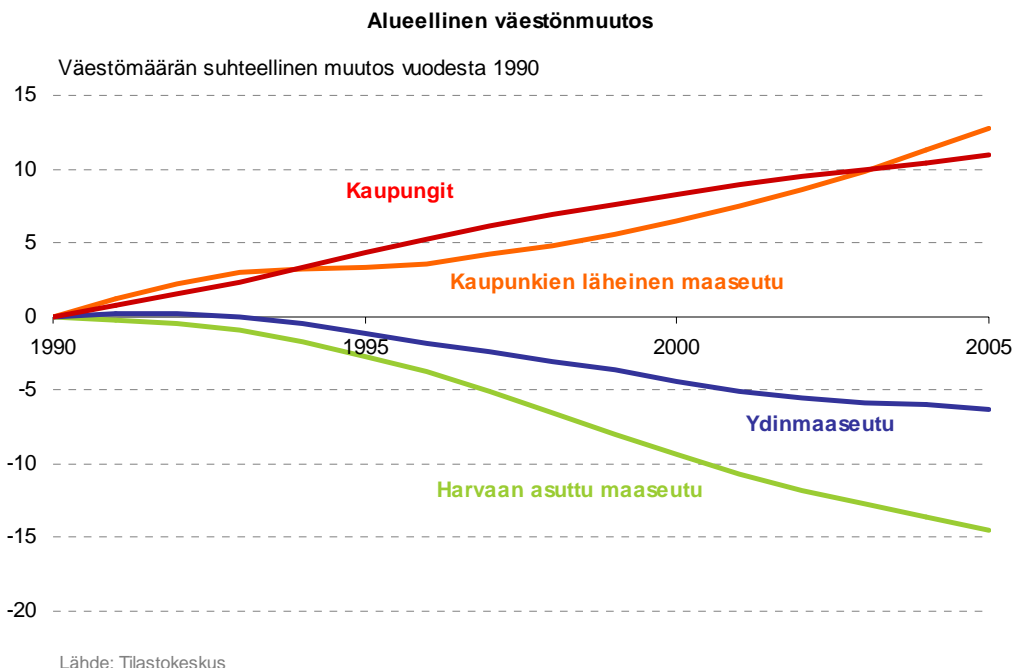
- **Miten voidaan edistää kestävä aluerakennetta?**
- **Miten voidaan edistää kansalaislähtöistä yhdyskuntasuunnittelua ja toteuttaa ihmisten asuimistarpeita ja –toiveita siten, että samalla ehkäistään yhdyskuntarakenteen hajautumista sekä siitä aiheutuvia ekologisia ja taloudellisia ongelmia?**
- **Miten palvelut turvataan niin väestöään menettävillä alueilla kuin kasvukeskuksissakin ottaen samalla huomioon ikärakenteessa tapahtuvat muutokset?**
- **Miten harvaanasutun maan liikennetarkaisut voidaan järjestää taloudellisesti ja ekotehokkaasti?**
- **Miten kansalaiset ja paikallisyhteisöt saadaan osallistumaan aktiivisesti itseään, asumistaan ja elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon ja vaikuttamiseen?**
- **Miten saadaan alueelliset ja paikalliset voimavarat suunnatuksi tukemaan kestävä kehitystä?**

3.1 Toiminnallisesti monipuoliset ja rakenteellisesti eheät yhdyskunnat sekä hyvä elinympäristö

Strategiset linjaukset

- Infrastruktuurin ennakoiva kehittäminen. Olemassa olevan infrastruktuurin pitkäjänteisestä kunnossapidosta huolehtiminen. Infrastruktuurin taloudellisen tehokkuuden lisääminen maankäytön suunnittelulla sekä mm. markkinoita avaamalla tai edistämällä tietoteknologian käyttöä.
- Valtion ja kuntien välisen sekä seudullisen maankäytön yhteistyön parantaminen hyödyntämällä olemassa olevaa rakennuskantaa, infrastruktuuria ja palveluita. Kasvukeskusten asuntopulan lieventäminen. Asuntojen hintojen nousun hidastaminen. Mahdollisuuksia saavuttaa mieluinen asuin- ja toimintaympäristö tuetaan.
- Tavoitteena ovat toiminnallisesti monipuoliset ja rakenteellisesti eheät yhdyskunnat sekä hyvä elinympäristö. Eriyisesti kasvukeskuksissa ja niiden ympärillä toteutuvat ihmisten asumistoiveet ja kestävä yhdyskuntarakenteen tavoitteet.
- Luonnonjärjestelmien eheyden turvaaminen maankäytön suunnittelussa.

Strategian kuvio 12: Manner-Suomen asukasluvun suhteellinen muutos erityyppisillä alueilla

Indikaattorin osoittama kehitys: tulkinta:

Maan sisäinen muuttoliike on vilkastunut. Määrällisesti ja suhteellisesti tarkasteltuna muuttojen määrä on ollut suurimmillaan 1970-luvun vaihteessa ja 2000-luvun alussa. Vuosina 2000–2005 on muutettu kuntien välillä ja sisällä enemmän kuin koskaan aikaisemmin maassamuuttohistoriamme aikana.

Vuonna 2005 suurin muuttoliike suuntautuu kaupunkien läheiselle maaseudulle. Suomalaiset arvostavat asuinympäristössään luonnonläheisyyttä ja rauhaisuutta, mutta myös palvelujen läheisyyttä ja hyviä kulkuyhteyksiä. Lisäksi edullisemmat asuntojen ja tonttien hinnat houkuttelevat asukkaita kaupunkien reuna-alueille.

Kaupunkiseutujen välille jää kuitenkin syrjäisiä maaseutualueita, joiden kehitysnäkymät ovat heikoimmat. Harvaan asuttu maaseutu menettääkin asukkaitaan eniten.

Yhdyskuntarakenteen tiivistyminen on kestävä kehityksen kannalta tavoiteltavaa. Liian voimakas ja hallitsematon keskittymiskehitys maan suurimpiin keskuksiin aiheuttaa taloudelliseen, sosiaaliseen ja ekologiseen kestävyysliittymiä ongelmia niin väestöään menettävillä kuin kasvavillakin alueilla.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Yhdyskuntarakenteen hajautuminen on vakava ongelma erityisesti kaupunkiseutujen reuna-alueilla. Hajautunut yhdyskuntarakenteen johtaa tilaa, energiaa ja luonnonvaroja tuhlaavaan infrastruktuuriin, lisää henkilöautoliikennettä ja heikentää joukkoliikenteen toimintamahdollisuuksia. Maan pisimpiä työmatkoja tehdään työssäkäyntialueiden reunoilta ja erityisesti Helsingin seudun kehyskunnista.

Suomessa kaupunkiseutujen yhdyskuntarakenteen on jo lähtökohtaisesti hajanainen verrattuna esimerkiksi muiden pohjoismaiden kaupunkien ja taajamiin. Vuonna 2000 Ruotsin ja Norjan taajamissa asui neliökilometrillä noin 1500 asukasta kun vastaava luku Suomessa jäi alle 600 asukkaan.

Vaikka kaupunkiseutujen yhdyskuntarakenteen eheyttäminen on maankäytön ohjauksen keskeisiä periaatteita, on hajautuminen jatkunut edelleen. Ongelmana on, että yhdyskuntarakenteen eheys ei ole saavuttanut merkitystään vastaavaa asemaa muiden hallinnonalojen normiohjauksessa ja tavoitteistossa. Kaupunkien

elinympäristön laatuun ja asuntotilanteeseen liittyy myös tekijöitä, jotka vahvistavat kaupunkiseutujen reuna-alueille suuntautuvaa muuttoliikettä.

Maankäytön suunnittelu on kuntakohtaista ja yhdyskuntarakennetta hajauttava rakentaminen tapahtuu usein ilman kaavoitusta. Yhdyskuntarakenteen kehitystä koskeviin seurantatietoihin perustuvan uusimman analyysin mukaan alhaisen tehokkuuden pientaloalueiden kasvu on vuosina 1980-2005 ollut 40 %. Näiden alueiden osuus kaikista asuinalueista on tällä hetkellä yli puolet mutta niiden asukasmäärä on vain 8 %. Näillä alhaisen tehokkuuden alueilla entuudestaan alhainen asukastiheys on samana aikana laskenut huomattavasti.

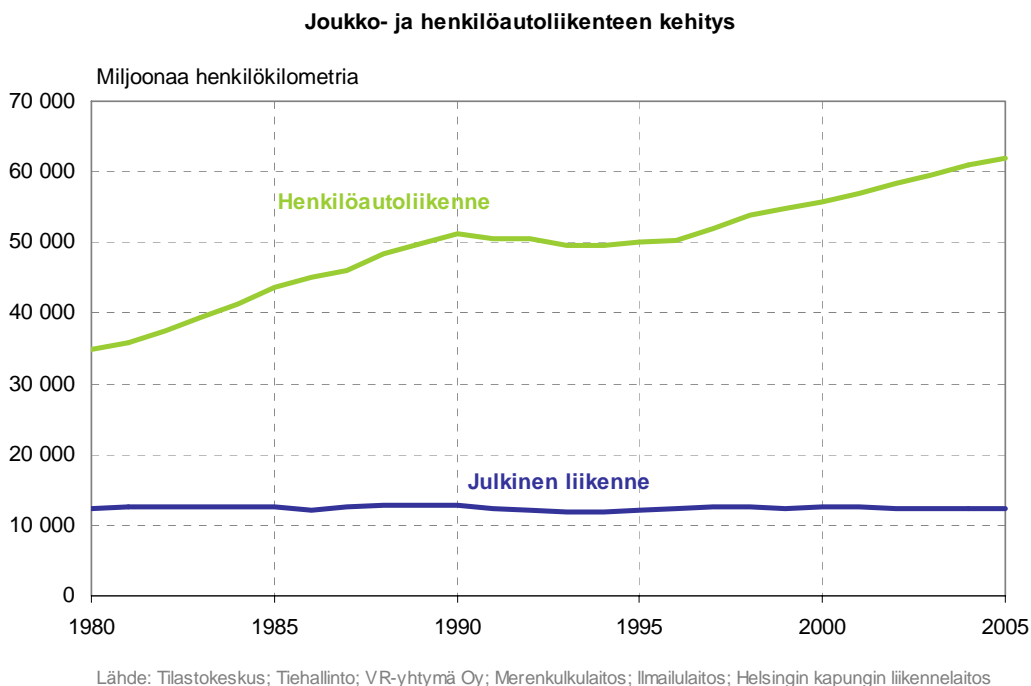
Jotta hajanaisen rakenteen muodostuminen saadaan pysähtymään, on yhdyskuntarakennetta eheyttävillä toimilla kiire erityisesti kaupunkiseuduilla. Myös kaupunkien elinympäristön ja asumisen laatua on parannettava. Yhdyskuntarakenteen eheyttämisen tavoite sisältyy hallitusohjelmassa neljään politiikkalohkoon. Tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan valtionhallinnon eri sektoreiden tehokkaita ja yhdensuuntaisia toimia sekä kunnallishallinnon vahvaa vastuunottoa ja roolia. Tarvittavat toimet liittyvät mm. veropolitiikkaan, muihin taloudellisiin ohjaukeinoihin, kuntien maapolitiikkaan, kaavoitukseen ja rakentamisen ohjaukseen, julkisen ja yksityisen yhteistyön parantamiseen maankäytössä ja asumisessa sekä liikennepolitiikkaan. Toimenpiteet koskevat ympäristöministeriön ja kuntien lisäksi erityisesti valtiovarainministeriön, liikenne- ja viestintäministeriön, maa- ja metsätalousministeriön sekä tulevan työvoima- ja elinkeinoministeriön hallinnonaloja.

Käytännön toimista ympäristöministeriössä on valmisteilla valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden terävöittäminen. Kaavaohjauksessaan ympäristöhallinto pyrkii parantamaan kaupunkiseutujen kuntien keskinäistä sekä kuntien ja valtion välistä yhteistyötä (Paras-prosessi), tehostamaan yleiskaavoitusta ja kaavamääräysten käyttöä, parantamaan julkisen ja yksityisen yhteistyön sekä asukasosallistumisen edellytyksiä, huolehtimaan keskustojen ja lähiöiden elinvoimaisuudesta sekä varmistamaan joukkoliikenteelle, kävelylle ja pyöräilylle nykyistä paremmat edellytykset.

3.2 Liikennejärjestelmä perusedellytyksenä

Strategiset linjaukset:

- Alueellisen ja sosiaalisen tasa-arvon sekä ympäristövaikutusten huomioonottaminen liikenne- ja tietoyhteiskuntapalveluissa, lähtökohtina turvallisuus, esteettömyys, kansalaisten tasa-arvo, palvelujen saavutettavuus sekä ekotehokkuus. Tietoyhteiskuntapalvelujen mahdollisuudet esim. etätyön kautta.
- Liikenteen kasvun hillitseminen kokonaisvaltaisesti perinteisten liikennepoliittisten keinojen lisäksi taloudellisella ja tiedollisella ohjauksella, maankäytön suunnittelulla sekä arvioimalla muiden yhteiskuntapoliittisten päätösten vaikutusta liikenteen kysyntään. Kuntien ja valtion välisen yhteistyön tiivistäminen liikennejärjestelmän suunnittelussa.
- Suunnittelun lähtökohtana liikennetarpeiden minimointi sekä liikenteestä aiheutuvien haittojen vähentäminen. Auto-riippuvuuden ehkäisy ja henkilöautoilun kasvun pysäyttäminen liikennesuunnittelun tavoitteeksi.
- Joukkoliikenteen, pyöräilyn ja kävelyn kilpailuaseman parantaminen. Joukkoliikenteen ja joukkoliikenneinvestointien tukeminen julkisin varoin erityisesti kun matkustajamäärät suuria. Joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn yhdistäminen matkaketjuiksi. Uusien kustannustehokkaiden julkisen liikenteen muotojen kehittäminen kaikkialla Suomessa.
- Nykyisen liikennejärjestelmän ekotehokkuuden kasvattaminen sekä raide- ja joukkoliikenteen sekä tietoverkkojen kehittäminen. Luonnonvarojen käytön vähentäminen.
- Logistisen järjestelmän toimivuuden takaaminen. Tavaraliikenne turvalliseksi, mahdollisimman tehokkaaksi ja ympäristön kannalta haitattomaksi.
- Kansalaisten tietoisuuden lisääminen liikenteen ympäristökuormittavuudesta ja ympäristön kannalta kestävästä liikkumistavoista.

Indikaattorin osoittama kehitys; tulkinta:

Henkilöautojen liikennesuorite on kasvanut 25 vuodessa n. 35 000 miljoonasta kilometristä n. 62 000 miljoonaan kilometriin. Samassa ajassa on henkilöautojen määrä kasvanut n. 1,2 miljoonasta n. 2,5 miljoonaan. Autoistumiseen on vaikuttanut varallisuuden lisääntyminen ja yksityisautoilua suosivan elämäntavan yleistyminen. Henkilöautoliikenteen kasvuun vaikuttaa työmatkaliikenteen ja palvelujen käyttöön liittyvän liikumisen lisäksi myös lisääntynyt vapaa-ajan liikkuminen.

Yhdyskuntarakenteen hajaantuminen on lisännyt henkilöautoliikennettä ja heikentänyt mahdollisuuksia kehittää toimivaa joukkoliikennettä. Joukkoliikenteen osuus kaikesta liikkumisesta on vähentynyt. Yksityisautoilua suosivan elämäntavan ohella vähentymiseen vaikuttaa se, että joukkoliikenteen palvelutaso on monin paikoin heikentynyt ja samanaikaisesti lippujen hinnat ovat nousseet. Kasvaville kaupunkiseuduille on syntynyt epäedullinen kierre, jossa henkilöautosidonnaisuus kasvaa, kaupunkirakenne laajenee ja hajautuu, joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen käyttö vähenee ja kaupunkikuva ja viihtyisyys huononevat.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuussa 2007:

Liikenteen kasvu seuraa Suomessa BKT:n kehitystä. BKT on kasvanut keskimäärin 3-4 prosenttia vuodessa, tieliikennesuoritteet noin 2 prosenttia. Kestävät kulkumuodot ovat tasaisesti menettäneet markkinaosuuttaan etenkin henkilöliikenteen kuljetuksissa henkilöautoliikenteelle. Joukkoliikenteen markkinaosuus on laskenut 2000-luvulla noin 17 %:sta 15 %:iin. Henkilöautoliikenteen osuus on kasvanut yli 80 %:iin henkilöliikennesuoritteesta. Myös tavaraliikenteessä tieliikenteen kuljetukset ovat lisääntyneet. Rautatiekuljetukset ovat säilyttäneet suhteellisen hyvin markkinaosuutensa Venäjän transitokuljetusten ansiosta.

Liikenne- ja viestintäministeriössä valmisteltiin vuonna 2006 liikennepolitiikan uudet linjaukset pitkälle aikavälille. Tässä ”Liikenne 2030” –strategiassa liikennepolitiikan keskeisimmäksi haasteeksi nimettiin ilmastomuutos. Muut ydinkysymykset liittyvät elinkeinoelämän kilpailukykyyn, kasvaviin kaupunkiseutuihin ja hiljenevään maaseutuun, lähiympäristön laatuun, liikenteen turvallisuuteen ja uuden älykkään teknologian hyödyntämiseen.

Uuden strategian käytäntöön viemiseksi liikenne- ja viestintäministeriössä valmistellaan liikennepoliittista selontekoa, joka on tarkoitus antaa eduskunnalle helmikuussa 2008. Selonteko sisältää liikennejärjestelmän

kokonaisuuteen perustuvan pitkän aikavälin (10-15 v) kehittämis- ja investointiohjelman sekä vaalikauden väyläinvestointiohjelman.

Liikenne- ja viestintäministeriön ympäristötavoitteet on kirjattu koko hallinnonalaan koskevaan ympäristöohjelmaan, ”Liikenteen toimintalinjat ympäristökysymyksissä vuoteen 2010”. Ministeriön ohjelmaa täydentävät hallinnonalan virastojen ja laitosten omat ympäristöohjelmat sekä näitä yksityiskohtaisemmat työohjelmat. Kestävän liikenteen tavoitteita tukevat myös ministeriön liikenneturvallisuusohjelma, joukkoliikenne-strategia ja esteettömyysstrategia.

Liikenne- ja viestintäministeriö toteuttaa vuonna 2006 tehtyä valtioneuvoston periaatepäätöstä tieliikenteen turvallisuuden parantamisesta. Periaatepäätöksen pitkän aikavälin liikenneturvallisuusvision mukaan vuonna 2010 liikennekuolemien määrän on oltava alle 250. Vuonna 2000 Suomessa kuoli liikenteessä 396 ihmistä. Sen jälkeen määrä on vaihdellut 400:n molemmin puolin. Vuonna 2006 kuolleita oli ennakkotietojen mukaan noin 340. Vuoden 2007 alun kehitys ei ole ollut hyvä, ja kuolleiden ja loukkaantuneiden ihmisten määrä on taas kasvussa.

Tavoitteeseen pääsemiseksi tarvittavat toimet on listattu liikenne- ja viestintäministeriön Tieliikenteen turvallisuus 2006–2010 –ohjelmaan. Osa periaatepäätöksen toimenpiteistä on jo toteutettu, osa on työn alla ja osaa ei ole vielä käynnistetty. Liikenne- ja viestintäministeriö tekee tältä osin tarkan tilannekatsauksen vielä vuoden 2007 aikana.

Tieliikenteen turvallisuuden parantamista pohtinut neljän ministerin ryhmä esitti lisäksi lokakuussa 2007 eri ministeriöiden toimia, joilla liikenneturvallisuutta parannetaan. Toimiin sisältyy on mm. alkoholikon käytön asettaminen ajo-oikeuden ehdoksi rattijuopumuksen uusijoille, automaattisen liikennevalvonnan lisääminen ja kuntien oikeus osallistua liikennevalvontaan ja rikesakkojen lähettämiseen.

Joukkoliikenteen edistämiseen osoitetuilla määrärahoilla LVM ostaa ja kehittää liikennepalveluita. LVM on panostanut palvelulinjojen ja kutsujoukkoliikenteen laajentamiseen. Matkaketjujen sujuvuutta on parannettu mm. kehittämällä liikennemuotojen yhteisiä lippu- ja tariffijärjestelmiä, matkakeskuksia ja yhteisiä informaatiojärjestelmiä (esim. matka.fi). Joukkoliikenteen ovelta ovelle -matkojen sujuvuutta parantamalla edistetään myös esteettömyyttä. Lisäksi kehitetään telemaattisia järjestelmiä, joilla parannetaan joukkoliikenteen reaaliaikaista informaatiota ja joukkoliikenteen etuusia keskustojen katuverkolla.

LVM valmistelee henkilöliikennelain uudistusta, jonka tavoitteena on mm. aikaansaada järjestelmä, jossa liikennepalvelut suunnitellaan keskitetysti ja suurempina kokonaisuuksina. Tavoitteena on kasvattaa joukkoliikenteen osuutta keskusten välisessä liikenteessä ja kaupunkiseuduilla. Maaseudulla pyritään ylläpitämään tarpeelliset julkisen liikenteen palvelut.

Autoilun veromuutosten yhteydessä hallitus päätti aientaa hallitusohjelmaan kirjatun suurten kaupunkiseutujen joukkoliikenteen tuen aloittamisen vuoteen 2009.

Helmikuussa 2007 tuli voimaan laki kunta- ja palvelurakenneuudistuksesta, jonka mukaan pääkaupunkiseudun sekä 16 muun suurimman kaupunkiseudun tulee laatia suunnitelma siitä, miten maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittamista sekä palveluiden käyttöä kuntarajat ylittäen parannetaan näillä seuduilla. Näiden suunnitelmien aikaraja oli elokuun 2007 loppu. Puhtaasti liikenteeseen liittyviä liikennejärjestelmäsuunnitelmia on laadittu sekä alueellisella että paikallisella tasolla jo viime vuosituhannen puolella. Paikallisia tai seudullisia suunnitelmia on valmiina yli 20 kpl ja valmisteilla viisi. Ne kattavat kaikki yli 50 000 asukkaan kaupunkiseudut ja osan pienemmistä paikkakunnista.

Kotimaan liikenteen yhteen lasketut kasvihuonekaasupäästöt olivat vuonna 2006 noin 14 miljoonaa yhteismitallista hiilidioksiditonnia. Liikenteen päästöt ylittivät kansallisessa ilmastostrategiassa asetetun tavoitetason noin yhdeksällä prosentilla. Päästöjen kasvu johtuu suurimmaksi osaksi henkilöautoliikennesuorituksen kasvusta. Henkilöautojen polttoainetaloudellisuus on parantunut moottoreiden kehittymisen myötä, mutta autojen paino, keskimääräinen koko ja moottoriteho ovat kuitenkin kasvaneet, mikä on syönyt osan tekniikan kehityksen tuottamasta hyödystä. Uusien henkilöautojen polttoaineen ominaiskulutus ja hiilidioksidipäästöt eivät ole juurikaan laskeneet viime vuosina. Suomessa uusien henkilöautojen ominaiskulutus ja hiilidioksidipäästöt ovat Euroopan korkeimpia.

Liikenteen päästöjä pyritään vähentämään mm. liikennemääriin ja kulkumuotojakaumiin vaikuttamalla, energiatehokkuutta parantamalla sekä biopolttoaineiden käyttöä lisäämällä. Suurille kaupunkiseuduille on perus-

tettu yhteistyöryhmät, joissa kehitetään liikennejärjestelmätason liikenteen hallintaa ja eri liikennemuodoista tiedottamista.

Liikenteen energiatehokkuuden parantamiseksi valmistellaan uutta tavarankuljetusten ja logistiikan energia- tehokkuusohjelmaa sekä joukkoliikenteen energiatehokkuusohjelmaa vuosille 2008 – 2016. Ohjelmien painopistealueiksi on suunniteltu mm. kuljetusten energiansäästöyhteistyön tiiviimpää kytkemistä kuljetuspalvelujen hankintasopimuksiin, taloudellisen ajotavan koulutusta, T&K –tiedon saattamista vahvemmin käytäntöön sekä seurannan tehostamista . Mm. navigaattorien ja ajoneuvojen paikannuksen avulla voidaan optimoida ajoreittejä, mikä vähentää ajosuoritetta ja sitä kautta kasvihuonekaasupäästöjä. Taloudellista ajotapaa edistetään kuljettajakoulutuksessa ja kuljetusyrityksille kehitetään "älykästä vihreää kuljettamispalvelua".

Joukkoliikenteen energiansäästösopimuksia tarkistetaan vuoden 2007 aikana. Liikenne- ja viestintäministeriö osallistui myös kansallisen energiatehokkuuden toimintaohjelman valmisteluun. Ohjelma valmistui kesäkuussa 2007, ja se toimitettiin Euroopan komissiolle.

Hallitusohjelman (2007) mukaan liikenteen verotusta kehitetään päästöjen vähentämiseksi sekä energian säästämiseksi ja energiatehokkuuden parantamiseksi. Veromuutosten tavoitteena on ohjata kuluttajia valitsemaan automalleja, jotka kuluttavat vähän polttoainetta. Hallitus teki marraskuussa 2007 esityksen, jonka mukaan henkilöautoista ensirekisteröinnin yhteydessä kannettava autovero ja rekisterissä olevista henkilöautoista vuosittain kannettava ajoneuvovero porrastettaisiin auton polttoaineen ominaiskulutusta vastaavien hiilidioksidipäästöjen perusteella. Samalla henkilöautojen autoveron tasoa alennettaisiin keskimäärin noin kuudenneksellä. Esityksen mukaan autoveron muutos tulisi voimaan vuoden 2008 alussa, mutta ajoneuvoveroa koskeva muutos tulisi voimaan myöhemmin, arviolta vuonna 2010.

Huhtikuussa 2007 annettiin laki biopolttoaineiden käytön edistämisestä liikenteessä, jonka mukaisesti biopolttoaineiden osuutta liikennepolttoaineissa nostetaan asteittain 2 %:sta (2008) 5,75 %:iin (2010). Kauppa- ja teollisuusministeriö on käynnistämässä kehitysohjelmaa uusien, toisen sukupolven biopolttoaineiden tuotantoteknologioiden kehittämiseen ja käyttöönottoon. Kehitysohjelmaan on tässä vaiheessa osoitettu 9 miljoonan euron määräraha vuosille 2007-2008, mutta tarkoituksena on, että kehitysohjelmaa jatketaan myös vuoden 2008 jälkeen. Ensimmäinen kaupallinen toisen sukupolven biodieselin (NexBTL) tuotantolaitos aloittaa toimintansa vuonna 2007 ja toinen vuonna 2008. Tilakokoluokan biodieseltuotannon (FAME) toimintaedellytyksiä selvitetään tutkimushankkeessa 2007-2009. Maakaasun ja muiden vaihtoehtoisten polttoaineiden käyttöä on edistetty poistamalla verotuksellisia ja muita rakenteellisia esteitä.

Liikenteen terveydelle haitalliset typenoksidi-, hiilivety- ja hiukkaspäästöt ovat pääsääntöisesti vähentyneet kansallisessa ilmansuojeluohjelmassa asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Tieliikenteessä päästöt ovat vähentyneet ja tulevat edelleen vähenemään puhtaampien polttoaineiden ja tiukentuneiden EURO-normien myötä. Kaupunkien keskustoissa ja muilla liikenteen kuormittamilla alueilla hengitettävien hiukkasten (PM10) ja typpidioksidin (NO₂) pitoisuudet heikentävät kuitenkin ilmanlaatua ja aiheuttavat haittaa terveydelle.

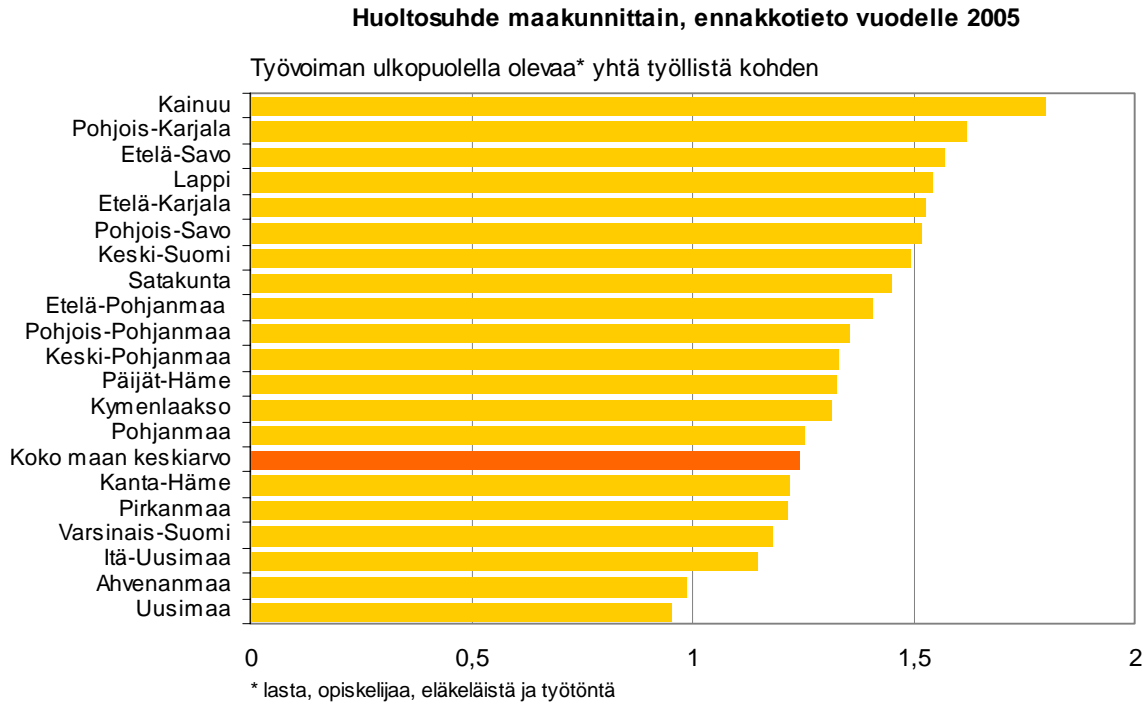
Meluntorjuntaa ohjaa valtakunnallinen meluntorjuntasuunnitelma ja valtioneuvoston periaatepäätös toukokuulta 2006. Liikenne- ja viestintäministeriön tavoitteena on vähentää yli 55 dB:n melualueilla asuvien ihmisten määrää 20 % vuoden 2003 tasosta vuoteen 2020 mennessä. Meluntorjunnan toteuttaminen on kuitenkin kärsinyt jatkuvasta rahoituksen puutteesta. Olemassa olevien väylien meluntorjuntatoimenpiteet ovat edenneet suunnitellulla tavalla ainoastaan lento- ja rautatieliikenteen osalta. Tieliikenteen meluntorjuntatoimenpiteet eivät ole edenneet. Yli 55 dB maantieliikennemelualueilla asuu yhä arviolta saman verran tai mahdollisesti hieman enemmän ihmisiä kuin vuonna 2003. Maantieliikenteen yli 55 dB melulle altistuu tällä hetkellä noin 350 000 asukasta. Näistä noin 41 000 asuu yli 65 dB melualueilla, mikä on erityisen vakava ongelma. Meluntorjuntatoimien toteuttamisen vauhdittamiseksi valmistui toukokuussa 2007 työryhmän esitys tie- ja raideliikenteen meluntorjunnan teemapaketiksi, jotta meluntorjuntahankkeille voitaisiin osoittaa tarvittavaa budjettirahoitusta.

3.3 Elinvoimaisen maaseudun kehittäminen

Strategiset linjaukset:

- Lisäämällä maaseudun elinvoimaisuutta voidaan lieventää väestön ikärakenteen muutoksen aiheuttamia haittoja ja asutuksen keskittyvää suuntausta. Elinkeinojen monipuolistaminen maaseudulla tarpeellista. Maaseudulle elinvoimaisuutta tukemalla yrittäjyyttä, edistämällä monipuolista elinkeinorakennetta ja hyödyntämällä alueiden omia vahvuuksia sekä edistämällä niiden yhteisöllisyyttä, paikallista kulttuuria ja kylien omaehtoista kehittämistä.
- Turvataan toimintaedellytykset maa- ja metsätalouden harjoittamiselle sekä kehitetään maatilojen bioenergian tuotantoa ja energiapuun käyttöä.

Strategian kuvio 14: Huoltosuhte maakunnittain 2003

Lähde: Tilastokeskus

Indikaattorin osoittama kehitys; tulkinta:

Taloudellinen huoltosuhte on raskain muuttotappio- ja korkean työttömyyden alueilla. Koko maan huoltosuhteen keskiarvo oli vuonna 2005 noin 1,2 henkilöä työssäkäyvää kohti. Raskain huoltosuhte on Kainuussa, noin 1,8 henkilöä työssäkäyvää kohti ja edullisin Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla. Väestönmuutos, työrakenteiden muutos ja globalisaation vaikutukset syventävät alueellisia eroja entisestään.

Taloudellinen huoltosuhte on tärkeä alueellinen mittari, sillä sen huononeminen vähentää kuntien verokerätyksiä ja heikentää siten mahdollisuuksia mm. hyvinvointipalvelujen ylläpitoon. Työssäkäyvien osuuden nostaminen on avainasemassa, jotta taloudellinen huoltosuhte saadaan pidetyksi nykyisellään tai sitä voidaan pienentää.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007:

Maatalouden toimintaedellytyksiä turvataan mm. pysyvillä ympäristöhaittojen korvauksilla, viljeltyä ja hoidettua ympäristöä ylläpitävillä sopimusperusteisilla tuilla sekä maatalouden modernisointiin tähtäävillä tuilla.

Vuosina 2000-2006 Itä- ja Pohjois-Suomen tavoite 1 –ohjelmissa, Alueellisessa maaseutuohjelman sekä LEADER+ –yhteisöaloitteen puitteissa on toteutettu merkittävästi maaseudun kehitykseen vaikuttavia toimenpiteitä alueellisella ja paikallisella tasolla. Hankkeet ovat kohdentuneet elinkeinojen kehittämiseen sekä asukkaiden osallisuuteen ja hyvinvointiin sekä osaamiseen.

Vastaava koko maan kattava Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma toteutetaan vuosina 2007-2013. Ohjelma antaa mahdollisuuden paikallisille kansalaisjärjestöille laatia omia kehittämisohjelmia ja osallistua merkittävästi ohjelman toteutukseen.

Sekä maatalouden metsäenergian käyttöä maatilalla, että lämpöyrittäjyyttä on tuettu merkittävästi kuluvalle rahoituskaudella alueellisten ohjelmien kautta. Alkavalla kaudella myös muihin maatalouden ja puuperäisten energiamuotojen kehittämiseen ja käyttöön kohdennetaan resursseja Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmassa.

Kansallinen metsäohjelma 2010 ja Tulevaisuuskatsaus: Kansallinen metsäohjelma 2010 hyväksyttiin vuonna 1999. Sen tavoitteena on turvata metsiin pohjautuva työ ja toimeentulo, metsien monimuotoisuus ja elinvoimaisuus sekä metsien kansalaisille antama virkistys. Vuonna 2006 valmistui Metsäsektorin tulevaisuuskatsaus, joka toimii perustana Kansallisen metsäohjelman ajantasaistamiselle.

Kansallisen metsäohjelman 2015 (KMO 2015) yhtenä tärkeänä tavoitteena tulee olemaan luontomatkailuun ja maisemapalveluihin perustuvan yrittäjyyden edistäminen ja luonnontuotteiden jatkojalostukseen perustuviin elinkeinojen edistäminen. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman METSO:n toisesta kaudesta neuvotellaan parhaillaan, ja myös siihen tulee sisältymään jo METSO:n kokeilujaksolta tutun yhteistoimintaverkoston kaltaisia, maaseudun elinkeinoja tukevia hankkeita. Valtioneuvosto tulee hyväksymään METSO II:n samaan aikaan KMO 2015 kanssa helmikuussa 2008.

Metsätalouden toimintaedellytysten turvaaminen tulee luonnollisesti olemaan yksi uuden KMO:n painopisteistä. Samoin KMO:n yhtenä tavoitteena tulee olemaan puuperäisen energian käytön lisääminen; metsähakkeen käytön tavoitetaso tulee olemaan 10–12 miljoonaa kuutiometriä. Tämä tuo elinkeino- ja työllisyysmahdollisuuksia erityisesti maaseudulle. Nykyisin metsähaketta tuotetaan hieman runsaat kolme miljoonaa kuutiometriä. Pienkiinteistöissä käytetään lisäksi vuosittain klapeina 5–6 miljoonaa kuutiometriä puuta.

4. HYVINVOINTIA KOKO ELINKAAREEN

Strategiassa esitetyt keskeiset haasteet:

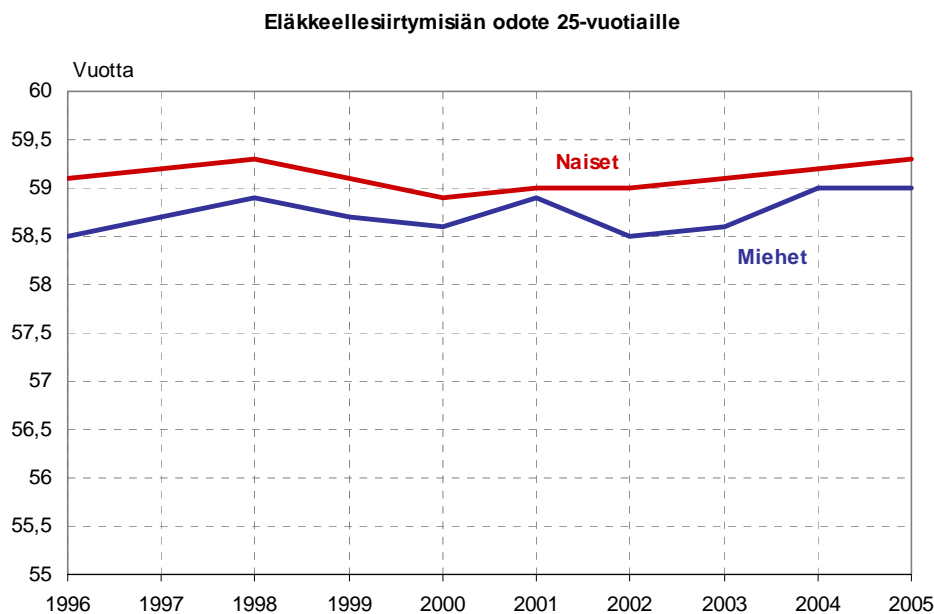
- Miten löydetään tasapaino yksilön ja yhteiskunnan vastuun välillä? Miten edistetään aktiivista kansalaisuutta?
- Miten sovitetaan kestäväällä tavalla yhteen työelämän sekä perheen ja vapaa-ajan tarpeet?
- Miten säilytetään eri sukupolvien välinen tasa-arvo ja yhteenkuuluvuus?
- Miten edistetään väestön terveellisiä elintapoja ja toimintakykyä sekä torjutaan ympäristön aiheuttamia terveysuhkia?
- Miten syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaaran alaisten osallisuutta voidaan lisätä?
- Miten turvataan kansallinen kulttuurinen monimuotoisuus yhtenäiskulttuurin paineissa ja estää kulttuurien yhteentörmäykset?

4.1 Työelämän laatu

Strategiset linjaukset:

- Työmarkkinoiden rakennetta kehitetään edelleen siten, että työnantajan kannattaa tarjota työtä ja työntekijän kannattaa ottaa sitä vastaan.
- Työelämää kehitettäessä eri elämänaalueet otetaan huomioon tasapainoisesti: parannetaan työntekijöiden työhyvinvointia ja työssä jaksamista sekä helpotetaan työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Työn myönteisten piirteiden vahvistaminen, yksilön työssä kehittyminen, urakehityksen ja innovatiivisuuden tukeminen sekä hyvä johtaminen tärkeitä sekä työntekijöiden että yritysten kannalta. Työelämän oppimisverkostoja vahvistetaan ja toimivia vuorovaiikutussuhteita, luovuutta ja osaamista kehitetään.
- Sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumiseksi samapalkkaisuuden, työsuhteiden pysyvyyden, vanhemmuuden kustannusten ja odotettavissa olevan eliniän osalta ponnistellaan. Sukupuolinäkökulma otetaan huomioon kaikessa päätöksenteossa.
- Työelämän joustoja (mm. työaikapankkiratkaisut ja vuorotteluvapaat) tuetaan. Tieto- ja viestintäteknologian käyttöä etätyöskentelyn mahdollistajana edistetään ja pelisääntöjä kehitetään, mikä edellyttää asian integrointia työantajien strategioihin. Etätyö mahdollisesti osaksi organisaatioiden toimintatapoja ja ratkaisut sovitetaan yhteen työllistämistavoitteiden kanssa.
- Koulutuspolitiikka rakennetaan elinikäisen oppimisen ja aktiivisena ikääntymisen periaatteelle.

Strategian kuvio 18: Eläkkeellesiirtymisiän odote

Lähde: Eläketurvakeskus

Indikaattorin osoittama kehitys: tulkinta:

Työeläkkeisiin tehtiin vuoden 2005 alussa mittava uudistus. Uudistuksen tavoitteina on myöhentää keskimääräistä eläkkeelle ja sopeuttaa eläkejärjestelmä keskimääräisen elinajan kasvuun.

Eläkkeellesiirtymisiän odotteessa ei ole vuodesta 1996 lähtien tapahtunut suurta muutosta, odote on vaihdellut 59 vuoden molemmin puolin. Eläkeuudistusten ja työelämän uudistusten jälkeisinä viime vuosina eläkkeelle siirtyminen on myöhentynyt. Tämän kehityksen jatkuminen olisi toivottavaa, koska tavoitteena olisi saada odote nousemaan 2-3 vuodella.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Työelämän kehittämisohjelmalla (Veto, vetoa työelämään 2003-2007) tarkoituksena on ylläpitää ja edistää työn ja työelämän vetovoimaa. Päämääränä on innostaa ihmiset jatkamaan työuraansa 2-3 vuodella. Veto-ohjelma tukee hyvien käytäntöjen levittämistä koulutuksella ja viestinnällä. Sen puitteissa on kehitetty uusia yhteistyömuotoja, joihin osallistuvat tutkimuslaitokset, koulutusorganisaatiot, työterveyshuoltoa ja työsuojelun eri toimijat. Päävastuu ohjelmasta on sosiaali- ja terveysministeriöllä. Ohjelma toteutetaan yhteistyössä työmarkkina- ja yrittäjäjärjestöjen sekä työministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön kanssa. (www.vetoatyolamaan.fi)

Klinikka.fi liittyy ohjelman viestintäkampanjaan, jonka teema oli "Älä ole masokisti". Tavoitteena oli saada kaikki Suomen työelämässä toimivat oivaltamaan, ettei heidän tarvitse kärsiä huonosta työilmapiiristä tai kehnosta työyhteisöstä.

TYÖ/ELÄMÄ -ohjelman MONIKKO -hankkeessa tutkitaan ja kehitetään monimuotoisuutta edistäviä käytäntöjä, jotka lisäävät miesten ja naisten välistä tasa-arvoa, löyhentävät segregaatiota, edistävät eri-ikäisten välistä vuorovaikutusta ja poistavat etnisestä taustasta johtuvia syrjiviä käytäntöjä. Lisäksi ohjelmassa pyritään tunnistamaan eri sukupuoliä rajoittavia asenteita ja käytäntöjä sekä luomaan naisille ja miehille yhdenvertaiset mahdollisuudet edetä uralla mutta myös panostaa perhe-elämään. Osana ohjelmakokonaisuutta tarkastellaan perhevapaista aiheutuvien kustannusten vaikutuksia yksilön uraan, palkkakehitykseen, työhyvinvointiin sekä yritysten tuloksellisuuteen.

Koska työhyvinvointi ja sen kehittäminen linkittyvät kiinteästi työhön ja sen tavoitteisiin, on Valtiokonttori laatinut julkishallinnon virastoille osaamispääomaan perustuvan työhyvinvointistrategian laadintamallin (Strategia-Kaiku) ns. Tanskan mallin osaamispääomaraporttiin nojautuen. Tavoitteena on sitoa työhyvinvointi osaksi organisaation toimintastrategiaa ja siihen liittyvää henkilöstöstrategiaa ja antaa johdolle ja esimiehille välineitä johtaa, seurata ja kehittää työhyvinvoinnin tilaa. Haasteena on tarkastella osaamisen, johtamisen ja työhyvinvoinnin kehittämistä samanaikaisesti siten, että ne tukevat ja vahvistavat toisiaan. Mallia on kehitetty pilottihankkeena viiden valtionorganisaation kanssa vuosina 2006 – 2007. Pilottihankkeen kokemusten pohjalta on tarkoitus, että myös muut valtion-, alue- ja kuntahallinnon organisaatiot tutustuvat Kaiku-hankkeeseen ja soveltamaan sitä omalla hallinnonalallaan. Tavoitteena on parantaa työntekijöiden työhyvinvointia, työssä jaksamista, yksilön työssä kehittymistä, urakehitystä ja hyvää johtamista sekä organisaation toimintakykyä ja tuottavuutta.

Työuria pyritään pidentämään molemmista päistä kolmella tavalla. Ensinnäkin nuorten valmistumista ammatteihin ja kitkatonta sijoittumista työelämään tuetaan koulutuksellisin ja ohjaavin toimenpitein. Toiseksi ikääntyviä kannustetaan jatkamaan työelämässä eläkepoliittisin toimin sekä tukemalla työnantajia ikääntyvien työllistämisessä. Kolmanneksi aikuisten työssä jaksamista, ammatillista pätevyyttä ja työkykyä parannetaan erilaisilla koulutus-, kuntoutus- ja työelämän kehittämisohjelmilla (Tykes, Veto, Noste) sekä työ- ja sosiaalilainsäädäntöä kehittämällä.

Ensimmäiset kokemukset näistä toimista ovat olleet rohkaisevia. Myös työelämän määräaikaisten kehittämisohjelmien tulokset ovat vastanneet odotuksia. Ohjelmien avulla on voitu lisätä työssä olevien osaamista, työmotivaatiota ja hyvinvointia.

Lokakuussa 2006 annetussa valtioneuvoston periaatepäätöksessä e- ja etätyöstä linjataan toimenpiteitä e-työn ja etätyön edistämiseksi. Periaatepäätöksen keskeisenä tavoitteena on parantaa työelämän laatua ja tuottavuutta sekä edistää ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä työskentelytapoja ja liikkumisen muotoja. Lisäksi tavoitteena on parantaa tekniseen ja palveluiden infrastruktuuriin, luonnonympäristöön, paikalliseen osaami-

seen ja verkottumiseen liittyvää aluepolitiikkaa. Etätöyön käytön lisäämiseksi on suunnitteilla tiedotuskampanja sen eduista ja mahdollisuuksista.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2004-2007 koordinoi ja kokosi naisten ja miesten välistä tasa-arvoa edistävä hallituksen toimet. Ohjelman loppuraportti on ilmestynyt marraskuussa 2007. Ohjelma koostui lähes sadasta toimenpiteestä, jotka liittyvät seuraaviin aiheisiin: sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen valtionhallinnossa; työelämän tasa-arvokysymykset kuten työllisyys, työn ja perheen yhteensovittaminen, palkkaerot, segregatio ja naisyrityisyys; tasa-arvon edistäminen alueellisessa ja paikallisessa toiminnassa, naisten asema taloudellisessa ja poliittisessa päätöksenteossa; terveyspolitiikka; naisiin kohdistuvan väkivallan vähentäminen; varhaiskasvatus, esiopetus ja koulutus; kulttuuri-, liikunta- ja terveyspolitiikka; kansainvälinen yhteistyö; media ja naistutkimus.

Tasa-arvo valtatiellä - Hallituksen tasa-arvo-ohjelman 2004-2007 loppuraportin laajin kokonaisuus on sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen koko valtionhallintoon. Sen suunnitteluun ja toteuttamiseen ovat osallistuneet kaikki ministeriöt. Se on jatkuva prosessi, jonka kehittämistä on edelleen jatkettava. Hallituksen samapalkkaisuusohjelman taustalla on pääministeri Matti Vanhasen 1. hallituksen ohjelma, jonka mukaan hallitus edistää naisten ja miesten samapalkkaisuutta ja työelämän tasa-arvoa pitkäjänteisellä ohjelmalla yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Samapalkkaisuusohjelman yleisenä tavoitteena on kaventaa sukupuolten välistä palkkaeroa vähintään viidellä prosenttiyksiköllä vuoteen 2015 mennessä. Toiminta on lähtenyt hyvin käyntiin, mm. hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen yhteistyö on sujunut hyvässä hengessä. Samapalkkaisuusohjelmaan sisältyy yhteensä 30 toimenpidekokonaisuutta, ja sen toimenpiteisiin sidottiin seurantar ryhmän toimikauden aikana noin 3 miljoonaa euroa.

4.2 Sukupolvien välinen yhteenkuuluvaisuus

Strategiset linjaukset:

- Tavoitteena tulonsiirto- ja palvelujärjestelmä huolehtimaan eri ikäryhmien tarpeista sukupolvien välistä yhteenkuuluvuutta tukevasti.
- Aktiivisen ikääntyvän väestön toimintamahdollisuuksia yhteiskunnan eri alueilla tuetaan. Asuntojen ja elinympäristön esteettömyydellä mahdollistetaan kotona asuminen.
- Lasten ja nuorten hyvinvoinnin sekä kasvun ja kehityksen turvaaminen. Ehkäistään lasten ja lapsiperheiden eriarvoistumista toimeentuloturva- ja palvelujärjestelmiä kehittämällä. Lasta ja nuorta tukeva koulutus ja varhainen puuttuminen ongelmiin. Uusia toimintamalleja lasten, nuorten ja heidän perheidensä tukemiseksi oppilaitoksissa sekä terveyspalveluissa.
- Osallisuutta ja mahdollisuuksia kasvaa vastuuta kantaviksi aktiivikansalaisiksi edistetään.
- Neuvola- ja kouluterveydenhuollon kehittämiseksi tietoa lasten ja nuorten terveydentilasta ja elintavoista sekä niiden muutoksesta. Valtakunnallisen seurantajärjestelmän kehittäminen lasten ja nuorten fyysisen ja henkisen kehityksen sekä terveyden seuraamiseksi.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuu 2007

Sosiaaliturvan kehittämisen tavoitteena on Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiat 2015:n mukaan, että Suomi vuonna 2015 on sosiaalisesti elinvoimainen, taloudellisesti kestävä sekä toiminnoltaan tehokas ja dynaaminen yhteiskunta. Suomi osallistuu aktiivisesti eurooppalaisen sosiaalipolitiikan muotoiluun.

Sosiaali- ja terveysministeriö on kiteyttänyt sosiaaliturvan suunnan neljään strategiseen linjaukseen ja niitä tukeviin toimenpideohjelmiin (2006). Linjaukset ovat: terveyden ja toimintakyvyn edistäminen, työelämän vetovoiman lisääminen, syrjäytymisen ehkäisy ja hoito, sekä toimivat palvelut ja kohtuullinen toimeentuloturva. Strategisten linjausten lisäksi ministeriöllä on sosiaaliturvan osa-alueiden kehittämiseksi ohjelmia ja suosituksia.

Valtioneuvoston hyväksymä Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoite- ja toimintaohjelma 2004-2007 asettaa kansalliset tavoitteet ja keinot niiden toimeenpanolle. Vastaavat pääministeri Matti Vanhasen 2. hallituksen sosiaali- ja terveyspoliittiset linjaukset asetetaan valmisteilla olevassa Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa.

Sosiaalialan kehittämishankkeella (2004-2007) johdetaan koko valtakunnan kattavaa sosiaalipalvelujen uudistusta. Se koostuu 4 hankekokonaisuudesta ja 23 osahankkeesta. Sosiaalialan kehittämishanke on tukenut

kuntia palveluiden uudistamisessa ja pyrkii aikaansaamaan pysyviä uudistuksia. Kunnilla onkin yli 400 hankkeeseen liittyvää alueellista hanketta. Tuloksia arvioiva raportti on valmistunut 2007, ja vaikutuksia arvioidaan vuonna 2008. Samalla on laadittu Hyvinvointi 2015 –ohjelma-asiakirja (2007) ja käynnistetty sosiaalialan pitkän aikavälin kehittäminen.

Vanhuspolitiikan tavoite on edistää ikääntyvien toimintakykyä ja itsenäistä elämää. tavoitteena on, että mahdollisimman moni ikäihminen voi elää omassa kodissaan ja tutussa asuinympäristössään. Vanhuspoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi jokaisessa kunnassa on laadittava vanhuspoliittinen strategia, joka turvaa ikääntyneiden sosiaaliset oikeudet. Lähtökohdat ovat palvelurakenteen kehittäminen, ikääntyneiden hyvä elämälaatu, itsemääräämisoikeus ja itsenäinen suoriutuminen. Palvelut ovat asiakaslähtöisiä, ja yhteistyön eri palveluntuottajien ja omaisten kanssa tulee toimia saumattomasti.

Kaikilla 80 vuotta täyttäneillä sekä vaikeavammaisilla on oikeus päästä sosiaalipalvelujen tarpeen arviointiin määräajassa ja kiireellisissä tapauksissa välittömästi.

Terveydenhuollon tulevaisuuden kehittämishankkeen (2002-2007) keskeisenä tavoitteena on ollut turvata hoitoon pääsy, lisätä erikoissairaanhoidon työnjakoa ja yhteistyötä sairaanhoitopiirien sisällä ja välillä, organisoida perusterveydenhuollon seudullisesti osittain nykyistä suuremmiksi kokonaisuuksiksi sekä korostaa ennalta ehkäisevää työtä: kansalaisten vastuuta omasta terveydestä ja perusterveydenhuollon toimivuutta.

Hallituksen terveyden edistämisen politiikkaohjelma ja toimenpiteet on alustavasti hyväksytty ao. ministeriryhmässä.

Hallitus on päättänyt käynnistää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman. Osana tätä on palvelujärjestelmä, joka takaa subjektiivisena oikeutena lapsille päivähoidon. Päivähoitopalvelun sisältöä on kehitetty tuottamalla kansallisena suosituksena Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet vuonna 2003. Lähes kaikissa kunnissa (98%) on laadittu kuntakohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Lisäksi on käynnistetty terveyden edistämisen politiikkaohjelma.

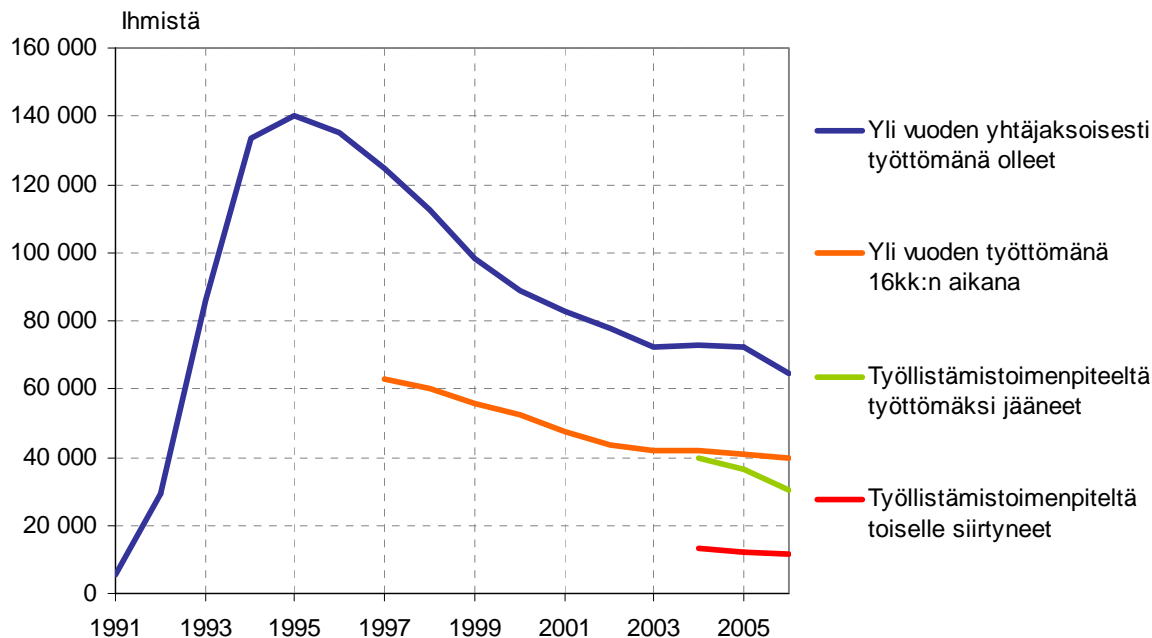
Hallitus käynnisti hallitusohjelmaan kirjatun sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen asettamalla valmistelua varten komitean kesäkuussa 2007. Uudistuksen tavoitteena on työn kannustavuuden parantaminen, köyhyyden vähentäminen ja riittävän perusturvan tason turvaaminen kaikissa elämäntilanteissa. Työmarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi uudistuksen yhteydessä arvioidaan verotuksen, perusturvan sekä työttömyysturvan uudistaminen.

4.3 Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisy

Strategiset linjaukset

- Syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten osallisuuden edistäminen. Syrjäytymisen ennaltaehkäisy osaksi normaalia toimintaa. Sosiaalisten ja terveydellisten vaikutusten arviointi eri politiikkalohkoille. Toimeentuloturvaa ja palveluita kehitetään aktivoivaan suuntaan.
- Erityishuomiota pitkäaikaistyöttömyyteen aktiivisen työvoimapolitiikan uudistamisen kautta.
- Koulujen osaamista syrjäytymisuhan alla olevien lasten ja perheiden tunnistamisessa lisätään ja yksilön erityistarpeet huomioivaa kasvatusta kehitetään. Erityistä huomiota koulutuksen ja työelämän väliseen siirtymävaiheeseen. Tavoitteena ammatillinen tai korkeakoulutus kaikille peruskoulun jälkeen.
- Osallisuuden edistäminen vertaistukeen perustuvien tukiverkkojen avulla (esim. työttömien toimintakeskukset).

Vaikeasti työllistettävät

Lähde: Työministeriö

Indikaattorin osoittama kehitys, tulkinta:

Työllistämistoimia on tehostettu viime vuosien aikana merkittävästi. Pitkäaikaistyöttömien määrä on seuranta-aikana selvästi vähentynyt ja työllistämistoimenpiteiden jälkeinen työllistyminen on lisääntynyt. Aktiivisten työllistämistoimien lisäksi talouskasvu on lisännyt työvoiman kysynnän kasvua ja näin vähentänyt työttömyyden pitkittymistä.

Työvoiman kysynnän kasvu on parantanut myös yli 50-vuotiaiden työllistymistä. Toukokuun 2007 työllisyyskatsauksen mukaan työttömyys on vähentynyt eniten nuorten ja pitkäaikaistyöttömien ryhmissä.

Työllisyys- ja työttömyyslukuissa esiintyy vuosittain säännöllisenä toistuvaa kausivaihtelua. Vaihtelua aiheuttavat opintojen päätyminen joului- ja toukokuussa ja lisäksi kesätyöt ja muut kausiluontoiset työt kuten maatalouden, rakentamisen ja matkailualan työt.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Hallituksen asettaman sosiaaliturvan uudistuskomitean tavoitteena on työn kannustavuuden parantaminen, köyhyyden vähentäminen ja riittävän perusturvan tason turvaaminen kaikissa elämäntilanteissa. Työmarkkinoiden toimivuuden parantamiseksi uudistuksen yhteydessä arvioidaan verotuksen, perusturvan sekä työttömyysturvan uudistaminen.

Ensimmäiset EU:ssa yhteisesti sovittuihin tavoitteisiin perustuneet köyhyyden ja syrjäytymisen vastaiset kansalliset toimintasuunnitelmat laadittiin vuonna 2001. Uusi toimintasuunnitelmien laadintakierros toteutettiin vuonna 2003. Toimintasuunnitelmia on arvioitu vertaisarvioitilaisuuksissa ja ulkopuolisten arvioijien toimesta. Komissio on laatinut jäsenmaiden palautteen huomioiden toimeenpanosta yhteisraportteja.

Työterveyslaitoksella on käynnissä vuosille 2004 - 2007 ajoittuva KESTO -toimintaohjelma, jonka tavoitteena on kehittää ja toteuttaa sellaisia käytäntöön soveltuvia toimenpiteitä, jotka vastaavat sosiaali- ja terveyspolitiikan strategian 2010 painopistealueisiin: terveyden ja toimintakyvyn edistäminen, työelämän vetovoiman lisääminen ja syrjäytymisen ehkäisy. Toimintaohjelman päätösvuotena 2007 on julkaistu Keskustelu- ja työssä jatkamisesta -tutkimusraportti ja internetpalvelutuote, joiden tavoitteena on herättää keskustelua suomalaisen työelämän nykytilasta, arvoista ja tulevaisuuden visioista niin organisaatioiden kuin yhteiskunnan tasolla.

Nuoret ja työ -toimintaohjelmassa on tutkittu mm. nuorten työ- ja toimintakykyyn vaikuttavia tekijöitä, kehitetty toimintamalleja nuorten työntekijöiden työelämän valmiuksien parantamiseksi ja työllisyyden edistämiseksi. Huomion kohteena ovat myös työelämään siirtymisen kysymykset ja nuorten erityisriskit työelämässä.

Nuoret ja työ -toimintaohjelman puitteissa on kehitetty eri kouluasteille sopiva työkalu ja sen käyttöopas, jonka avulla eri toimijat voivat arvioida oppilaitostensa hyvinvoinnin tilan ja opiskeluolosuhteet ja yhteistyössä suunnitella, tehdä ja arvioida toimintaa. Kohti työelämää ryhmämenetelmä, Koulutuksesta työhön - vertaisryhmämenetelmä sekä RaPatti-ryhmämenetelmä ja Hyvä koulu -kirja parantavat nuorten opinto- ja työuraa koskevia ratkaisuja sekä edistävät nuorten työllistymistä ja koulutusta urasuunnittelua vastaaviin tehtäviin. Niiden avulla voidaan myös saada positiivisia vaikutuksia mielenterveyteen ja työllistymiseen.

Opetusministeriö on käynnistänyt vuosiksi 2006-2011 toimenpidekokonaisuuden kouluhyvinvoinnin lisäämiseksi, syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja koulun kehittämiseksi lasten ja nuorten hyvinvointia edistäväksi yhteiseksi. Toimenpidekokonaisuus koostuu useista kehittämishankkeista, jotka tarjoavat erilaisia näkökulmia hyvinvointiin. Kohderymänä ovat perusopetuksen oppilaat, heidän vanhempansa, opettajat ja oppilashuollon henkilöstö sekä koulu yhteisöt. Toimenpiteet pyritään vakiinnuttamaan osaksi kaikkien koulujen toimintaa. Kehittämistoiminnan painopistealueina ovat mm. ongelmien ennalta ehkäiseminen ja varhainen tuki, oppilashuollon rakenteellinen ja sisällöllinen kehittäminen, peruskouluikäisten maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetuksen kehittäminen, yhteisöllisen toimintakulttuurin edistäminen, koulupudokkuuden ehkäiseminen sekä koulupäivän rakenteen kehittäminen.

Nuorten työntekijöiden työsuojelua koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu, joista keskeisimpinä ovat asetus nuorten työntekijöiden työsuojelusta ja sosiaali- ja terveysministeriön asetus nuorille työntekijöille vaarallisten töiden esimerkkiluettelosta.

Euroopan globalisaatorahasto aloitti toimintansa vuoden 2007 alussa. Globalisaatorahasto tukee maailman-kaupan rakenteellisten muutosten seurauksena työnsä menettäneitä ihmisiä uudelleen koulutuksessa, uudelleensijoittumisessa ja työllistymisessä. Rahastosta myönnetään tukea aktiivisen työvoimapolitiikan toimiin.

Myös Euroopan sosiaalirahaston (ESR) avulla kehitetään työorganisaatioiden, erityisesti pk-yritysten, valmiuksia ennakoita ja hallita globalisaation, teknologisen kehityksen ja työvoiman ikääntymisen aiheuttamaa rakennemuutosta sekä reagoida muutostilanteisiin. Tavoitteena on turvata työvoiman työssä pysyminen ja työvoiman saatavuus myös muutostilanteissa. Muutosten hallitsemiseksi ja ennakoimiseksi kehitetään työorganisaatioiden toimivuutta ja laatua, osaamista, työhyvinvointia ja työssä jaksamista sekä innovatiivisuutta. ESR-toimia kohdennetaan erityisesti sellaisille toimialoille ja henkilöryhmille, joilla toimintaympäristön ja rakennemuutoksen aiheuttama kehittämis- ja muutostarve on suurin.

Suomessa on ollut vuodesta 2005 lähtien voimassa nuorten yhteiskuntatakuu, jonka mukaan nuorelle työttömälle on 3 kuukauden kuluessa tarjottava koulutus- tai työpajapaikkaa.

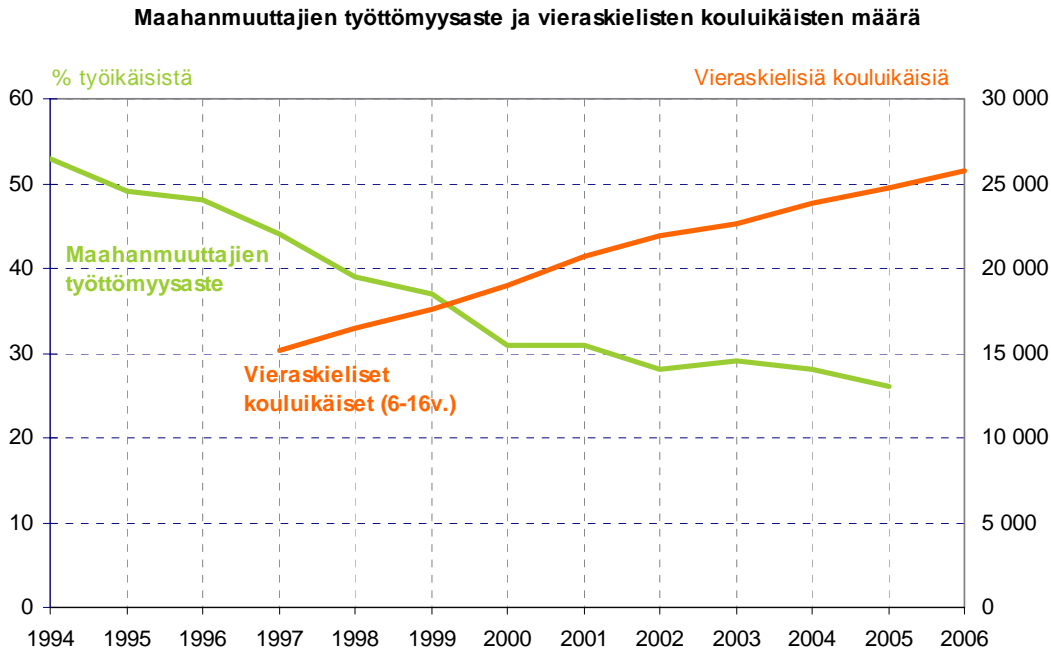
Ns. vaikeasti työllistyviä on Suomessa 45 % työttömien ja toimenpiteillä olevien yhteismäärästä, määrä on kuitenkin lievässä laskussa. Pitkäaikaistyöttömyysaste (2 %, naiset 1,8 %) on EU:n keskitason alapuolella ja pitkäaikaistyöttömien aktivointiastetavoite on ylitetty (v. 2005 25 %). Työttömien aktivointiaste oli 24 % ja vajaakuntoisten työttömien 21,1 %. Aktiivitoimiin sijoittuvien pitkäaikaistyöttömien määrää lisätään 50 prosentilla v. 2008 loppuun mennessä

4.4 Monikulttuurinen Suomi

Strategiset linjaukset

- Suomen omasta kulttuurisesta ominaislaadusta pidetään huolta. Kulttuurisen monimuotoisuuden säilymistä Suomessa edistetään, kulttuurinen näkökulma huomioon kaikessa päätöksenteossa.
- Maahanmuuttajien nopeamman kotouttamisen ja kielen oppimisen edistäminen. Työikäisille maahanmuuttajille pääsy työelämään. Edellytykset maahanmuuttajataustaisten nuorten integroitumiselle yhteiskuntaan.

Strategian kuvio 24: Maahanmuuttajien työttömyysaste ja vieraskielisten kouluikäisten määrä

Lähde: Tilastokeskus; Työministeriö; Opetushallitus

Indikaattorin osoittama kehitys, tulkinta:

Maahanmuuttajien työttömyysaste oli vuoden 2006 lopussa 26 prosenttia. Vuotta aikaisemmin vastaava luku oli 28 prosenttia ja vuodesta 1995 maahanmuuttajien työttömyysaste on lähes puolittunut. Suomessa asuvista maahanmuuttajista valtaosa on muuttanut perhesiteiden perusteella, työn perusteella muuttaneita on arviolta kymmenesosa.

Vieraskielisten koululaisten määrä on kasvanut voimakkaasti. Luvussa on mukana ainoastaan perusopetuksen oppilaat.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuusohjelman 2006-2010 tavoitteena on ensisijaisesti kieli- ja kulttuurivähemmistöjen sekä vammaisvähemmistöjen kulttuuristen oikeuksien vahvistaminen.

Maaseudun kulttuuriohjelman 2005-2008 tarkoituksena on jäntevöittää maaseudulla kulttuurin parissa toimivien tahojen yhteistyötä ja edistää sektorirajat ylittävää yhteistyötä erilaisten politiikkaohjelmien välillä. Lisäksi pyrkimyksenä on tuottaa virikkeitä, ideoita ja aloitteita kulttuurin kehittämistyössä mukana oleville tahoille.

Hyvinvointiteemasta valmistellaan paraikaa opetusministeriön kulttuuri, liikunta- ja nuorisopolitiikan osastolla yhteistyöhanketta, jossa myös sosiaali- ja terveysministeriö on mukana. Samoin ympäristöministeriön johdolla on käynnistymässä lähiöiden kehittämishanke, jossa kulttuuriulottuvuus on mukana.

Työterveyslaitoksella valmistui maaliskuussa 2007 maahanmuuttajia koskeva tutkimus, jonka tuloksena julkaistiin "Monikulttuurisuus työn arjessa" -kirja auttaa esimiehiä sekä henkilöstöhallinnon, työsuojelun ja työterveyshuollon henkilöstöä tukemaan monikulttuurisia työyhteisöjä.

Jatkossa maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden työhön, työoloihin ja työyhteisöön soveltumista tukevaa tutkimusta tulisi laajentaa useammille toimialoille (esim. majoitus- ja ravitsemustyö, teollisuus) ja erityyppisiin työtehtäviin (esim. asiantuntija- ja suunnittelutehtävät)

4.5 Kansalaisvaikuttamisen edistäminen

Strategiset linjaukset:

- Yhteiskunnallisen arvokeskustelun ylläpitäminen, jolla mahdollistetaan kansalaisille osallisuus yhteisten asioiden tärkeysjärjestyksen määrittämiseen.
- Kansalaisille yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua, kantaa vastuuta ja hyötyä kehityksen tuomista valinnanmahdollisuuksien lisääntymisestä.
- Edistetään tulokselliseksi havaittujen osallistumis- ja vaikuttamistapojen leviämistä ja vakiinnuttamista koulutusorganisaatioissa sekä kehitetään uusia osallistumis- ja vaikuttamistapoja.

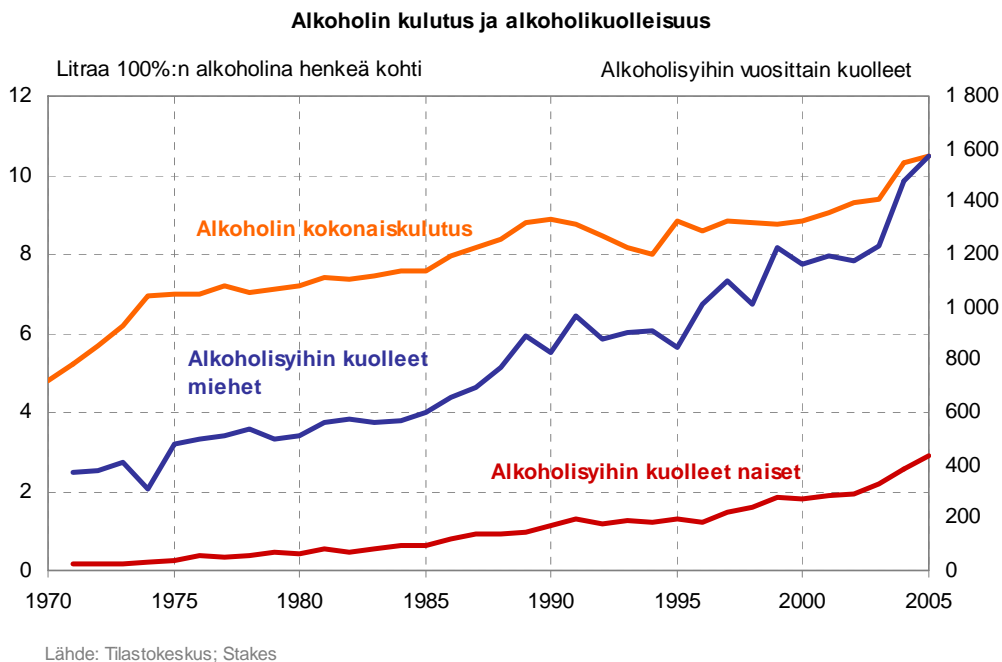
Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Valtioneuvoston periaatepäätös kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten edistämisestä hyväksyttiin maaliskuussa. Periaatepäätöksellä luodaan julkisen vallan toimintalinjaa suhteessa järjestöihin sekä lisätään toimien johdonmukaisuutta ja ennakoitavuutta. Samalla asetetaan tavoitteet kansalliselle ja kansainväliselle linjalle kansalaisjärjestöjen suhteen. Päätös täsmentää aatteellisen ja yleishyödyllisen toiminnan, järjestöjen auttamistyön ja elinkeinotoiminnan käsitteitä. Vapaaehtoistyöhön ja vertaisapuun perustuvan toiminnan asema selkeytetään.

4.6 Terveellisten elämäntapojen ja toimintakyvyn edistäminen ja terveysuhkien torjuminen

Strategiset linjaukset:

- Julkisissa terveyspalveluissa panostetaan ennaltaehkäisevään terveystieteeseen. Yhteiskunta luo mahdollisuudet terveyden omaehtoiseen ylläpitämiseen, ja ihmisten oma vastuu ja kiinnostus terveytensä ylläpitämiseen kasvaa. Selvitetään eri yhteiskuntapolitiikan keinoja toimeenpanna terveyttä edistäviä uudistuksia. Terveystieteiden tutkimuksen sekä muiden toimijoiden roolia luotettavan terveystiedon välittäjinä tuetaan.
- Parannetaan työ- ja toimintakykyä ehkäisevillä palveluilla, terveyttä edistävillä rakenteilla ja liikunnan mahdollistavilla ympäristöillä sekä sairauksien ennalta ehkäisyllä. Päihteiden vastaisella politiikalla ja terveydenedistämishelmillä suunnataan lasten ja nuorten ja heidän vanhempiensa valintoja terveellisten elämäntapojen suuntaan.
- Terveys- ja päihdepalvelujärjestelmän resurssit suunnataan edelleen korkeassa sairastumisriskissä ja syrjäytymisuhan alla olevien tunnistamiseen ja hoitoon.
- Yhdyskuntien ja rakennusten suunnittelulla sekä yhteistyöllä teollisuuden ja muun elinkeinoelämän kanssa suojellaan ihmisten terveyttä sekä kehitetään ja edistetään terveellistä elämää tukevaa ympäristöä.
- Tuetaan helppokäyttöisten sovellusten ja apuvälineiden kehittämistä, joilla voidaan tukea kaikkien ihmisten itsenäisen toiminnan laatua eri elämäntapoihin.
- Tuetaan toimia, joiden avulla siirretään painopistettä terveellisempien elintarvikkeiden (esim. kala, kasviöljyt, kasvikset ja hedelmät) tuotannon tukemiseen, erityisesti päiväkoteissa ja kouluissa.
- Elinympäristösuunnittelussa kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia parannetaan. Terveysvaikutusten selvittäminen osana ympäristövaikutusten arviointia.
- Varautuminen ilmastonmuutoksesta aiheutuviin terveysuhkiin edellyttää useiden toimijatahojen yhteistyötä.

Indikaattorin osoittama kehitys, tulkinta:

Suomalaiset joivat vuonna 2005 sataprosenttista alkoholia 10,5 litraa henkeä kohti. Määrä on kaksinkertais- tunut 1970-luvun alusta. Miehet juovat kolme neljäsosaa kaikesta alkoholista, ja miehistä eniten juovat kol- me - neljäkymmentävuotiaat. Naisten alkoholinkäyttö on viime vuosina lisääntynyt huomattavasti.

Kaikkiaan joka kymmenes kuolema johtui välillisesti tai välittömästi alkoholin käytöstä. Alkoholisyihin kuoli 2033 henkilöä vuonna 2005. Noin tuhannessa kuolemassa tapaturman tai väkivallan uhri oli kuolles- saan päihtynyt ja lääkäri oli arvioinut sen myötävaikuttaneen kuolemaan. Noin 1 500 kuolemaa olivat sellai- sia, joissa alkoholiperäinen syy tai päihtymys oli muulla tavalla myötävaikuttavana tekijänä.

Alkoholin aiheuttama kuolleisuus ja sairastavuus ovat kasvaneet selvästi nopeammin kuin alkoholin kulutus. Alkoholien kulutuksen lasku laman aikana heijastui myönteisesti edellä mainittujen alkoholihaittojen yleisyy- teen muutaman vuoden viiveellä. Kun kulutus laman jälkeen alkoi lisääntyä, yleistyivät myös alkoholihaitat jälleen.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Alkoholiohjelma 2004 - 2007 on alkoholihaittojen vähentämiseen tähtäävä yhteistyöprosessi. Monet yhteis- kunnan toimijat voivat ratkaisuihillaan ja toimintalinjoillaan vaikuttaa alkoholihaittoja vähentävästi. Alkoho- liohjelma on koontunut yhteen merkittävän osan näistä toimijoista ja toiminnasta.

Valtioneuvoston periaatepäätös alkoholipolitiikan linjauksista (2003) asetti tavoitteeksi alkoholijuomien kulutuksen kääntämisen laskuun, sen lasten ja perheiden hyvinvoinnille aiheuttamien haittojen vähentämisen sekä riskikäytön vähentämisen.

Osana yritystä vähentää alkoholin kulutusta ja haittoja, eduskunta hyväksyi 7.2.2007 alkoholipoliittisen laki- paketin.

Alkoholi ja työterveys –hanke tutkii ja kehittää työterveyshuollon ja työpaikan yhteistyötä varhaisen puut- tumisen toimintamallin kehittämiseksi ehkäisevään päihdetyöhön, hanke käynnistynyt tammikuussa 2007.

Ehkäisevän päihdetyön koulutus työterveyshuolloille ja työpaikoille on käynnistynyt 2007. Lisäksi ehkäisevän päihdetyön laatuksiteereiden levittäminen on käynnistetty.

Huumausainepoliittiset toimintaohjelmat 2004-2007 ja 2008-2011 perustuvat valtioneuvoston periaatepäätökseen. Ohjelmien toimenpiteet liittyvät huumausainepolitiikan koordinointiin, huumausaineiden kysynnän ja tarjonnan vähentämiseen, huumausaineiden aiheuttamien haittojen lieventämiseen, kansainvälisiin toimiin sekä tutkimukseen ja seurantaan. Monialaisella yhteistyöllä pyritään vähentämään huumausaineiden kysyntää, estämään tarjontaa, vähentämään huumausaineiden käytöstä koituvia haittoja sekä saattamaan väärinkäyttäjät hoitoon ja laittomaan toimintaan osallistuneet henkilöt rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Huumausainepoliitikassa on toteutettu valtioneuvoston vuonna 2004 antamaa periaatepäätöstä huumausainepoliittisesta toimenpideohjelmasta vuosille 2004-2007. Ohjelman puitteissa on mm. kehitetty viranomaisten välistä yhteistyötä, laadittu ehkäisevän päihdetyön kriteerit ja parannettu huumeiden käyttäjien hoitomahdollisuuksia. Lisäksi huumausainetestausta on yhdenmukaistettu uudella lainsäädännöllä sekä testattavien asemaa selkiytetty, tavoitteena huumeeton työpaikka.

Sosiaali- ja terveysministeriön johdolla on laadittu kansallinen varautumissuunnitelma influenssapandemiaa varten. Tähän liittyen kansanterveyslaitos toteutti laajan pandemiavalmiuden koulutusohjelman ja ohjasi eri hallinnonalojen valmiuden suunnittelua ja toteutusta. Kansanterveyslaitos ohjasi valtakunnallista puhelinneuvontaa influenssapandemiaan liittyen sekä kehitti ja otti käyttöön lintuinfluenssavarmistusdiagnostiikan yhteistyössä puolustusvoimien kanssa.

Kansallisen terveyserojen kaventamisen toimintaohjelman valmistelu on käynnistynyt vuoden 2007 alusta ja se valmistunee vuoden loppuun mennessä. Toimintaohjelman tavoitteena on tunnistaa politiikan alueet ja toimenpiteet, joiden avulla saavutetaan kansallinen tavoite kaventaa sosioekonomisia terveyseroja. Terveyserojen kaventamistavoite on esitetty Terveys 2015-kansanterveysohjelmassa vuonna 2001.

Valtioneuvosto on tehnyt periaatepäätöksen terveyttä edistävän liikunnan toimeenpanosta poikkihallinnollisella yhteistyöllä.

Hallituksen terveyden edistämisen politiikkaohjelma ja toimenpiteet on alustavasti hyväksytty ao. ministeriryhmässä. Ohjelmassa pyritään tarkastelemaan kokonaisvaltaisesti terveyteen ja sen edistämiseen vaikuttavia tekijöitä sekä tarpeen mukaan ikä-, riski- ja väestöryhmittäin.

Valtioneuvoston hyväksymässä Terveys 2015 -kansanterveysohjelmassa (2000-2015) liikunta todetaan merkittäväksi väestön terveyden edistäjäksi. Täten valmisteilla on kansallinen liikuntaohjelma, jonka tavoitteena on tukea kansalaisten omia liikunta- ja terveysvalintoja ja sitä kautta edistää hyvinvointia. Lisäksi valtakunnallinen Kunnossa Kaiken Ikää -ohjelman (opetusministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama liikuntahanke) viisivuotiskaudella (2005-2009) tavoitteena on auttaa yli 40-vuotiaita liikuntaharrastuksen alkuun sekä luoda pysyviä liikuntapalveluja aikuisille.

Terveysliikunnan neuvottelukunta on sosiaali- ja terveysministeriön kolmeksi vuodeksi 2005-2008 asettama yhteistyöelin, jossa ovat edustettuina keskeiset ministeriöt ja sidosryhmät, ml. opetusministeriö. Neuvottelukunta tekee esityksiä ja antaa lausuntoja terveyttä edistävää liikuntaa koskevissa asioissa.

Suomessa on perustettu ns. Vakavien kemiallisten uhkien osaamiskeskus (C-osaamiskeskus), joka tarvittaessa tukee kemikaalionnettomuuksissa tilanteesta vastuussa olevia viranomaisia. Vuoden 2003 hallitusohjelman edellyttämä kansallinen vaarallisia kemikaaleja koskeva ohjelma valmistui vuonna 2006.

5. TALOUS KESTÄVÄN KEHITYKSEN TURVAAJANA

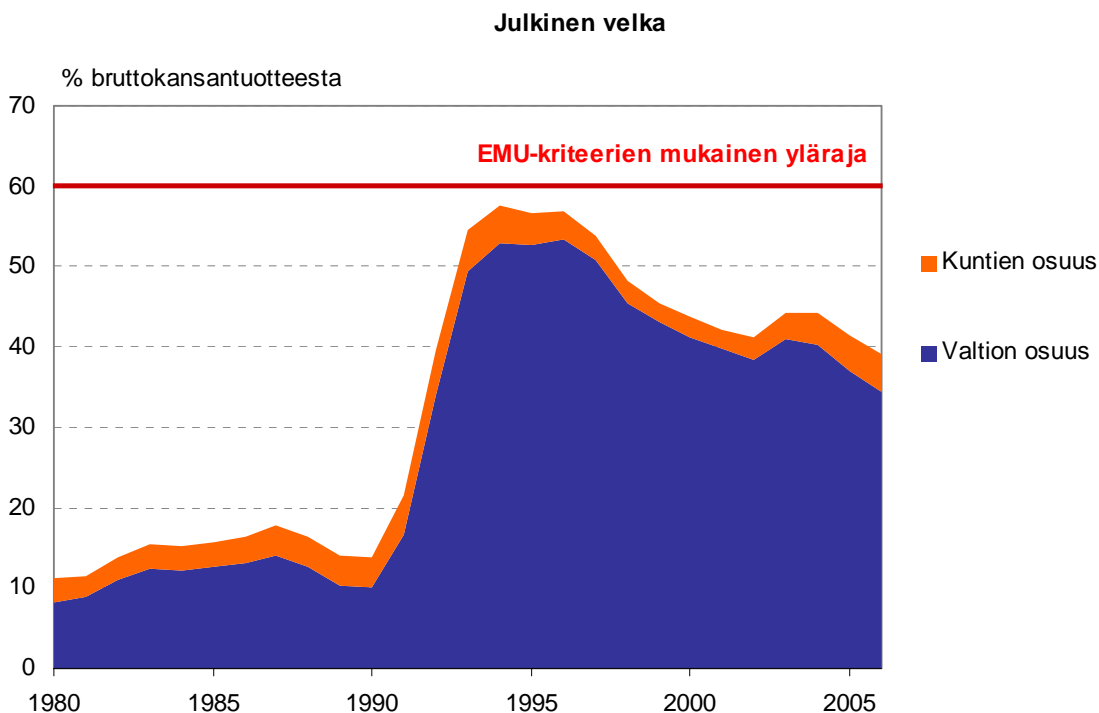
Strategiassa esitetyt keskeiset haasteet:

- **Miten Suomen kilpailukyky ja työpaikat turvataan, kun yhä suurempi osa teollisuustuotannosta syntyy muualla kuin kehittyneissä teollisuusmaissa ja miten edistetään palveluyhteiskuntaa?**
- **Miten turvataan hyvinvointiyhteiskunnan kannalta keskeiset palvelut ja tulonsiirrot, kun väestö ikääntyy ja menotarpeet kasvavat ja verokilpailu estää veroasteen nostamisen?**

Strategiset linjaukset:

- Tavoitteena hyvinvointiyhteiskunnan säilyttäminen, jolle kansantalouden hyvä kilpailukyky sekä vakaa julkinen talous luovat edellytykset. Edellyttää eri politiikkalohkojen samansuuntaista toimintaa.
- Työkäisten työssä jaksamisella, työkyvyttömyyttä ehkäisemällä, nopealla koulutukseen pääsyyllä ja valmistumisella sekä elinikäisellä oppimisella parannetaan julkisen talouden rahoituksen pohjaa. Tarvitaan myös hallittua työperusteista maahanmuuttoa.
- Hyödynnetään omia vahvuuksia (koulutus, vakaat työmarkkinasuhteet, teknologia, ympäristönsuojelun korkea taso ja hyvä hallinto, pääsy hyvinvointipalveluihin sekä tasa-arvo) ja panostetaan niihin jatkossakin.
- Tavoitteena mahdollisuuksiin tarttuva, dynaaminen tietoyhteiskunta, jolla ympäristön kannalta tehokas tuotanto. Tarjotaan sekä yrityksille että ihmisille toimintaympäristö, joka houkuttelee toimimaan Suomessa ja Suomesta. Turvataan yrityksille kilpailukykyinen toimintaympäristö.
- Edistetään teollisuuden uudistumista ja mahdollisuutta tuottaa kestävän kehityksen mukaisia innovaatioita ja liiketoimintaa.
- Luodaan valmiuksia teknologisten ja sosiaalisten innovaatioiden kehittämiseen, levittämiseen ja hyödyntämiseen. Elinkeinopolitiikalla edistetään palveluyhteiskuntaa suosivaa ilmapiiriä ja yrittäjyyttä.
- Panostetaan korkeaan osaamiseen ja koko väestön tasavertaisista koulutusmahdollisuuksista huolehtimiseen. Koulutuksen rakenne vastaamaan kysyntää. Työssä olevien elinikäisen oppimisen edistäminen. Tiedon opettamisesta myös taitojen oppimiseen ja uuden tiedon ja innovaatioiden synnyttämiseen sekä ratkaisujen etsimiseen.
- Tuottavuuden jatkuva parantaminen. Edellyttää, että työntekijöiden työhyvinvointi ja kannustimet inhimillisen pääoman kasvattamiseen sekä innovaatiotoimintaan ovat riittävät. Verotusta kehitetään tukemaan työn tekemistä ja teettämistä Suomessa, edistämään luonnonvarojen kestäväää käyttöä ja ulkomaisten investointien ja osaajien saamista Suomeen.
- Globaalilla tasolla luonnonvarojen kulutus kestäväälle pohjalle, Suomella ja muilla teollisuusmailla erityinen vastuu, alennettava ratkaisevasti talouksien luonnonvarojen kulutusta ja ympäristöhaittoja.
- Yritysten kiinnostuksen ja toiminnan suuntaaminen myös köyhimpiin kehitysmaihiin, tavoitteena edistää yhteistyötä ja kumppanuuksia julkisen ja yksityisen sektorin välillä.

Strategian kuvio 30: Julkinen velka suhteessa BKT:een jaoteltuna valtion ja kuntien velkojen osuiksi

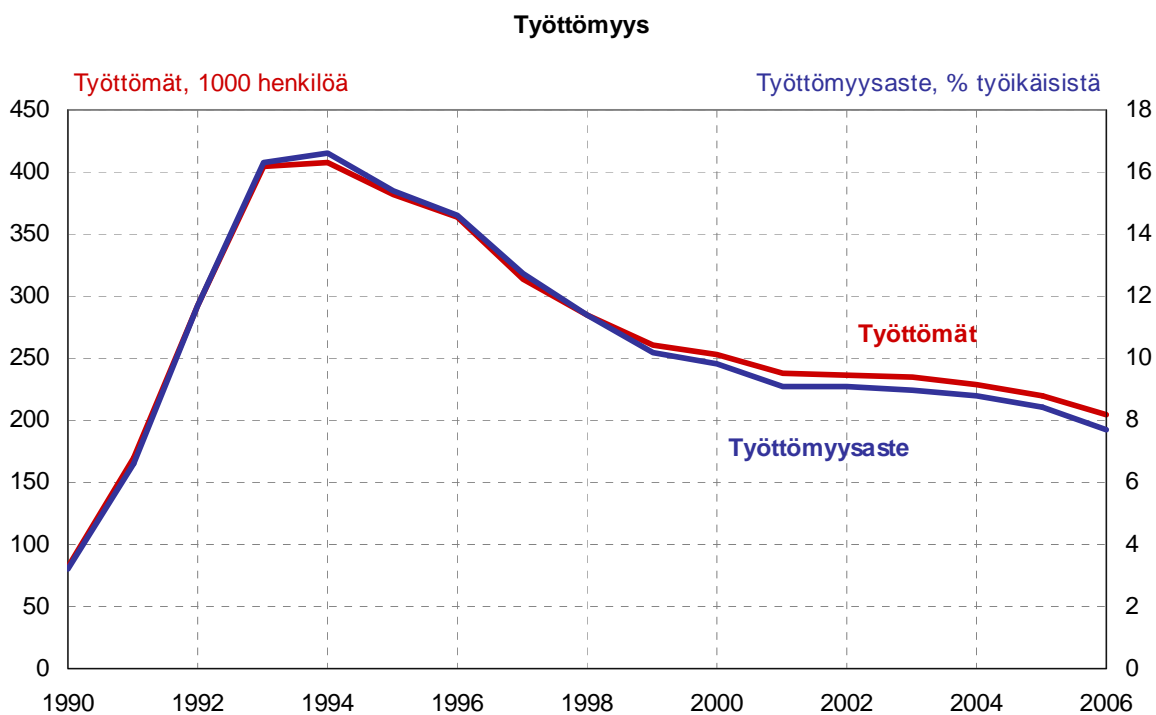
Lähde: Tilastokeskus, Kansantalouden tilinpito

Indikaattorin osoittama kehitys, tulkinta:

Suomen julkinen talous oli ennen 1990-lukua yksi vähiten velkaisista EU-maista. Julkisen bruttovelan osuus oli n. 15 prosenttia bruttokansantuotteesta. 1990-luvun alun lama johti verotulojen laskuun ja sosiaalimenojen nousuun. Tästä seurannut alijäämä katettiin valtion velanotolla. Julkisyhteisöjen bruttovelan suhde bruttokansantuotteeseen nelinkertaistui muutamassa vuodessa lähes 60 prosenttiin. Kuitenkin Suomi on pysynyt EU:n asettaman 60 prosentin rajan alla koko ajan. Tällä hetkellä valtion talous on vahva, mutta kuntien taloudellinen tilanne ei ole vastaavalla tavalla kohentunut. Mikäli julkista taloutta koskevat kehitysarviot toteutuvat, tulee julkisten palvelujen ja eläkkeiden rahoitus yhä vaikeammaksi.

Nopean taloudellisen kasvun ansiosta velkasuhde on alentunut verrattain nopeasti vuoden 1995 jälkeen. Muissa rikkaissa maissa julkisen velan kansantuoteosuus on keskimäärin selvästi suurempi kuin Suomessa. Julkinen talous on ollut jälleen ylijäämäinen vuodesta 1998 lähtien. Ylijäämän ansiosta julkista velkaa on kyetty vähentämään.

Strategian kuvio 31: työttömien määrä ja työttömyysaste

Lähde: Tilastokeskus, Työvoimatutkimus

Indikaattorin osoittama kehitys, tulkinta:

1990-luvun laman suurtyöttömyyden aikana työttömien määrä oli enimmillään yli 400 000 henkilöä ja työttömyysaste oli korkeimmillaan 16,6 prosenttia vuonna 1994. Työttömien määrä on laskenut laman synkimistä vuosista niin, että vuonna 2006 työttömyysaste oli Suomessa 7,7 prosenttia ja työttömien lukumäärä 204 000. Tästä työttömyys on edelleenkin vähentynyt, syyskuussa 2007 työttömyysaste oli 6,4 prosenttia ja työttömien lukumäärä 168 000.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Julkisen talouden kestävyys turvaamiseksi hallitus on sitoutunut Suomen voimassa olevan vakausohjelman mukaiseen toimintalinjaan valtiontalouden vahvistamiseksi. Tavoitteena on, että työllisyyttä tukevien rakenteellisten uudistusten ansiosta valtiontalouteen muodostuu yhtä prosenttia BKT:sta vastaava rakenteellinen ylijäämä vaalikauden lopussa. Menonlisäykset ja veronkevennykset ajoitetaan siten, että vakaa suhdannekehitys ei vaaranna ja ylijäämätavoite saavutetaan. Hallitus lähtee siitä, että valtiontalouden alijäämä ei edes poikkeuksellisen heikon talouskehityksen oloissa saa ylittää 2 ½ % BKT:sta. Jos alijäämä uhkaa ennus-

teiden valossa muodostua tätä suuremmaksi, hallitus esittää viipymättä tarvittavat menojen vähentämistoimenpiteet ja muut toimenpiteet ylityksen välttämiseksi.

Työllisyysaste Suomessa vuonna 2006 oli 68,9 % ja ylitti Lissabonin välitavoitteen. Lissabonin työllisyysasetavoitteet 2010 on saavutettu naisten (67,3 %) ja 55-64-vuotiaiden (54,6 %) osalta.

Suomi on raportoinut työllisyyden edistämiseen tähtäävistä toimistaan kansallisessa Lissabonin toimenpideohjelmassaan (10/2006). Suomen kansallisessa toimenpideohjelmassa työllisyyspolitiikan keskeisiksi tavoitteiksi asetettiin työllisyysasteen nostaminen sekä työmarkkinoiden toiminnan parantaminen.

Näihin tavoitteisiin tähtäävät toimenpiteet ryhmiteltiin kolmeen painopistealueeseen:

- o työurien pidentäminen
- o vero- ja etuusjärjestelmien sekä palkanmuodostuksen kannustinvaikutusten parantaminen
- o työvoiman kysynnän ja tarjonnan yhteensopivuuden parantaminen.

Lokakuussa 2006 hyväksytyssä maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa todetaan, että Suomessa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten työttömyys on pysytellyt korkealla (vuonna 2006 noin 24 %) ja työllisyysaste matalalla (vuonna 2005 noin 46 %). Maassa asutun ajan kuluessa maahanmuuttajien työllistymismahdollisuudet kuitenkin kasvavat.

Maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa esitetään, että työvoiman maahanmuuttoa koskevaa lupajärjestelmää yksinkertaistetaan. Myös maahanmuuttajien yrittäjyyttä edistetään. Lisäksi parannetaan ulkomailla hankitun osaamisen tunnustamisjärjestelmää.

Ohjelman mukaan Suomeen luodaan yksilölliset tarpeet huomioon ottava kotouttamisjärjestelmää täydentävä opastusjärjestelmä, jonka tavoitteena on edistää ulkomaalaisen selviytymistä työelämässä ja yhteiskunnassa Suomessa oleskelun aikana. Lisäksi kotouttamisjärjestelmän ohjausta tehostetaan erityisesti ottamalla käyttöön laajapohjaisesti valmistettava maahanmuuton, etnisten suhteiden ja kotouttamisen puiteohjelma. Myös maahanmuuttajien opiskelumahdollisuuksia parannetaan.

Työllistymisen ja muutosturvan toimintamalli otettiin käyttöön osana tulopoliittista sopimusta vuonna 2005. Muutosturvan toimintamallin avulla parannetaan tuotannollisin ja taloudellisin perustein irtisanotun työntekijän uudelleen työllistymistä tiivistämällä työnantajien, työntekijöiden ja työhallinnon yhteistyötä irtisanomistilanteissa ja tarjoamalla irtisanotuille työntekijöille monipuolinen julkisen työvoimapalvelun palveluvalikoima mahdollisimman varhaisessa vaiheessa jo irtisanomisaikana.

6. SUOMI GLOBAALINA TOIMIJANA JA VASTUUNKANTAJANA

Keskeiset haasteet:

- Miten Suomi edistää kestävästä kehityksestä eri kansainvälisillä foorumeilla ?
- Miten varmistetaan sekä kansallisesti että kansainvälisesti eri toimijoiden ja politiikkalohkojen johdonmukaisuus globaaleissa kehitys- ja ympäristökysymyksissä?
- Miten kansainvälisen järjestelmän eriarvoisuutta aiheuttavat ja ylläpitävät rakenteet voidaan tunnistaa?
- Miten köyhyyttä vähennetään ja edistetään kehitysmaiden taloudellisen kasvun ekologista ja sosiaalista kestävyyttä?

6.1 Lähialueiden kehitys

Strategian linjaukset:

- Suomen kannalta on erityisen tärkeää, että kehitys lähialueillamme on vakaata. Yhteisiä ponnistuksia jatketaan ja tiivistetään erityisesti Itämeren ja arktisen alueen haavoittuvaan ympäristöön kohdistuvien uhkien torjumiseksi ja ympäristövastuullisuuden lisäämiseksi. Alueellisessa yhteistyössä on kiinnitettävä erityistä huomiota myös infrastruktuurin ja logistiikan kehittämiseen, energiayhteistyöhön, tarttuvien tautien torjuntaan sekä kaupan ja investointien esteiden poistamiseen.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuu 2007

Lähialueilla tapahtuvalla ympäristöyhteistyöllä on tärkeä merkitys Suomen lähialuestrategiassa. Tästä esimerkkinä on Pietarin jätevedenpuhdistuksen tason parantaminen, jota Suomi on rahoittanut. Pietarin lounainen jätevedenpuhdistamo valmistui ja vihittiin käyttöön syksyllä 2005. Uuden puhdistamon myötä Pietarista Suomenlahteen tulevien käsittelemättömien jätevesien määrä väheni noin kolmanneksella. Suomi tukee myös vuosina 2006-2007 kemiallisen fosforinpoiston käynnistämistä usealla jätevedenpuhdistamolla. Suurimman, keskisen jätevedenpuhdistamon kemiallinen fosforinpoisto otetaan käyttöön lokakuussa 2007. Suomi tukee myös Pietarin pohjoisen jätevedenpuhdistamon jätteenpolttolaitoksen rakentamista 2,1 milj. eurolla. Lähialueyhteistyössä Suomi on kiinnittänyt huomiota Leningradin alueelta tuleviin maatalouden päästöihin.

Suomi osallistuu aktiivisesti myös Arktisen neuvoston puitteissa toteutettaviin ympäristö- ja terveys- sekä sosiaalista kehitystä edistäviin hankkeisiin. Tärkeitä projekteja alueen kehityksen kannalta ovat mm. ilmastomuutoksen sopeutumishanke, arktisen alueen terveyshankkeet sekä arktisia meriä koskevat aloitteet.

Suomi on toiminut Pohjoismaisen ministerineuvoston puheenjohtajana vuonna 2007 ja edistänyt voimakkaasti pohjoismaista dialogia energia- ja ilmastopolitiikasta ja jatkanut rajaesteiden poistamiseen tähtäävää prosessia. Suomen esityksestä laadittiin marraskuussa 2007 esitys uuden Pohjoismaisen kestävä kehityksen strategian painopisteistä. Strategiassa tullaan keskittymään poikkisektoraalisiin teema-alueisiin, joiden toimeenpanossa Pohjolalla on erityistä haastetta, kuten kulutus- ja tuotantotavat, tai joiden edistämisessä maat ovat globaalisti katsottuna eturintamassa, kuten paikallinen osallistuminen. Itämeren alue sekä arktiset meret ja luonto tulevat olemaan strategian yksi painopiste. Pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan turvaaminen tulee olemaan strategian keskeinen tavoite.

6.2 Vaikuttaminen EU-politiikkaan

Strategiset linjaukset:

- Edistetään EU:n mahdollisuutta ja kykyä toimia aloitteentekijänä ja aktiivisena toimijana kansainvälisessä kehitys-, ihmisoikeus- ja ympäristöpolitiikassa.
- Edistetään, että kestävä kehityksen ja EU:n kilpailukyvyyn turvaaminen tulevat nykyistä selkeämmin EU:n toiminnan painopisteiksi. Kestävä kehitys tulee nykyistä vahvemmin integroida kaikkiin EU:n politiikkalohkoihin. Erityisinä painopisteinä EU:ssa toimivat, Euroopan sosiaalisen ulottuvuuden huomioonottavat sisämarkkinat, vakaa talous, ympäristönsuojelun korkea taso, yrittäjyyden edistäminen, inhimillisen pääoman vahvistaminen, vahva panostus tutkimus- ja kehitystyöhön sekä houkuttelevuus toimintaympäristönä. Sääntelyn lisäämisen sijaan EU:n tulisi hakea ratkaisuja kannustavuudesta.
- Jotta EU voisi vaikuttaa kansainvälisessä päätöksenteossa taloudellisen ja poliittisen painoarvonsa mukaisesti, sitä on vahvistettava sisäisesti. Sen on myös löydettävä paikkansa kiihtyvässä globalisaatiossa ja kansainvälisessä työ- jaossa.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuu 2007

Suomi osallistuu aktiivisesti kestävä kehitystä koskevaan EU:n sisäiseen yhteistyöhön, kuten EU:n kansainvälisen ympäristöasioiden työryhmän (Working Party on International Environment Issues WPIEI, Global environmental aspects of sustainable development) työhön. Suomi osallistuu ja vaikuttaa EU:n kannanmuodostukseen koskien erityisesti YK:n kestävä kehityksen toimikuntaa (CSD), YK:n ympäristöohjelmaa (UNEP) ja kansainvälistä ympäristöhallintoa (IEG).

YK:n kestävä kehityksen toimikunnan CSD:n (Commission on Sustainable Development) keväällä 2008 kokoontuvaan istuntoon on valmistauduttu syksyn aikana WPIEI:ssä. Keväällä 2007 CSD:n 15. sykli ei päässyt yksimielisyyteen yhteisen loppuasiakirjan neuvotteluissa, mikä on johtanut pyrkimykseen kehittää CSD:n työskentelyä ja rakennetta sekä EU:n roolia ja neuvottelustrategioita toimikunnassa. Syksyllä 2007 aloittikin toimintansa EU:n sisäinen Improvement Informal Working Group, jonka tehtävänä on ollut pohtia, miten EU voisi parantaa omia työskentelytapojaan valmistautuessaan CSD-kokouksiin sekä ehdotuksia, joilla EU voisi parantaa sitoutumistaan ja osallistumistaan CSD:n työhön. Suomi on aktiivisesti mukana tässä WPIEI:n valmisteleavassa työryhmässä kuten myös erityisesti multilateraalisten ympäristösopimusten osalta kansainvälisen ympäristöhallinnon kehittämiseen keskittyvässä työryhmässä.

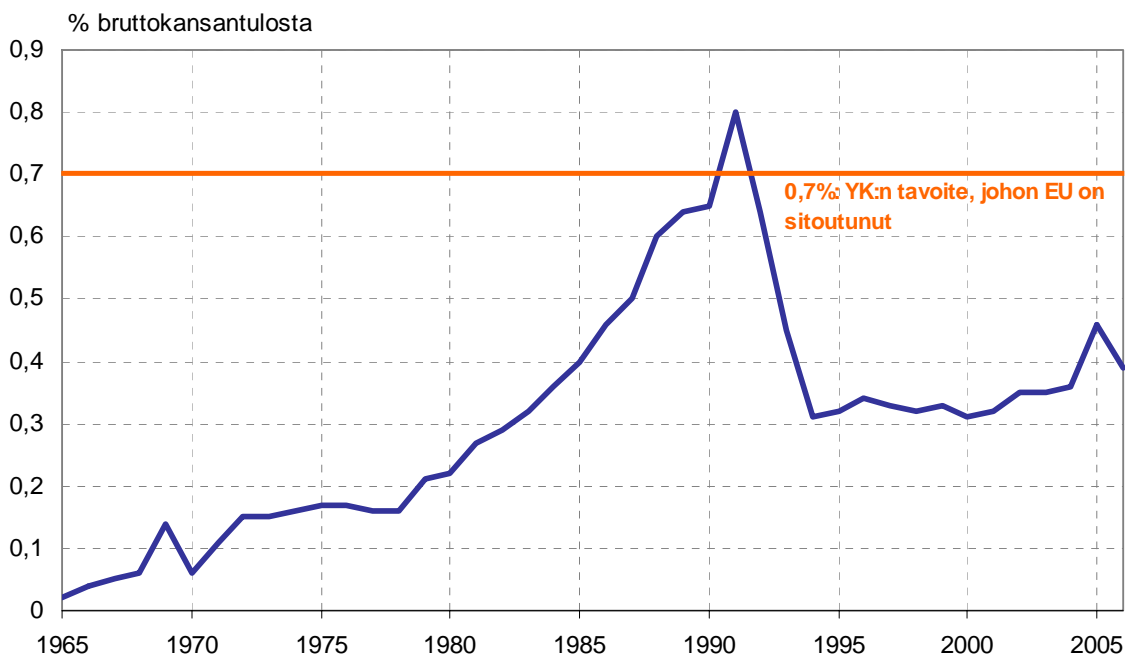
6.3 Suomi globaalina vastuunkantajana

Strategiset linjaukset:

- Vaikuttaminen oikeudenmukaisemman globalisaatioketkeytyksen puolesta, köyhyyden ja eriarvoisuuden poistamiseksi. Huomion kiinnittäminen kaikkein köyhimpiin ja puuttuminen köyhyyttä ylläpitäviin rakenteisiin. Huomiota talouskasvun ohella taloudellisen kehityksen laatuun.
- Suomi sitoutunut YK:n vuosittain asetettuihin ja edistämään kehityspoliittisia tavoitteita johdonmukaisesti kaikilla niillä kansainvälisen yhteistyön ja kansallisen politiikan lohkoilla.
- Kehitysyhteistyövarojen nostaminen YK:ssa sovittuun 0,7 prosenttiin bruttokansantulosta. Panosten suuntaaminen tukemaan maiden omia tavoitteita, mutta joilla tutkitusti vaikutusta kestävästi kehityksen kannalta (mm. hyvä hallinto, naisten ja tyttöjen koulutus).
- Kehitysmaiden vaikutusmahdollisuuksien lisääminen erityisesti kansainvälisissä rahoituslaitoksissa. Demokraattisten vaikutusmahdollisuuksien parantaminen kansalaisjärjestöjen osalta. Ratkaisujen etsimistä globaalin hallinnon ongelmiin jatketaan.
- Uusien teknologioiden ja tietotekniikan saatavuuden edistäminen kehittyvissä maissa. Yksityisen sektorin kanssa yhteistyössä etsitään köyhimmille kehitysmailla soveltuvia tieto- ja viestintäteknologisia ratkaisuja vuosittain asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.
- Mahdollisuuksia kestäville elinkeinoille, jotka takaavat riittävän toimeentulon ihmisille ja suojelevat ja uusintavat luonnonvaroja.

Strategian kuvio 32: Julkiset kehitysyhteistyömäärärahat

Julkiseen kehitysyhteistyöhön käytetyt rahat

Lähde: Ulkoasiainministeriö

Indikaattorin esittämä kehitys, tulkinta:

Suomi on täyttänyt YK:n asettaman tavoitteen kehitysyhteistyömaksatusten tasosta vuonna 1991. Laman seurauksena määrärahat vähenivät voimakkaasti. Vuonna 2005 määrärahat nousivat 0,46 prosenttiin bruttokansantulosta (725,7 miljoonaa euroa), mutta määrärahoja nostavat Irakille myönnettyt velkahelpotukset. Vuoden 2006 määrärahat olivat 0,39 prosenttia bruttokansantulosta (658,6 miljoonaa euroa).

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Valtioneuvosto hyväksyi 18. lokakuuta 2007 kehityspoliittisen ohjelman, joka ohjaa Suomen kehityspolitiikkaa ja kehitysyhteistyötä hallituskauden ajan. Ohjelman mukaan kehityspolitiikan tärkein tavoite on köyhyyden poistaminen ja kestävästi kehityksen edistäminen vuonna 2000 asetettujen vuosittain asetettujen tavoitteiden mukaisesti. On aikaansaattava maailmanlaajuinen kehityskumppanuus, johon osallistuvat julkinen ja yksityinen

sektori niin kehitys- kuin teollisuusmaissakin. Köyhyyden poistaminen on mahdollista vain siten, että kehitysmaiden kehitys on sekä taloudellisesti, yhteiskunnallisesti että luonnontaloudellisesti kestävä. Kehityspoliittisen ohjelman mukaisesti Suomen tavoitteena on varmistaa määrärahakehitys, joka vie Suomen kohti YK:ssa asetettua 0,7 prosenttia bruttokansantuotteesta -tavoitetta. Suomi on sitoutunut Eurooppa-neuvoston vuonna 2005 tekemään päätökseen saavuttaa 0,51 prosentin minimimitavoite vanhoille jäsenmaille vuoteen 2010 mennessä ja 0,7 prosentin tavoite vuoteen 2015 mennessä.

Suomi painottaa kehityspolitiikassaan aiempaa vahvemmin ympäristö- ja ilmastokysymyksiä, kriisien ennaltaehkäisyä sekä rauhanprosessien tukemista. Suomi osallistuu aktiivisesti kansainvälistä ympäristöpolitiikkaa koskevien linjausten ja ohjausten valmisteluun ja niiden toimeenpanoon sekä kehityspolitiikan ympäristölinjausten toimeenpanoon. Painotusten myötä Suomi osallistuu ilmastomuutoksen vaikutusten vähentämistä koskevaan kansainväliseen yhteistyöhön tavoitteenaan laajapohjaisen neuvotteluprosessin käynnistäminen koskien vuoden 2012 jälkeisen kauden kansainvälistä ilmastoregiimiä.

Eri politiikan alojen vaikutukset kehityspolitiikan tavoitteiden toteutumiseen otetaan entistä paremmin huomioon. Tämä näkyy tukemalla kestävä kehityksen edistämistä läpileikkaavana teemana. Kehityspoliittisen johdonmukaisuuden vahvistamiseksi eri politiikkapäätösten vaikutuksia arvioidaan kaikissa sellaisissa ohjelmissa ja selvityksissä, joissa määritellään Suomen toimintalinjoja kehitykseen vaikuttavissa kysymyksissä. Painopisteitä ovat kauppa ja kehitys, maaseutu ja kehitys sekä köyhyyden ja ympäristön välinen suhde.

Suomi on osallistunut aktiivisesti päätöksentekoon kansainvälisestä kehityspolitiikasta sekä YK:ssa, kansainvälisissä kehitysrahoituslaitoksissa, OECD:n kehitysapukomiteassa että EU:ssa. YK:n kentällä Suomi on korostanut kansainvälisen ympäristöhallinnon tukemisen tärkeyttä osana YK-reformia. Suomi jatkaa myös UNEP:n tukemista matkalla kohti mahdollista UNEO:a. Muunmuassa UNEP:n kautta Suomi on myös tukenut ympäristö- ja turvallisuusnäkökulmien kehittämistä kansainvälisessä yhteistyössä. Samoin Suomi jatkaa muun muassa globaalin ympäristörahoituksen (GEF) tukemista ja sen uudistusten edistämistä.

Puhtaan kehityksen mekanismin eli Clean Development Mechanism (CDM) -hankkeista on nopeasti muodostunut keskeinen ilmasto- ja energiapolitiittinen instrumentti. Niiden avulla toivotaan mm. siirrettävän teknologiaa, luotavan uusia investointeja sekä lisättävän ilmaston kannalta suotuisten energiantuotantotapojen osuutta. Puhtaan kehityksen mekanismin avulla voidaan edistää uusiutuvan energian käyttöönottoa ja luonnonvarojen suojelua kehitysmaissa. CDM-hankkeiden tukeminen on merkittävää, sillä energialla ja sen saatavuudella on merkittävä rooli köyhyyden vähentämisessä ja taloudellisen kasvun tukemisessa. Vuoden 2007 aikana Suomi on solminut kaksi päästövähennemien ostosopimusta; Jordanian Ammanissa kaatopaikkakaasuntalteenottohankkeen ja Kiinan Dagan'goussa pienvesivoimahankkeen osalta. Näiden hankkeiden lisäksi Suomi on sitoutunut tukemaan UNDP/UNEP'in Nairobi Frameworkin alle kuuluvaa Regional CDM capacity building project for sub-Saharan Africa - hanketta, jonka kautta tuetaan CDM-kapasiteetin vahvistamista Afrikassa. Tämän lisäksi Suomi on sijoittanut tänä vuonna 25 US dollaria Aasian ja Tyynenmeren alueen hiilirahastoon.

YK:n kestävä kehityksen toimikunnan teemoja pysyvien poikkileikkaavien teemojen lisäksi ovat vuosina 2008-2009 (CSD-16/17) maatalous, maaseudun kehitys, maankäyttö, aavikoituminen, kuivuus ja Afrikka. CSD-16:n teemoihin liittyen Suomi korostaa kestävä vesi, metsien ja muun maankäytön muodostaman kokonaisuuden hallintaa, joka on toisaalta Suomen vahva osaamisalue ja toisaalta merkittävässä roolissa kestävä kehityksen ja vuosittain asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa. Maatalous ja maaseudun kehitys ovat köyhyyden vähentämisessä avainasemassa. Afrikka on määritelty kaksivuotissyklissä sekä temaattiseksi klusteriksi että läpileikkaavaksi teemaksi (kestävä kehitys Afrikassa -otsikolla). Ympäristöystävällinen kehitys onkin tärkeää Afrikan luonnonvarojen ja globaalin ympäristön kannalta.

Kansainvälisessä keskustelussa on viime aikoina korostettu yhä painokkaammin ympäristön ja turvallisuuden välistä yhteyttä ja yhteyttä ilmastoon, luonnonvarojen ja konfliktien välillä. Suomi korostaa kokonaisvaltaisen, laajan turvallisuuden lähestymistapaa.

Uusi humanitaarisen avun linjaus valmistui maaliskuussa 2007, ja sen hyväksyi UKKMI Lehtomäki ennen hallituksen vaihtumista.

Suomi on vaikuttanut oikeudenmukaisen globalisaation tavoitteen eteenpäin viemiseen eri kansainvälisten järjestöjen työssä. Erityisen merkityksellistä oli YK:n huippukokouksen loppuasiakirjan päätös vuonna 2005 (kpl 47). YK:n talous- ja sosiaalineuvosto ECOSOC hyväksyi Suomen toimiessa EU:n puheenjohtajana vuonna 2006 ihmisarvoisen työn periaatteen valtavirtaistamisen. Periaatteen toimeenpanoa YK-

järjestelmässä jatketaan sosiaalisen kehityksen toimikunnassa. Suomi tukee Kansainvälisen työjärjestön toimintaa ILO:n maailmankomission suositusten tunnetuksi tekemisessä. Yhteistyön tiivistäminen muiden kansainvälisten järjestöjen kanssa on tärkeää mm. ihmisarvoista työtä koskevien ohjelmien toimeenpanossa.

Globaalin hallinnon vahvistamiseksi tarvitaan käytännön yhteistyön lisäämistä keskeisten kansainvälisten instituutioiden välillä samalla kun ne itse tarkistavat toimintatapojaan. Tässä tärkeänä osana on YK:n meneillään oleva reformiprosessi, jossa pyritään vahvistamaan myös ECOSOC:n roolia kestävä kehityksen hallinnassa. Globalisaatio nähdään yhteisenä haasteena ja se on noussut esiin eri kansainvälisten järjestöjen työssä. Myös sen sosiaalinen ulottuvuus huomioidaan aiempaa paremmin. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen yhteydessä nähdään tarpeellisenä eri näkökulmien yhdistäminen (vrt. ILO:n Green Jobs -aloite).

7. KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ EDISTÄVÄ KASVATUS JA KOULUTUS

Strategiset linjaukset:

- Kansallisessa kestävä kehitystä edistävällä kasvatuksen ja koulutuksen strategiassa (2006) esitettyjen kehittämis-kohtien toimeenpano toimintasuunnitelman mukaisesti.
- Koulutukseen lisää arvojen ja asenteiden muodostumisen sekä kestävien valintojen kannalta merkityksellistä tietoa ja opetusta, edellyttää panostuksia opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen.
- Yhteistyötä sekä opettajien kesken että opettajien ja muiden asiantuntijoiden ja vanhempien välillä.
- Kestävä kehityksen painoarvon vahvistaminen koulutuspolitiikassa ja opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa. Kestävä kehitys painopistealueeksi opetusala ja varhaiskasvatusta koskeviin strategioihin.
- Oppimateriaaleja ja oppaita kehitetään vastaamaan kestävä kehityksen opetuksen tarpeita sekä tukemaan moniammatillista yhteistyötä.
- Kehitettyjä ja tulokselliseksi havaittuja osallistumis- ja vaikuttamistapoja levitetään ja vakiinnutetaan koulutusorganisaatioissa. Uusien osallistumis- ja vaikuttamistapojen kehittäminen.
- Oppilaitosten ympäristösertifikaatti käsittämään myös sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Vuonna 2010 kaikilla kouluilla kestävä kehityksen toimintaohjelma ja 15 % saanut ulkoisen tunnuksen tai sertifikaatin 2014 mennessä.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuu 2007

Kestävä kehitystä edistävän koulutuksen kehittämistä linjaavat monet toisiaan tukevat kansainväliset ja kansalliset strategiat sekä toimenpideohjelmat.

Opetusministeriön asettama kestävä kehityksen edistämistä koulutuksessa tarkastellut työryhmä sai valmiiksi vuonna 2006 alueellisen Baltic 21E - ohjelman kansallista toimeenpanoa sekä YK:n kestävä kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmenen (DESD 2005-2014) kansallista toteuttamista koskevan strategian (opetusministeriön työryhmämuistioita 2006:6). Strategia luo kattavat puitteet kestävä kehityksen koordinoitulle edistämiseksi, sillä siinä esitetään tavoitteet sekä ehdotukset toimeenpanoksi koulutusaloittain: yleissivistävään koulutukseen, vapaaseen sivistystyöhön, ammatilliseen koulutukseen, ammattikorkeakouluihin, yliopistoihin sekä tutkimukseen ja kehitystyöhön liittyen. Strategia sisältää myös kestävä kulutuksen ja tuotannon edistämistä koskevia suosituksia. Strategiassa painotetaan kestävä kehityksen edistämistä läpäisyperiaatetta noudattaen niin koulutuksessa kuin tutkimuksessa. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen ymmärtäminen on erittäin vaikeata, ellei sitä lähesty ns. läpäisyperiaatteen avulla.

Suomen kestävä kehityksen koulutusjaoston tuotti vuonna 2006 Kansallisen kestävä kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategian 2006-2014, jonka toimeenpano on edistynyt toimeenpanosuunnitelman mukaisesti. Mukana toimeenpanossa on verkostomuotoisesti työskenteleviä useita eri toimijoita, niin valtakunnallisesti kuin alueellisesti.

Käytännössä kaikki kansainväliset ja kansalliset strategiat sekä tavoitteet edellyttävät, että kestävä kehityksen edistäminen sisällytetään selvästi koulutussektoria koskeviin säädöksiin tai muihin normeihin. Tämä velvoite on Suomessa toteutettu. Kestävä kehitys on jo otettu huomioon sekä perusopetuksen että lukion opetussuunnitelmien uusissa valtakunnallisissa perusteissa omana aihekokonaisuutenaan. Ammatillisessa koulutuksessa kestävä kehitys on otettu huomioon koulutuksen kehittämistyössä ja yleisellä tasolla opetussuunnitelmien perusteissa. Kestävä kehityksen edistämistä tuetaan ammattikorkeakoulujen kehittämistyössä ja se mainitaan yhtenä yleistavoitteena opetusministeriön ja yliopistojen välisissä tulossopimuksissa. Myös valtioneuvoston koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2003-2008 todetaan, että kestävä kehitystä edistetään niin koulutuksessa kuin tutkimuksessa.

Osana toimenpiteitä, joiden avulla edistetään kestävästä kehitystä koulutuksessa ja tutkimuksessa opetusministeriö on vuosina 2006 ja 2007 julkaissut seuraavat kokoomateokset: "Korkeakouluopetus kestäväksi" (opetusministeriön työryhmämuistiot 2006:4) ja "Towards Sustainable Development in Higher Education - Reflections" (opetusministeriön julkaisuja 2007:6). Molemmat julkaisut ovat tarkoitettu tukemaan opettajia, tutkijoita sekä koulutuspoliittisia vaikuttajia kestävästä kehityksen edistämisessä

Opetusministeriön hankerahoituksella on perustettu Åbo Akademin täydennyskoulutuskeskuksen yhteyteen Kestävästä kehityksen korkeakouluopetusta edistävä kansallinen resurssikeskus vuosiksi 2007 - 2009. Yksi keskuksen tärkeimmistä tehtävissä on edelleen kehittää opetusministeriön hankerahoituksella luotua kestävästä kehityksen tietoportaalaa (www.bup.fi), johon kerätään tietoa muun muassa kirjallisuudesta, seminaareista, tapahtumista sekä tarkoituksenmukaisista www-linkeistä.

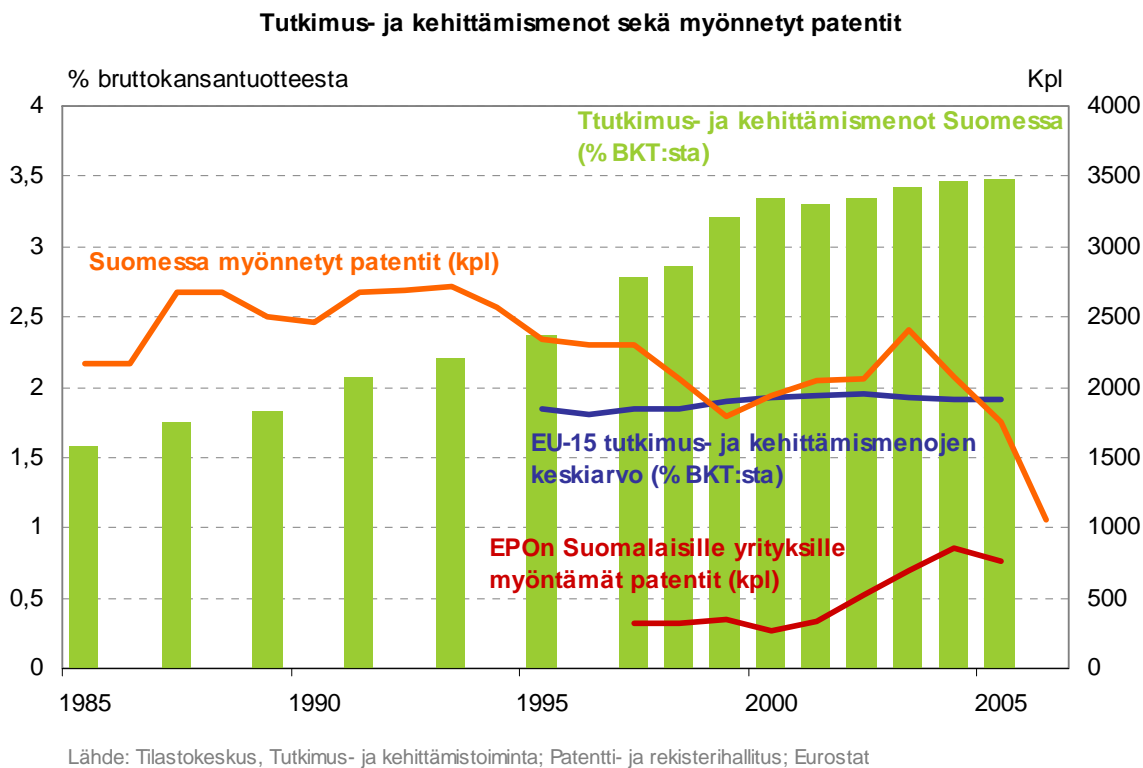
Ympäristökasvatuksen kehittämisen tärkeän osan tällä hetkellä muodostavat oppilaitosten ympäristösertifiointit. Kyse on koulujen ja oppilaitosten ympäristökriteereistä, joilla toimintaa tarkastellaan kokonaisuutena johtamisen, opetuksen ja ylläpitotoimintojen näkökulmasta. Opetusministeriö on tukenut OKKA-säätiön ympäristösertifiointin kehittämiseen ja toimeenpanoon liittyvää työtä vuosina 2005-2007. Opetusministeriö on tukenut myös kansainväliseen Eco Schools -ohjelmaan kuuluvan Vihreä Lippu -ohjelmaa, jonka hallinnoinnista vastaava Ympäristökasvatuksen seura ry:n tuki kanavoituu nykyisin opetushallituksen kautta. Ympäristökasvatuksen yleisessä kehittämisessä pyritään tiivistämään hallinnonalojen yhteistyötä niin opetusministeriön, ympäristöministeriön kuin muiden oleellisten ympäristöasioita käsittelevien hallinnonalojen kesken.

Opetushallitus on edistänyt alueellisten yhteistyöverkkojen syntymistä kestävästä kehitystä edistävästä koulutuksen tukemiseksi ja tukenut seminaarien järjestämisessä yhteistyömallien kehittämiseksi. Kestävästä kehitystä edistävästä oppimateriaalin kehittäminen on myös edennyt. Lisäksi kansalaisvaikuttamista varten on avattu oma sivusto opetushallituksen ylläpitämälle "EDU.fi - opettajan verkkopalvelu" -portaaliin. Sivusto liittyy nuorten osallisuushankkeeseen 2003-2007 paikallisten osallisuusrakenteiden kehittämiseksi ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

8. TUTKIMUS JA KEHITYS, OSAAMINEN JA INNOVAATIOT

Strategiset linjaukset:

- Kehitetään osaamisyhteiskuntaa eli uuden tiedon luomista ja soveltamista tukevia toimintaympäristöjä ja vahvoja osaamiskeskittyä. Riskirahoitukseen, liiketoimintaosaamiseen, kaupallistamiseen ja kansainvälistymiseen liittyviä taitoja kehitetään. Kestävästä kehitystä tukevien keksintöjen muuttamista markkinoilla menestyviksi tuotteiksi edistetään ja panostetaan T&K:een.
- Teknologisten innovaatioiden rinnalla panostamista sosiaalisten innovaatioiden tuottamiseen.
- Panostetaan lupaaviin tutkimusaloihin (mm. bio- ja ympäristötiede sekä hyvinvointiklusteri ja osaamisintensiiviset palvelut). Johdonmukaisen politiikan edistäminen eri sektoreilla ja säätelyn kehittäminen palkitsemaan kestävästä kehitystä tukevaa innovaatiotoimintaa.
- Hallinnon, tiedeyhteisön, kansalaisyhteiskunnan ja talouselämän verkostoyhteistyöllä sekä monipuolisella tutkijan-koulutuksella varmistetaan keke-innovaatiot.
- Kestävästä kehityksen periaatteiden vaikuttaminen tutkimukseen läpäisyperiaatteella. Tutkimustiedon käyttäjät mukaan tutkimusprosessiin jo suunnitteluvaiheessa.

Indikaattorin esittämä kehitys, tulkinta:

Suomen tutkimus- ja kehittämismenot (T&K) ovat jatkuvasti kasvaneet ja osuus bruttokansantuotteesta on jo pitkään ollut EU-maiden toiseksi korkein Ruotsin jälkeen.

Tutkimus- ja kehitystoimintaan käytettiin Suomessa lähes 5,5 miljardia euroa vuonna 2005. T&K -menot ovat kasvaneet keskeytyksettä 1990-luvun alusta saakka pääosin yritysten, mutta viime vuosina myös korkeakoulusektorin menojen nousun myötä. Yritysten osuus menoista on nykyisin 71 prosenttia. Yritysten menojen nousun taustalla ovat elektroniikkateollisuuden kasvaneet T&K -panostukset.

Suomessa myönnettyjen patenttien määrä on laskenut voimakkaasti vuodesta 2003. Vuonna 2006 myönnettyjen patenttien määrä oli 1059. Suomalaiset yritykset patentoivat osan tuotteistaan Euroopan patenttitoimis- tassa (EPO), koska patentti on silloin voimassa useammassa maassa.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Valtioneuvosto teki keväällä 2005 periaatepäätöksen julkisen tutkimusjärjestelmän rakenteellisesta kehittä- misestä. Kehittämisen tavoitteena on edistää innovaatiojärjestelmän toimivuutta ja uudistumiskykyä koko- naisuutena, vahvistaa osaamisperustaa, parantaa tutkimuksen laatua ja kohdentumista, vahvistaa tutkimustu- losten käyttöönottoa ja kaupallistamista sekä taata toiminnan riittävät taloudelliset edellytykset.

Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan koko tutkimusjärjestelmää koskevat kehittämistoimet suunnataan toimintojen priorisoinnin, tutkimusorganisaatioiden profiloitumisen sekä ennakoitavuuteen tukeutuvan vali- koivan päätöksenteon vahvistamiseen. Keskeisenä haasteena on kansainväliseen huippuun yltävä tutkimus- ja kehitystoiminta aloilla, jotka ovat kansantalouden, yhteiskunnan muun kehityksen ja kansalaisten hyvin- voinnin kannalta kaikkein tärkeimpiä. Koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan kansainvälistymi- nen on koko tutkimusjärjestelmän keskeinen kehittämistavoite.

Sektoritutkimusta on uudistettu ottamalla käyttöön uusi ministeriöiden yhteisen sektoritutkimuksen toimin- tamalli, jonka keskeiset linjaukset vahvistettiin valtioneuvoston kesäkuussa 2007 tekemässä periaatepäätök- sessä. Tavoitteena on, että sektoritutkimuksen ohjausjärjestelmän uudistuksella parannetaan ministeriöiden

tilaajaosaamista, tehostetaan sektoritutkimuksen suuntaamista ja vahvistetaan tutkimuksen hyödyntämistä sekä tutkimusorganisaatioiden yhteistyötä.

Sektoritutkimusuudistuksessa julkisen toiminnan ja politiikkatoimien kohteena oleva sektoritutkimuksen kenttä on jaettu neljään aihepiiriin: alue- ja yhdyskuntarakenteet ja –infrastruktuurit; osaaminen, työ ja hyvinvointi; kestävä kehitys; ja turvallisuus. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta on laatinut näille aihealueille suunnitelmat, jotka toteutuessaan tuottavat ministeriöiden tarvitsemaa tietoa politiikkatoimien suunnitteluun ja suunnittelun perusteella tehtävien yhteiskunnan kehittämistä koskevien päätösten tueksi. Tutkimusagendoilla on selkeä kytkentä hallitusohjelmaan kirjattuihin tavoitteisiin, ja niiden katsotaan hyödyttävän kaikkia ministeriöitä suurten politiikkakokonaisuuksien suunnittelussa ja toimeenpanossa.

Suunnitelmat tulevat tarkentumaan syksyn kuluessa, kun sovittuihin laajoihin teemakokonaisuuksiin liittyvät tutkimushankkeet ja ohjelmat alkavat hahmottua tilaaja-tuottajamallin mukaisesti tilaajien (neuvottelukunta ja ministeriöt) ja tuottajien (tutkimusorganisaatiot) välisissä neuvotteluissa. Neuvotteluissa sovitaan yksittäisten hankkeiden toteutussuunnitelmista ja -tavoista, aikatauluista ja tutkimushankkeiden laajuudesta ja mittakaavasta.

Jatkosuunnittelussa huomioidaan myös yhteys hallituksen politiikkaohjelmiin, muuhun innovaatiopolitiikkaan ja hyödynnetään synergiaedut strategisten huippuosaamisen keskittymien (SHOK), Suomen Akatemian ja Tekesin ohjelmien sekä muiden merkittävien kansallisten ja kansainvälisten tutkimusohjelmien kanssa. Samalla selvitetään tuottajakentän rakenteelliseen uudistamiseen ja kilpailuttamiseen liittyviä kysymyksiä.

Pääministerin johtama *tiede- ja teknologianeuvosto hyväksyi vuonna 2006 linjaraportin "Tiede, teknologia, innovaatiot"*. Raportti sisältää neuvoston kansalliset strategialinjaukset sekä kehittämissuunnitelman, jolla tähdätään kestäväan ja tasapainoiseen yhteiskunnan ja talouden kehitykseen tulevina vuosina. Tiedon ja osaamisen määrätietoinen kehittäminen ja niiden nopea ja joustava hyödyntäminen ovat raportin keskeistä sisältöä. Raportissa korostetaan, että tieteen, teknologian ja innovaatiotoiminnan panostekijöitä on vahvistettava edelleen julkisen ja yksityisen sektorin yhteistoimin.

Tiede- ja teknologianeuvoston raportin mukaan lähivuosina on kyettävä suuntaamaan resursseja entistä fokuroidummin. Julkisen ja yksityisen sektorin tärkeimpiä uusia yhteistyökohteita ovat perustettavat strategisen huippuosaamisen keskittymät. Ne ovat kansainvälisiä tieteen, teknologian ja innovaatiotoiminnan keskittymiä sellaisilla aloilla, jotka ovat Suomen elinkeinoelämän ja yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta keskeisiä. Tiede- ja teknologianeuvosto on katsonut, että konkreettisiin toimiin on ensi vaiheessa ryhdyttävä seuraavilla teema-alueilla: energia ja ympäristö; metallituotteet ja koneenrakennus; metsäklusteri; terveys ja hyvinvointi sekä tieto- ja viestintäteollisuus ja -palvelut. Opetusministeriö ja kauppa- ja teollisuusministeriö asettivat johtoryhmän ohjaamaan ja arvioimaan toiminnan toteuttamista.

Yliopistojen tutkimustulosten hyödyntämistä pohtinut työryhmä (opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:10) on esittänyt muun muassa, että yliopistot määrittelisivät yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen tavoitteensa strategioissaan profiilejansa ja painoalojansa tukeviksi ja että opetusministeriö tukisi ja seuraisi korkeakoulujen innovaatiopalvelujen rakenteellista kehittämistä. Huhtikuussa 2007 toimintansa aloittaneen Suomen hallituksen ohjelmassa todetaan, että tutkimuksen ja koulutuksen huippuyliopisto toteutetaan yhdistämällä Teknillinen korkeakoulu, Helsingin kauppakorkeakoulu ja Taideteollinen korkeakoulu. Opetusministeriö on julkaissut toimenpideohjelman tutkijankoulutuksen ja tutkijanuran edistämiseksi vuosille 2007-2011 (opetusministeriön julkaisuja 2007:7).

9. TALOUDELLISET OHJAUSKEINOT

Strategiset linjaukset

- Käytetään talouden kannalta kuhunkin tilanteeseen kustannuksiltaan tehokkainta ja vaikuttavinta ohjauskeinoa. Ohjauskeinojärjestelmiä kehitetään niin kansallisesti kuin EU:ssa.
- Ohjauskeinoilla vähennetään uusiutumattomien luonnonvarojen käyttöä, ympäristöhaittoja ja edistetään kierrätystä sekä tuotteiden, niiden kulutuksen ja energiankäytön energiatehokkuutta. Selvitetään mahdollisuuksia vähentää ympäristön ja kestävä kehityksen kannalta haitallisia tukia.
- Käynnistettyä työtä verojärjestelmän ohjausvaikutusten lisäämiseksi jatketaan. Uusien markkinaehtoisten keinojen tarjoamia mahdollisuuksia selvitetään ja niitä otetaan käyttöön osana ohjauskeinojärjestelmän kehittämistä.
- Uuden ympäristömyönteisen energiateknologian markkinoille pääsyn avustaminen investoinneilla ja niitä tukeville selvityksille myönnettävällä energiatuella. Tuotantotukea uusiutuvalla energialla tuotetulle sähkölle.
- Pitkän aikavälin tavoitteena on, että tehokkaiden ohjauskeinojen käytöstä voidaan sopia kansainvälisessä yhteistyössä.
- Taloudellisten ohjauskeinojen käyttöönottoa tuetaan tiedollisilla ohjauskeinoilla.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuu 2007

Hallitusohjelman mukaisesti hallitus on lisännyt ympäristöön liittyvien verojen kertymää vaalikaudella yhteensä noin 300 miljoonalla eurolla antamalla vuoden 2008 talousarvioeritykseen liittyvän esityksen energia-verojen korotuksesta keskimäärin 9,8 prosentilla. Korotus ennustetaan lisäävän energiaverojen kertymää 298 miljoonaa euroa vuodessa. Korotuksen painopiste oli päästökaupan ulkopuolisilla sektoreilla, kuten liikenteessä, kevyessä polttoöljyssä ja muiden sektoreiden kuin teollisuuden kuluttamassa sähkössä. Näillä tavoitellaan energiansäästöä ja energiatehokkuuden parantamista. Lisäksi verokorotukset parantavat uusituvan energian asemaa samoin kuin biopolttoöljyn verottomuus.

Hallitus antoi marraskuussa 2007 esitykset, joiden mukaan henkilöautoista ensirekisteröinnin yhteydessä kannettava autovero ja rekisterissä olevista henkilöautoista vuosittain kannettava ajoneuvovero porrastettiin auton polttoaineen ominaiskulutusta vastaavien hiilidioksidipäästöjen perusteella. Samalla henkilöautojen autoveron tasoa alennettaisiin keskimäärin noin kuudenneksellä. Esityksen mukaan autoveron muutos tulisi voimaan vuoden 2008 alussa, mutta ajoneuvoveroa koskeva muutos tulisi voimaan myöhemmin, arviolta vuonna 2010.

Autoilun veromuutosten yhteydessä hallitus päätti aientaa hallitusohjelmaan kirjatun suurten kaupunkiseutujen joukkoliikenteen tuen aloittamisen vuoteen 2009.

Öllyjätemaksu, jota kerätään voiteluöljyistä ja –valmisteista, korotettiin vuoden 2007 alusta 5,75 senttiä/kg (vanha 4,2 senttiä/kg).

Jäteverotuksen uudistamista selvittämään on asetettu työryhmä. Hankkeessa selvitetään myös jäteveron mahdollinen korotus ja laajennus. Lisäksi selvitetään käyttöperusteisten liikenteen hinnoittelumallien käyttöönottoa ja älykkäiden tiemaksujärjestelmien kokeilua..

Hallituksen tavoitteena on lisätä merkittävästi uusiutuvien energialähteiden käyttöä nykyisestä noin 25 %:n tasosta.

Hallitus nopeuttaa liikenteen päästöjä vähentävien biopohjaisten polttoaineiden yleistymistä käyttöä ensin lakisääteisesti ja myöhemmin markkinaehtoisin toimin niin nopeasti kuin alan teknologinen kehitys, kotimainen tuotanto ja biopolttoaineiden kohtuuhintaisuus sen sallivat.

Työn verotuksen keventämistä aiotaan jatkaa. Hallitusohjelman mukaan tuloveron kevennys olisi 1110 milj. euroa.

Energiaverotusta, päästökauppaa ja jäteverotusta kehitettäessä joudutaan tekemään kompromisseja ympäristöohjauksen johdonmukaisuuden suhteen. Energiaintensiiviselle teollisuudelle ja maataloudelle on annettu — helpotuksia elinkeinopoliittisista ja myös sosiaalisista syistä.

Aikaisemmin on toteutettu muun muassa jäteveron korotukset ja juomapakkauksiveron uudistaminen, joka tulee voimaan 2008 alusta. Myös työsuhdematkalippu on otettu käyttöön investointitukia uusiutuvaa energiaa käyttäviin lämmitysjärjestelmiin on lisätty.

10. TOIMEENPANO JA SEURANTA

Strategiset linjaukset:

- Tavoitteena on, että strategiassa esitetyt kestävän kehityksen linjaukset otetaan huomioon eri hallinnonalojen sekä muiden kestävän kehityksen strategian toimijatahojen omissa ohjelmissa ja strategioissa. Käynnistetään Suomen kestävän kehityksen toimikunnan puitteissa prosessi, jossa eri tahot yhteistyössä ja omilla tahoillaan vievät eteenpäin strategian ehdotuksia.
- Suomen kestävän kehityksen toimikunnan toiminta laajapohjaisena ja pääministerivetoisena turvataan myös jatkossa.
- Suomen kestävän kehityksen politiikan tavoitteena on varmistaa politiikan johdonmukaisuus globaalien, alueellisen, kansallisen ja paikallisen ohjelmatyöhön välillä. Eri hallinnon tasojen yhteistyötä parannetaan ja lisätään niiden välistä vuoropuhelua. Kansallisia ratkaisuja tehtäessä otetaan huomioon vaikutukset alueiden ja kuntien edellytyksiin tehdä kestävää kehitystä tukevia päätöksiä.
- Paikallisella tasolla haasteena on kytkeä kestävän kehityksen työ osaksi kunnan strategiatyötä ja suunnittelujärjestelmää sekä kytkeä seutu- ja aluetaso kiinteämmin mukaan kestävän kehityksen prosessiin.
- Kestävän kehityksen politiikan jatkuvuus taataan. Päävastuu kestävän kehityksen linjauksista ja toimeenpanosta on valtioneuvostolla, joka hallitus- ja politiikkaohjelmien sekä valtioneuvoston periaatepäätösten kautta ohjaa työtä.
- Kansallista kestävän kehityksen strategiaa käsitellään eduskunnan valiokunnissa.
- Kestävän kehityksen politiikan tuloksellisuutta seurataan mm. kansallisen indikaattorityön kautta. Kestävän kehityksen indikaattoreita kehitetään ja päivitetään eri hallinnonalojen välisessä kansallisessa indikaattoriverkossa.
- Kestävän kehityksen politiikan innovatiivisuus varmistetaan verkostoyhteistyöllä ja ohjelmilla.
- Kansallista kestävän kehityksen strategiaa arvioidaan kahden vuoden välein, ja tämä tarkastelu kytketään EU:n arviointiprosessiin. Suomen kestävän kehityksen toimikunta raportoi arvioinnin tuloksista hallitukselle.
- Strategian jatkotyönä kehitetään systemaattinen malli strategian vaikutusten arvioinnista valtakunnan, alueellisella ja paikallisella tasolla.
- Suomi osallistuu Euroopan kestävän kehityksen verkostojen työskentelyyn, joita käytetään vertaisarviointien ohella Euroopan ja kansallisen tason politiikkojen vahvistamiseen ja yhdensuuntaistamiseen.

Toimeenpanon tilannekatsaus joulukuun 2007

Suomen kestävän kehityksen toimikunta on laatinut valtion keskus- ja aluehallinnolle sekä kunnille ohjeiston kestävän kehityksen edistämiseksi julkisella sektorilla. Ohjeisto hyväksyttiin toimikunnan kokouksessa 17.10.2007. Toimeenpano-ohjeisto kattaa neljä tavoitekokonaisuutta:

1. Ministeriöiden ja niiden alaishallinnon johto sitoutuu kestävän kehityksen edistämiseen omilla hallinnonaloillaan; Kestävän kehityksen linjaukset sisällytetään sektori- ja alaishallinnon strategioihin ja ohjelmiin;
2. Kuntia kannustetaan laatimaan kestävän kehityksen ohjelmat ja sisällyttämään kestävän kehityksen linjaukset kuntastrategioihin sekä verkostoitumaan paikallisesti ja alueellisesti;
3. Julkisen hallinnon organisaatiot toteuttavat kestävästä kehitystä omissa arkitoinnissaan sekä työ- ja toimintaympäristössään;
4. Hallitusohjelman linjauksen toimeenpanon arviointi ja seuranta järjestetään, samoin toimeenpanon vaikutusten ja kustannusten/säästöjen arviointi ja seuranta pidemmällä tähtäimellä.

Suomen kestävän kehityksen toimikunta seuraa hallitusohjelman linjauksen toimeenpanoa. Toimikunta tulee tiedustelemaan valtion keskus- ja aluehallinnolta, minkälaisiin toimiin asianomaiset tahot ovat ryhtyneet, ja ensimmäinen toimeenpanon väliarvio käsitellään toimikunnan kokouksessa syksyllä 2008. Myös kuntien kehitystä seurataan. Myöhemmin myös arvioidaan, minkälaisia vaikutuksia toimeenpanosta on ollut ja minkälaisia lisäkustannuksia tai taloudellisia säästöjä toimenpiteistä mahdollisesti on syntynyt.

Suomen kestävän kehityksen toimikunta on toiminut keskeytyksettä vuodesta 1993 lähtien. Toimikaudet ovat 5 vuoden mittaisia. Nykyinen toimikunta asetettiin vuonna 2003 ja sen toimikausi päättyy vuoden 2007 lopussa, jolloin tarkoituksena on asettaa uusi toimikunta. Toimikunnan kokoonpanoa tarkistettiin eduskunta-vaaleista ja sitä seuranneesta hallitusvaihdoksesta johtuen huhtikuussa 2007. Tarkistuksen jälkeen toimikunnan puheenjohtajana toimii työministeri *Tarja Cronberg* ja varapuheenjohtajana ympäristöministeri *Paula*

Lehtomäki. Cronberg seuraa puheenjohtajana pääministeri *Matti Vanhasta*, joka toimi toimikunnan johdossa edellisen hallituskauden.

Suomen kestävä kehityksen toimikunnan alaisuuteen perustettiin helmikuussa 2007 alue- ja paikallisjaosto edistämään kestävä kehitystä alue- ja paikallishallinnossa sekä niiden keskinäisessä yhteistyössä. Jaoston tehtävänä on edistää kansallisen kestävä kehityksen strategian (2006) toimeenpanoa sekä tehdä aloitteita kansalliseen kestävä kehityksen prosessiin. Jaoston tavoitteena on myös mm. edistää kestävä kehityksen työn kytkeä osaksi kunnan strategiatyötä ja suunnittelujärjestelmää, luoda edellytyksiä kestävä kehityksen toteuttamiselle kuntien jokapäiväisessä toiminnassa ja päätöksenteossa sekä edistää Aalborgin sitoumusten toimeenpanoa. Jaoston toimikausi alkoi 7.6.2007. Jaoston jäsenistö koostuu keskus-, alue- ja paikallishallinnon edustajista sekä kansalaisyhteiskunnan toimijoista ja muista keskeisistä kestävä kehityksen asiantuntijoista.

Suomi on päättänyt kytkeä kansallisen kestävä kehityksen strategian arvioinnin EU:n kestävä kehityksen strategian arviointiprosessiin ja -aikatauluun. Tämän seurauksena Kansallisen strategian tavoitteiden toimeenpanon tilannekatsaus laaditaan jo syksyllä 2007 ja edistymisestä informoidaan kansallista kestävä kehityksen toimikuntaa joulukuussa 2007. Suomen kestävä kehityksen toimikunta puolestaan raportoi arvioinnin tuloksista hallitukselle. EU-aikataulun mukaisesti seuraava kansallinen edistymisraportti laaditaan vuonna 2009 (syksy).

Suomessa on kehitetty kansallisia kestävä kehityksen indikaattoreita vuodesta 2000 lähtien. Kansallisen kestävä kehityksen strategian valmistumisen myötä kestävä kehityksen indikaattorikokoelma uudistui vuonna 2006. Strategiassa on 34 avainindikaattoria, jotka on kehitetty seuraamaan strategian keskeisten politiikkalinjausten toteutumista. Indikaattoreita päivitetään ja kehitetään kansallisessa hallinnonalojen välisessä indikaattoriverkossa. Ensimmäinen mittavampi päivitys tehdään 2007 edistymisraportin yhteydessä, jolloin mittareiden valossa tarkastellaan, minkälaisia trendejä yhteiskunnassa on havaittavissa runsas vuosi strategian julkaisemisen jälkeen.

Ympäristöministeriö teetti kesällä 2007 korkeakouluharjoittelija Jonas Rorariuksella selvityksen "Existing Assessment Tools and Indicators: Building up Sustainability Assessment (Some Perspectives and Future Applications for Finland)". Rorarius kokosi selvitykseensä erilaisia jo käytössä olevia arviointimekanismeja, joilla on seurattu erilaisten toimien, ohjelmien, prosessien ja/tai tuotteiden ympäristö-, sosiaali- tai talousvaikutuksia. Selvityksen mukaan kestävä kehityksen vaikutusten arvioinnissa korostuu eri keke-ulottuvuuksien keskinäinen riippuvuus, laajan toimijajoukon osallistuminen ja heidän yksilölliset intressinsä, sosiaalisen oppimisen myötä syntyvät vaihtoehdot lopputulokset, etukäteen tehtävä arviointi, käsitteiden ja toimintamallien joustavuus ja innovatiivisuus, horisontaalisuus ja pitkän tähtäimen tavoitteet, sekä erilaisten arviointivälineiden yhdistäminen politiikanteon avuksi. SYKE on ilmaissut kiinnostuksensa jatkaa kestävä kehityksen arviointimallien jatkokehittelyä Suomessa. Ympäristöministeriö on päättänyt rahoittaa hanketta vuoden 2008 T&K -määrärahoista.

Suomi toimii edelleen aktiivisesti Euroopan kestävä kehityksen verkostoissa (ESDN ja EEAC). Ympäristöneuvos, kansallisen kestävä kehityksen toimikunnan pääsihteeri Sauli Rouhinen ympäristöministeriöstä on mm. Euroopan kestävä kehityksen verkoston (ESDN) ohjausryhmän jäsen.

Suomi osallistui Saksan ja Etelä-Afrikan kanssa Hollannin kestävä kehityksen arviointiin keväällä 2007, jonka tuloksena saatiin tietoa parhaista käytännöistä ja annettiin suositukset kestävä kehityksen toteuttamiselle Hollannissa.

+++